

УНИВЕРЗИТЕТ “СВЕТИ КИРИЛ И МЕТОДИЈ”, Скопје
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР

**МЕЃУНАРОДНИ ВОЕНИ
ОПЕРАЦИИ И УЧЕСТВО НА АРМ
ВО НИВ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
проф. д-р Зоран Нацев

Изработил:
м-р Димче Петровски

Скопје, 2011 година

СОДРЖИНА:

	Стр.
ВОВЕД	7
 ПРВА ГЛАВА	
ОСНОВИ НА ОПЕРАЦИИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА БЕЗБЕДНОСТ	
1. Краток историски осврт на активностите за создавање на меѓународните институции задолжени за поддршка на мирот и безбедноста во светот	15
2. Дефинирање на операциите за поддршка на мирот	18
3. Развојот на концептот-творење на мирот	20
3.1. Традиционални мировни мисии на ООН	20
3.2. Карактеристики на Современите мировни операции	23
3.2.1. Операции како одговор на кризи	27
3.2.2. Операции за борба против тероризмот	34
4. Категории на манифестација на меѓународната соработка за осигурување на мирот и безбедноста	37
5. Класификација на операциите за поддршка на мирот	40
6. Содржина на операциите за поддршка на мирот	43
6.1. Трансформација на видовите на операции	50
6.1.1. Трансформирање на операциите за зачувување (одржување) на мирот	51
6.1.2. Трансформирање на операциите за налагање на мирот со сила	52
7. Принципи на подготовка и спроведување на операциите за поддршка на мирот	53
8. Новиот Стратегиски концепт на НАТО	56

ВТОРА ГЛАВА

ФОРМИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИ КОАЛИЦИСКИ СИЛИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

1. Постапки за создавање на конкретна операција за поддршка на мирот под покровителство на ООН	58
1.1. Финансирање на операциите за поддршка на мирот	66
2. Одговорности на државите во многунационалните Операции	67
2.1. Поделба на одговорностите за подготовка и учество во многунационални операции за поддршка на мирот	69
3. Систем за командување и контрола на НАТО	70
4. Сили за одговор на НАТО	74
5. Нивоа на готовност на силите на НАТО	78
6. Достигнување на компатибилност на системот за командување и контрола на АРМ со системот за командување и контрола на НАТО	80
7. Формирање на меѓународни здружени оперативни Сили	82
7.1. Мултинационални здружени штабови	85
7.1.1. Структура и функции на штабот	88
7.2. Формирање на силите	93
8. Командување и контрола во меѓународни здружени Операции	96
8.1. Задачи и одговорности на командувањето во операциите	98
8.2. Статус и задачи на командантот на националниот контингент во рамките на многунационалните здружени оперативни сили	103

9. Организација на силите	105
10. Спроведување на многунационалните операции	106
10.1. Постапки пред спроведувањето на мултинационалната операција	108
10.2. Фази на операцијата	109

ТРЕТА ГЛАВА

ФОРМИРАЊЕ, РАЗВОЈ И ИСКУСТВА НА АРМ ОД УЧЕСТВОТО ВО ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

1. Почетни основи на системот на одбраната на Република Македонија	112
2. Формирање на Армијата на Република Македонија	117
2.1. Постојан (мирновремен) состав на Армијата	118
2.2. Првата организациско-формациска структура на АРМ ...	119
3. Одлуката на Собранието на Република Македонија за пристапување кон НАТО	123
4. Развојот на АРМ до пристапувањето на Република Македонија во програмата Партнерство за мир	125
5. АРМ по пристапувањето на Република Македонија во програмата “Партнерство за мир”	127
5.1. Почеток на суштински промени во организациско- формациската структура на АРМ	132
6. Основи на актуелната организациско-формациска структура на АРМ	134
6.1. Стратегискиот одбранбен преглед како основа за развој на АРМ	135
6.2. Определување на неопходните оперативни способности на вооружените сили	144
6.2.1. Персонални способности	145

6.2.2. Оперативни способности	146
7. Мисии и задачи на АРМ	149
8. Досегашно учество на АРМ во мисии	
за поддршка на мирот	150
8.1. Проблеми со кои се соочуваат контингентите при	
извршувањето на мисиите	154
8.1.1. Проблемите при опремувањет и подготовката	
на контингентите за учество во операции за	
поддршка на мирот	154
8.1.2. Проблеми за време на учеството на воени	
контингенти од АРМ во операции за поддршка на	
мирот	160

ЧЕТВРТА ГЛАВА

НАСОКИ ЗА РАЗВОЈ НА АРМ ВО ФУНКЦИЈА НА ОДБРАНА НА ДРЖАВАТА И ПОДОБРУВАЊЕ НА ПОДГОТОВКИТЕ ЗА УЧЕСТВОТО ВО ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

1. Приоритети и насоки за трансформација	
на одбраната и АРМ	167
1.1. Систем за управување со развојот	
на вооружените сили	167
1.2. Правци на развој на вооружените сили	169
1.3. Основни закономерности во развојот на	
вооружените сили	170
1.4. Принципи за развој на вооружените сили - врска помеѓу	
потребите и можностите за нивното организирање ..	172

2. Насоки за развој на системот за обука и подготовка на војници, старешини, штабови и единици за учество во операции за поддршка на мирот	176
2.1. Критериуми за оценка на подготвеноста на контингентите за учество во Операции за поддршка на мирот	184
3. Насоки за зголемување на ефикасноста при извршувањето на задачите во операциите за поддршка на мирот	187
4. Процес на развојот на вооружените сили	191
4.1. Проекции за понатамошен развој	192
4.2. Проекции на идната организациско-формациска структура на АРМ	198
ЗАКЛУЧОК	202
КРАТЕНКИ	209
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	211
ПРИЛОЗИ	215

ВОВЕД

Студената војна која се појави веднаш по завршувањето на Втората светска војна како резултат на спротивставените интереси на големите сили доведе до појава на натпревар за остварување на воена надмоќ помеѓу Источниот блок, чиј предводник беше поранешниот СССР и Западниот блок, предводен од САД. Тој натпревар доведе до натрупување на огромен арсенал на оружје од различен вид,(вклучително и нуклеарно, хемиско и биолошко оружје), така што на почетокот на седумдесетите години од минатиот век светот беше доведен до момент на почеток на нова светска војна, која, имајќи го во предвид воениот потенцијал на тогашните блокови, би имала апокалиптичен епилог.

Завршетокот на Студената војна, со распаѓањето на поранешниот Варшавски договор, кон крајот на осумдесеттите години од минатиот век означил почеток на нови длабоки промени во меѓународните односи. Основна карактеристика на новата геостратежиска безбедносна средина беше проширувањето на НАТО и продлабочените интеграциски процеси во Европа. Се активираа нови билатерални и мултилатерални односи во политиката, економската, воената и други области. Денес во меѓународните односи доминираат тенденциите за развој на довербата и соработката, со што се зголемуваат можностите за превенцијата на конфликтите и справувањето со кризи. Редица индикатори укажуваат дека веројатноста од избивање на глобален конфликт е мала. Новата ера во глобалните меѓународни односи овозможи драстично редуцирање на вооружените сили скоро во сите држави во светот.

Случувањата и промените во сферата на безбедноста во регионални и светски рамки, како и состојбата на националните ресурси, придонесоа за намалување на воениот потенцијал и на вооружените сили и на Република Македонија.

Но, тие промени, покрај позитивните ефекти, предизвикаа и појава на нови ризици и предизвици во државите, односно, се зголемија ризиците од внатрешни кризи и дестабилизација на некои држави и региони. Загрозувањето од масовни воени дејства во светски и регионални рамки, го отстапи местото на ограничената употреба на сила во религиозни и етнички судири, како и во разрешување на некои територијални спорови.

Според податоците на Катедрата за следење на мирот и вооружените конфликти при Универзитетот во Упсала, Кралството Шведска, во периодот од 1989–1999 год. во светот имало 110 вооружени конфликти, од кои 94 биле внатрешни, 9 внатрешни пропратени со надворешна интервенција и само 7 вооружени конфликти кои целосно потпаѓаат во категоријата на меѓународни воени конфликти.¹ Притоа регистрирани се редица случаи на истребување и свирепи злоставувања на населението за време на тие конфликти.

Распаѓањето на двополниот модел на спротивставеност придонесе за решавање на проблемите при заштита на одредени политички цели на еден нов и посложен начин. Имено, воспоставените политички односи и глобализацијата го доведоа светот во состојба, која се карактеризира со крупни и динамични промени, динамични промени во карактерот на ризиците и загрозувањата. Нивната асиметричност и многу краткото или

¹ Sollenberg, M. (ed.), States in Armed Conflict 1999, Report No. 55, 2000, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, p. 8. *

нулто време за предупредување за нивното појавување, ги променија сваќањата дека поединечни држави можат самостојно да се справат со нив.

По терористичките напади во САД, военостратегиската средина значително се измени. Дотогашните ризици и потенцијални загрозувања од терористички дејства станаа реалност, по што следеше ескалација на тероризмот во многу региони во светот, од островот Бали, преку Авганистан, Москва, Ирак, Блискиот Исток и Африка, од Европа до Америка. Таа ескалација се прошири до состојба на глобален тероризам.

Денес, борбата со тероризмот има првостепено значење во целиот свет и не случајно стана еден од основните фактори, кој доведе до трансформација и на НАТО. Анализите на военостратегиската средина покажуваат, дека постоечките и потенцијалните конфликти продолжуваат да влијаат на развојот на меѓународните односи, а воената сила го задржа предзнакот како еден од клучните инструменти за постигнување на политичките цели и интереси. Новите искуства како да покажуваат дека активностите за зачувување меѓународниот мир и безбедност, може да се реализираат успешно речиси само во коалиционен или сојузен НАТО формат. Сепак, напорите кон воспоставување на посакувана безбедносна состојба не треба да се базираат само на воени способности, туку и на политички, дипломатски, економски, финансиски и други активности, односно, одржувањето на значителен воен потенцијал во одделни земји се покажува дека не е неопходно и е товар за нивната економија. Притоа, новите услови во кои се користи воената сила налагаат и промена на задачите, структурата и организацијата на современите армии, со изградени неопходни оперативни способности.

Искусствените сознанија и истражувањата покажуваат дека взаемно дејство помеѓу вооружените сили на државите членки на НАТО, создавањето на здружени формации и штабови за операции за поддршка на мирот, се вистинскиот пат за решавање на кризите. Оттука и на состанокот на НАТО во Истанбул во 2004 година, алијансата си постави за цел, 8 % од вкупната бројна состојба на вооружените сили на секоја од државите-членки, да се во состојба да заминат во меѓународни операции во секое време. Исто така, 40% од силите треба да се обучени и екипирани за употреба на туѓа територија.

Што се однесува до нас, во новиот стратегиски контекст, многу поверојатно е дел од вооружените сили на Република Македонија да бидат употребени во сојузни и коалициони операции надвор од државата, отколку да има потреба од нивно ангажирање на нашата територија во функција на одбрана на државата. Учесството на воени контингенти во многунационални операции за поддршка на мирот завзема водечко место во доктринарните документи и го определува новиот облик на АРМ во вкупниот процес на реформирање на системот за национална безбедност.

Исполнувањето на внатрешно-политичките ангажмани на државата за учество на АРМ во операции надвор од нашите граници, бара создавање и поддршка на контингенти, способни да гарантираат реално учество на Република Македонија во воени операции надвор од нејзината територија, соодветно на превземените обврски. Успехот во тоа учество е во директна зависност од подготовката на тие контингенти. Партиципирањето во сојузни операции покрај адаптирање и достигнување на стандарди усвоени од земјите членки на НАТО, бара и промена на нашиот пристап

кон операциите за поддршка на мирот, кои се изведуваат во блиска корелација со хуманитарните операции. Се појавува неопходност од редица доработки и измени во воената теорија и пракса, во смисла на промена на некои основни појмови и дефинирање на новите форми за употреба на вооружените сили. Исто така, се зголемија и потребите од адекватна подготовка на командниот кадар, штабовите и единиците, а сето тоа бара актуелизирање, развој и разработка на нова нормативна база, која ќе обезбеди исполнување на таа функција.

Спецификата на операциите за поддршка на мирот бара нови знаења, различни од тие кои се поврзани со спроведувањето на големи воени операции. Задачите и способностите се разликуваат од тие при услови на класична војна.

Пристапот за решавањето на наведените проблеми треба да биде усовршувањето на воената мисла. Таа и во иднина ќе игра важна улога за подготовката на единиците и за обуката, квалификацијата и професионалната подготовка на воениот персонал.

Горенаведеното налага неопходност од разработка на теорија за проблемот поврзан со подготовката на воениот персонал на сите нивоа во АРМ, единиците и нивните штабови, за учество во операции надвор од границите на Република Македонија, а тоа ја потврдува актуелноста на темата и неопходноста од нејзина анализа и истражување.

Предмет на истражувањето се теоријата и праксата од учеството на контингенти од АРМ во мисии надвор од границите на Република Македонија. Притоа, вниманието ќе биде усмерено кон осознавање на можностите за оптимизирање на постоечкиот систем за обука и подготовка на персоналот од АРМ на сите нивоа, како и на нејзините штабови и единици. Друг акцент на

разработката ќе биде насочен кон усовршувањето на моделот за подготовка на националните контингенти за учество во конкретна операција за поддршка на мирот. Исто така, ќе бидат анализирани и можностите за зголемување на способностите на националните контингенти за учество во мисии надвор од границите на Република Македонија преку оптимизирање на нивната организациско-формациска структура, системот за коадување и контрола и подобрување на нивната опременост.

Во таа смисла е и основната цел на трудот, а тоа е да се одредат правците за развој на АРМ и начинот на усовршување на подготовката на нејзини делови за учество во операции за поддршка на мирот во составот на Многунационални оперативни сили.

За постигнување на така формулираната цел определени се следните научно-истражувачки задачи:

- да се согледа развојот на теоријата и праксата на меѓународните институции за поддршка на мирот и безбедноста;
- да се согледа суштината и содржината на операциите за поддршка на мирот, како инструмент за осигурување на меѓународната безбедност;
- да се одредат правците за развој на АРМ за остварување на интероперабилност и интероперативност при учество во операциите во рамките на колективните системи за безбедност;
- да се формулираат насоки за усовршување на Системот за обука и подготовка на персоналот, единиците и штабовите на АРМ за нивното вклучување во контингенти, кои треба да учествуваат во операции за поддршка на мирот;

- да се предложат насоки за усоворшување на моделот за подготовка на националните контингенти и на нивното учество во операции за поддршка на мирот.

Со оглед на фактот дека истражувачкиот материјал е исклучително сложен заради широкиот спектар на операции надвор од територијата на Република Македонија, а за кои треба да се подготвуваат единиците на АРМ, истражувањата се извршени со следниве ограничувања:

- од целиот спектар на операции, во кои можат да учествуваат контингентите од АРМ, разгледани се операциите за поддршка на мирот, спроведувани од многунационални здружени оперативни сили;
- не се разгледувани многунационални операции по член 5 на Вашингтонскиот договор, а кои се однесуваат на колективната одбрана на Алијансата;
- тежиштето е дадено на меѓународните воени операции како дел од меѓународните операциите за поддршка на мирот, што е нагласено и во насловот на овој труд.

Основната теза, која провејува во трудот е дека, поради редица проблеми поврзани со досегашните дејства на националните воени контингенти во мисии надвор од границите на Република Македонија, се налага примена на нови приоди кон организацијата, подготовката и учеството на персоналот, штабовите и единиците на АРМ во операции за поддршка на мирот.

Методи на истражување кои соодветствуваат на предметот, основната теза и целите на истражувањето што се употребени во трудов се следниве:

а) општи методи:

- компаративна метода,

- историско-хронолошка метода за одредени содржини,

- анализа на содржината:

* военонаучна анализа за согледување на современите тенденции во еволуцијата на концепциите за зачувувањето на мирот и на проблемите на контингентите во процесот на нивната подготовка и учество во операции за поддршка на мирот, и

* правна анализа за согледување на законските основи на операциите за поддршка на мирот.

б) посебни методи:

- системска и научно-истражувачка анализа за согледување на структурата на системот за подготовка на контингентите од АРМ и моделот за нивното учество во мисии надвор од границите на Република Македонија согласно потпишаните договори за учество во операции за поддршка на мирот предводени од меѓународни институции: ООН, НАТО, ОБСЕ, ЕУ и договорните коалиции.

- моделирање,

- статистика.

За потребите на истражувањето согледани се различни национални и меѓународни нормативни документи и проучени се материјали од периодичните известувања на командантите на контингентите кои учествувале во операции за поддршка на мирот.

ПРВА ГЛАВА:

ОСНОВИ НА ОПЕРАЦИИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА БЕЗБЕДНОСТ

1. Краток историски осврт на активностите за создавање на меѓународните институции задолжени за поддршка на мирот и безбедноста во светот.

Историски гледано, заканите за мирот и безбедноста се континуирани, при што истите само ја менуваат формата. Притоа, стремежот за воспоставување и одржување на мирен и сигурен свет датира многу одамна, а со текот на годините создадени беа голем број меѓународни сојузи и институции, чија цел била одржување на меѓународниот мир и безбедност.

Најстариот познат писмен договор за мир е склучен во 1269 година п.н.е. помеѓу египетскиот фараон Рамзес и царот Хатушил III. Истиот бил потпишан по долготрајна војна, но истовремено преставувал и договор за сојуз. Во него биле содржани основните елементи на класичниот модел за двостран сојуз, со јасно дефинирани цели и интереси, но и договорена рамка на обврски и одговорности на двете страни.

За појавата на глобални меѓународни системи за безбедност можеме да зборуваме дури во периодот на новото време како резултат на големите географски откритија и индустриската револуција. Такви се Вестфалскиот систем во XVII - XVIII век²,

² Првата општоевропска војна ("30-годишната војна") 1618-1648 г., по која се прекројуваат интересите на големите сили во Европа.

како и Метерниковиот систем во XIX век³, наметнат по Виенскиот конгрес од 1815 година.

Одлуките од овој конгрес иницираа појава на првите меѓународни владини и невладини организации од современ тип во средината на XIX век, од кои најпозната е Меѓународниот комитет на Црвениот крст (1863 година).

Политичката основа на меѓународната активност за одржување на мирот и безбедноста е поставена во Хаг, каде во 1899 и 1907 година беше договорено воведувањето на меѓународните стандарди и контролата на користењето на воени средства при вооружени конфликти.

Набргу по завршувањето на Првата светска војна доаѓа до остварување на идејата за "формирање на глобална организација на нациите". Ова се случува со потпишувањето на Версајскиот договор од 1919 година, со што се создава Лигата на народите. Американскиот претседател Вилсон беше иницијатор за основање на оваа светска организација за мир, но САД не се приклучија во неа. Лигата на народите беше претходник на Обединетите нации. Имено, во нејзиниот статут беше застапена доктрината за колективна безбедност, според која земјите се ангажираат за заштита од евентуален напад врз секоја земја-членка, со примена на економски санкции, па дури и употреба на воена сила. Според гореспоменатиот договор се создава и Меѓународната лига на трудот, која се приклучува на Лигата на народите. Различните толкувања на обврските и правото на секоја земја-членка да се определува самостојно дали да се приклучи на преземените санкции во голема мерка допринесе за колапсот на првиот обид за создавање на

³ Метерниковиот систем ја определува поделбата на Европа по падот на Наполеон Бонапарта, во текот на 1815 г. И Формирањето на т.н. "Европски концерт", во кој влегуваат Русија, Хабсбуршката империја (Австро-унгарија), Велика Британија и Прусија (Германија).

глобален систем за колективна безбедност. Лигата на народите ги прекинува своите активности, откако не успеа да ја спречи Втората светска војна.

Друг меѓународен договор е потпишувањето на т.н. Париски пакт во 1928 година од страна на големите сили, со кој земјите ја осудуваат употребата на воена сила во решавањето на меѓународните спорови и се согласни дека разликите треба да се решаваат со мирни средства.

Во средината на 1941 година, во екот на Втората светска војна, претседателот на Соединетите американски држави, Рузвелт и премиерот на Велика Британија Черчил објавуваат Декларација во која се истакнува стремежот на двете нации кон меѓународна соработка и воспоставување на кодекс на однесување, базиран на почитувањето на суверенитетот и правото на самоопределување на народите. Оваа Декларација е позната како Атланска повелба.

Терминот "Обединети нации" за прв пат го користи претседателот на САД Френклин Рузвелт во "Декларацијата на Обединетите нации" од јануари 1942 година, а по завршувањето на Втората светска војна концептот на Обединети нации добива конкретна форма и содржина со потпишувањето на Повелбата на Обединетите нации на 26 јуни 1945 година на финалната седница на Конференцијата на Обединетите нации, на која присуствуваа 51 држава, а влегува во сила на 24 октомври 1945 година. Со тоа се формира меѓународна организација под името "Обединети нации" (ОН). Покасно кон неа се приклучија уште 134 земји, а денес организацијата брои 194 членки. Основна цел која требало да се постигне со нивното здружување била, со примена на

ефикасни мерки за спречување и отстранување на заканите, да се одржи меѓународниот мир и безбедност.

Единственоста на ООН како светска институција за безбедност се состои и во тоа што под нејзино покровителство истовремено делуваат голем број на меѓународни владини организации. Такви се Високиот комесаријат за бегалци на ООН, Светската здравствена организација, Програмата на ООН за развој, Организацијата на ООН за образование, наука и култура, Организацијата на ООН за децата, Организацијата на ООН за економски развој и други. Карактеристика во работата на овие авторитетни меѓународни институции за поддршка на меѓународниот мир и безбедност е во нивната динамична интеракција со голем број регионални и национални невладини организации.

2. Дефинирање на операциите за поддршка на мирот

Во литературата се среќаваат различни, но главно комплементарни дефиниции за тоа што се подразбира под операции за поддршка на мирот. Па така се вели дека: "операциите за поддршка на мирот се мултифункционални операции со мандат од ООН, ОБСЕ или ЕУ, кои се одржуваат непристрасно со заеднички напори на воени единици, хуманитарни организации и со дипломатски средства, со цел да се постигне долгорочен политички договор или други цели наведени во мандатот"⁴. Или пак дека "операциите за поддршка на мирот се мултифункционални операции, вклучувајќи и различни иницијативи и активности за постигнување на долготрајно решение за внатрешни или меѓуна-

⁴ BI-MNC DIRECTIVE FOR NATO DOCTRINE FOR PEACE SUPPORT OPERATIONS/16 Oct 1998.
Директива за двете стратегиски команди на НАТО.

родни конфликти што му се закануваат на меѓународниот мир и безбедност, како и решавање на проблеми од хуманитарна природа”⁵.

Под операции за поддршка на мирот се подразбира “Спречување, справување, намалување и прекин на непријателството помеѓу земјите или внатре во нив, од страна на меѓународна, организирана интервенција, со користење на мултинационални воени, полициски и цивилни сили и средства”⁶.

Од нив може да се изведе работна дефиниција за тоа дека операциите за поддршка на мирот се мултифункционални операции кои се одржуваат непристрасно со заеднички напори на меѓународно предводени и организирани дипломатски активности, ангажирање на воени и полициски единици, како и на хуманитарни организации.

Правната основа на операциите е содржана во Повелбата на Обединетите нации. Тие вклучуваат различни иницијативи и активности за постигнување на долготрајно решение за домашни или меѓународни конфликти кои се закана за меѓународниот мир и безбедност, но и за проблеми од хуманитарна и друга природа.

Значи, во операциите се употребува воена сила, но приоритет се дава на политички, дипломатски, економски, социјални и други средства. Во овие операции воената активност е строго потчинета на политичките цели и ограничена со јасно наведени активности во доделениот мандат.

⁵ Д и м о в Г., Операции по поддржане на мира, изд. ВА, Софија, 2003.

⁶ Меѓународна академија на ООН за мир, Њујорк, 2000.

3. Развојот на концептот-творење на мирот.

Теоријата на меѓународните мировни операции поинтензивно започнува да се развива дури во последните пеесет години, иако во специјализираната литература за мултилатерални хуманитарни интервенции за истото се зборува уште од времето веднаш по Виенскиот конгрес (1815 година).

Основна цел на концептот за творењето на мирот е во настојувањето да се премине од непријателски активности кон стабилен мир во конкретен географски регион. Притоа искуствата покажуваат дека мирот може да се постигне само со политичка желба на земјите во конфликтот. Оттука и мировните операции на ООН се темелат на презумцијата дека непристрасното присуство на вооружени сили во регионот на кризата, може да ги намали тензиите меѓу завојуваните страни, што создава можност за преминување на конструктивни политички преговори.

Но промената во карактерот на конфликтите предизвика и своевидна еволуција во природата на концептот за творењето на мирот. Имено, првичните операциите се изведуваа како средство за задушување на меѓудржавни конфликти. Но потоа се почесто се користеа и сега се користат за разрешување на внатрешни конфликти и граѓански војни, кои често се карактеризираат со бројни вооружени фракции со различни политички цели и разни центри на команда.

3.1. Традиционални мировни мисии на ООН.

Најголеми и најсуштински промени на операциите за поддршка на мирот (ОПМ) се направени по крајот на Студената

војна, кога се забележува нивна еволуција во поглед на задачите, функциите и мандатите за ОПМ дадени од ООН.

Првите операции за поддршка на мирот се сметаат операциите во кои се користи исклучиво воен персонал, но без да се применува сила. Тие операции се нарекуваат **традиционални**. Овие операции ООН ги организираше и спроведуваше за поддршка, одржување или обновување на мирот во регионот на конфликтот. Тие се активираа со резолуција на Советот за безбедност на ООН, а се спроведуваа со сили од нејзини членки и под нејзина непосредна команда. Персоналот кој учествуваше во операциите имаше малку оружје, правилата на однесување беа лимитирани, односно активностите кои се спроведуваа беа ограничени и се одржуваа само со согласност на земјата домаќин.

Првата мисија на ООН, која беше остварена во согласност со Глава VI (член 34) од Повелбата ООН, се спроведе на Балканскиот полуостров. Имено, во екот на граѓанската војна во Грција во декември 1946 година Советот за безбедност на ООН донесе одлука за основање на Специјална комисија за Балканот. Во неа биле вклучени воени набљудувачи од 11 земји со задача да ја набљудуваат пограничната зона на Грција со сите соседните земји. Во оваа мисија биле вклучени офицери за врска од балканските земји.

Почетокот на "класичните" мировни мисии на ООН е означен со мисиите во Палестина, како и во Индија и Пакистан во спорот за Кашмир во 1948 и 1949 година, а за контрола на почитувањето на Генералниот договор за примирје од 1949 година. Потоа набљудување на Договорот за прекин на огнот во зоната на Суецкиот канал и Голанската висорамнина, а како последица од Арапско-Израелската војна од јуни 1967 година,

како и спречување на изолирани инциденти кои можеле да предизвикат ескалација на насилствата во регионот.

Инаку, во првата деценија од формирањето на ООН, мисиите не се евидентираа како мировни операции, затоа што терминот "зачувување на мирот" се појавува по Суецката криза, од октомври 1956 година.

Испраќањето на сили за одржување на мирот во Конго, во 1960 година, дава нова димензија на активностите на ООН за поддршка на мирот, а се однесува на вклучување и решавање на проблеми од внатрешна природа, во ситуација кога тие можат негативно да влијаат на меѓународната безбедност.

Суштинска заслуга за теоретското образложение на дефинициите за природата на традиционалните мировни мисии, што правно се засновани во гл. VI-VIII од Повелбата на ООН, имаа генералниот секретар на ООН Даг Хамершелд и канадскиот министер за надворешни работи Лестер Пирсон. Основните принципи на мировните операции (непристрасност, согласност на земјите вклучени во конкретниот конфликт, некористење на сила освен во случај на самоодбрана, доброволно учество, главно од мали неутрални држави, контрола од страна на генералниот секретар на ООН), се поставени со испраќањето на првите значајни мултинационални контингенти во регионот на Блискиот Исток, за раздвојување на силите на Египет и Израел, во 1965 година.

За време на Студената војна, поларизацијата помеѓу Истокот и Западот, го попречуваа Советот за безбедност на ООН ефикасно да применува сила во решавање на меѓународните конфликти. Мерките поврзани со употреба на вооружена сила во смисла на глава VII, тешко можеа да се применат, поради потребата од

постигнување согласност меѓу постојаните членови на Советот за безбедност. Во таква ситуација Воениот комитет на ООН, тешко можеше да работи ефикасно и покрај тоа што во одредени региони имаше потреба од користење на вооружена сила заради зачувување на светскиот мир. Како резултат на тоа, мировните операции во целина се сведуваа само на воени напори за зачувување на мирот. Традиционалните ненасилни меѓународни операции на ООН одговараат повеќе на мултилатералниот карактер и природата на институцијата, отколку на реалните потреби за решавање на создадените регионални и внатрешни конфликти.

"Излез" од оваа ситуација наоѓа поранешниот генерален секретар на ООН Даг Хамершелд, кој ја промовира идејата дека со согласност на Советот за Безбедност и под директно раковоство на Генералниот секретар на ООН, треба да се користат мултинационални сили за контрола на почитувањето на остварениот прекин на огнот меѓу завојувани земји, за крај на ескалацијата на конфликти и за одржување на светскиот мир.

И покрај се во историјата на постоењето на ООН забележани се повеќе неуспеси во спроведувањето на мировните операции, од кои најкарактеристични се во Конго (1960-1964 година) и со прекилот на мисијата на ООН во пресрет на шестдневната Арапско-Израелска војна на Блискиот исток во 1967 година.

3.2. Карактеристики на современите мировни операции

Основна карактеристика на современите мировни операции, која ги прави поразлични од мировните операции од минатото е тоа што во денешни услови операцијата може да започне, а

резолюцијата на Советот за безбедност на ООН да биде донесена покасно, како и тоа што операциите можат да бидат спроведувани и од други меѓународни организации кои можат истата да ја реализираат. Споменатово главно се должи на фактот што одредени активности на ООН се одвиваат по автоматизам што говори за денешниот високо развиен систем за справување со кризни ситуации во рамките на ООН.

Операциите и натаму продолжуваат да базираат на елементите од "традиционалниот" модел на воени операции, наменети за поддршка на политички активности, иако содржат задачи кои не се типично воени, како што се на пример надзор над спроведувањето на договори за прекин на огнот и патролирање во тампон зоната меѓу завојуваните страни.

Во основа, мировните операции на ООН, се повеќе стануваат мултифункционални, составени од многу компоненти, вклучувајќи воени и полициски, хуманитарни и други елементи. Исто така содржат многу задачи, како што е на пример обезбедувањето на мисиите и безбедноста и заштитата на персоналот, како многу значајна активност, без разлика на конкретниот мандат на мисијата. Овие реалности водат до еволуција во структурата на мировните мисии.

Во првите години по Студената војна (1989-1994 година) забележителна е своевидна "експлозија" на меѓународните мировни операции, што дава основа, од почетокот на 90-те години на XX век, да се зборува за "втора генерација" на мировни операции. Операциите се повеќе се потпираат на значителни воени контингенти и финансиски ресурси. Импулс на таквата состојба дава и распаѓањето на поранешниот СССР и СФРЈ, зголеменото влијание на меѓународните фундаменталистички и исламски движења,

активноста на меѓународните терористички организации и зголемената трговија со оружје и дрога. Притоа се менува и надополнува и терминологијата која се однесува на современите операции. Од 1991 година во доктринарните документи и стручната литература се појавува терминот "операции, различни од војна", а од 1994 година во Велика Британија и САД за прв пат почнува да се користи и терминот "операции за поддршка на мирот".

По налог на Советот за безбедност на ООН, во јуни 1992 година, генералниот секретар на ООН, Бутрос Гали понуди нова концепција за спроведување на мировни операции, насловена како "Дневен ред за мир". Во документот за прв пат појасно се дефинираат главните категории на мировните активности на ООН и тоа: превентивната дипломатија, воспоставувањето на мир, заштита на мирот, принудно наметнување на мирот, пост-конфликтните зајакнувања на мирот, како и хуманитарната поддршка.

Основни карактеристики на "втората генерација" мировни операции се: посилна соработка меѓу постојаните членки на Советот за безбедност на ООН, игнорирање на принципот на согласност на сите завојувани држави и се почеста употреба на вооружена сила.

Во извештајот пред Генералното собрание на ООН, Бутрос Гали ја доразвива дефиницијата на "операциите за поддршка на мирот", исполнувајќи ги со конкретна содржина која гласи: "... утврдување на територијално присуство на ООН во согласност со сите заинтересирани страни, како по правило со учество на воен и полициски, а често и на граѓански персонал на ООН". Тоа е начин за проширување на можностите на светската организација,

како за спречување на конфликти, така и за воспоставување на мир.

Се чини дека едно од суштинските причини за експанзија на операциите за творење на мирот по 1990 година е многу пореткото користење на правото на вето од страна на постојаните членки на Советот за безбедност при усогласувањето на решенијата и донесувањето на резолуциите.

Силите за творење на мирот во голем број случаи се принудени да работат само со делумно одобрување од страна на завојуваните страни, во услови на еден жесток внатрешен конфликт, бидејќи е многу тешко да се идентификуваат легитимните политички сили. За разлика од порано помалку внимание се посветува и на националниот суверенитет на одделните завојувани земји. За разлика од претходните децении, во новите мисии се почесто учествуваат војни контингенти на НАТО или на некои од постојаните членки на Советот за безбедност на ООН, што беше исклучено во годините на блоковата конфронтација. Нов елемент е и присуството на голем број цивилни организации, што предизвикува оправдани проблеми при изработка на нови правила за цивилно-воена соработка и координација при спроведувањето на мисиите. Не помалку е важно и тоа, дека условите за се почесто користење на воена сила за наметнување на мирот со сила, се разликуваат од оние на традиционалните мировни мисии и секој обид да се комбинираат овие две многу различни системи во една операција може да ги загрози операциите.

Првичниот период на "еуфорична експанзија" на мисиите во средината на 90-тите години, беше заменет со засилен скептицизам и критики по серијата пропусти и скандали при реализирањето на мировните мисии во Сомалија, Руанда, Босна и други

конфликтни области. Констатирана беше сериозна криза во подготовките и реализацијата на мировните операции на ООН. Се појави сомневање во капацитетот на ООН да се справи со предизвиците и заканите за меѓународниот мир. Таквата состојба, во 1995 година, ја наметна потребата од прифаќање на дополнителната концепција, наречена "Агенда за мир"⁷, со која беа извршени квантитативни и квалитативни промени во пристапот кон меѓународните мировни мисии. Тие промени најмногу се однесуваа на прашања поврзани со остварување на поефикасна координација, зголемено финансиското обезбедување и зајакната контрола.

Во 1999 година за време на операцијата на НАТО во поранешна Југославија се инаугурираше т.н. "трета генерација" мировни операции, чија главна карактеристика преставува создавање на меѓународни оперативни сили со повеќе компоненти кои ќе овозможуваат употреба на доволна сила за неутрализирање на воениот и економскиот потенцијал на одредена држава, а заради спречување на продолжеток на конфликтот кој има тенденција на проширување на територијата на повеќе држави во одреден регион.

3.2.1. Операции како одговор на кризи

Во поново време, во теоријата и документите на НАТО и другите меѓународни организации, се употребува терминот **"операции како одговор на кризи"**. Сеопфатниот карактер на овие операции понекогаш доведува до користење на различни изрази за одбележување на овој вид активност, кои во исто време

⁷ ООН, документ Операции за поддршка на мирот, 1995 г.

се термини кои се карактеристични за друг вид операции. За одредување на типот на операции кои се применуваат како одговор на кризи, најчесто се користат следниве критериуми:

- како водечки фактор се зема видот, природата и обемот на создадената криза;
- се прогнозира нејзиниот можен развој и ескалација во одреден тип конфликт;
- се утврдуваат политички, економски, дипломатски и други мерки за нејзино надминување;
- по потреба, а во зависност од создадената ситуација, се утврдуваат, подготвуваат и спроведуваат одредени типови на операции како одговор на кризата, а ако не се совлада и прерасне во конфликт, се продолжува со дополнителни мерки за справување со истиот.

Во новиот Стратегиски концепт на НАТО, операциите како одговор на кризи (ООК) претставени се како дел од НАТО системот за управување со кризи. Станува збор за операции во кои активностите на воените сили се подредени на заедничките цели на операцијата, а управувањето со истите се врши од страна на цивилно раководство. Активностите се насочени кон решавање на кризи или конфликти пред да ескалираат во војна, стабилизирање и консолидација на внатрешната состојба, помош на населението и др.

Операциите за поддршка на мирот се одржуваат во ситуација која се разликува од конвенционалните војни со специфични цели, задачи и активности. Притоа, политичките цели имаат одлучувачка улога при подготовката, одржувањето и одредување на составот и задачите на единици. Постојат повеќе карактеристики кои ги разликуваат од типично воените операции.

Имено, една од најзначајните карактеристики е дека ОПМ се одржуваат во услови на отсуство на војна и е одлучувачки критериум за нивната класификација како такви. При овие операции борбените активности се лимитирани и насочени пред се на заштита на персоналот вклучен во операциите и остварување на политичките цели кои треба да се постигнат со овие операции. Нивната основна намена е спречување на конфликт, враќање на мирот преку решавање и завршување на конфликтот пред да стане војна. Во многу случаи овие операции се изведуваат против нејасен противник и во ситуации кога заканите не се лесни за решавање. Учесниците во операциите се загроени не само од непосредниот "противник", туку и од други неконвенционални опасности како што се самостојни вооружени групи, терористи и др.

При спроведувањето на Операциите за поддршка на мирот не е дозволена употребата на повеќе од минимално потребната сила, а исто така постојат и ограничувања во однос на примената на одредени тактички постапки и дејството со одредени видови на оружје. Одредбите по однос на можноста на употреба на сила се постриктно дефинирани отколку кај типично воените операции, со оглед на можноста истите да предизвикаат обратен ефект и притоа да ја усложнат и така влошената политичката ситуација.

И трето, по својата природа современите операции како одговор на кризи се асиметрични, што значи активен судир на субјекти, (држави, коалиции, политички струи, социјални слоеви и групи), со користење на нетрадиционални средства за насилство во името на постигнување на решителни политички, економски или други цели кои ќе водат до длабоки промени во општествениот живот на земјите кои се вклучени во конфликтот.

Значи, овие операции имаат многу заеднички карактеристики со традиционалните операции, а се разликуваат според видот на употребените средства за остварување на целите и начинот на нивна употреба.

Посебен вид операции во оваа смисла се антитерористичките операции. Карактеристика за нив е дека тие се спроведуваат за да се спречи или да се дејствува по извршен терористички чин, а се изведуваат во услови на изненадување, паника, стрес, страв, значителни материјални и човечки загуби. Иако навидум слични со формите за користење на воени сили во класични борбени дејства, Операциите за поддршка на мирот се изведуваат по посебни критеријуми. Причините за тоа се наоѓаат во интегративниот карактер на единиците, разликите што произлегуваат од прецизното регулирање за употреба на сила и многу посеопфатна контрола на истата.

Со почетокот на операцијата на коалиционите сили во Авганистан, започнува примената на новата концепција за "Операции како одговор на кризи", - Crisis response operations-CRO. Овој термин за прв пат се користи во дефиницијата за справување со кризи вклучена во декларацијата на Советот на НАТО, усвоена во Вашингтон, во април 1999 година.

Во август 2000, Генералниот Секретар ООН го објави извештајот за зголемување на ефикасноста на Операциите за поддршка на мирот на ООН. Извештајот е изработен од работна група под раководство на поранешниот министер за надворешни работи на Алжир - Лакдар Брахими (затоа е наречен Извештај на Брахими)⁸.

⁸ Извештај на ГС на ООН за ефикасноста на операциите за поддршка на мирот, август, 2000 г.

Извештајот на Брахими содржи 57 категорични препораки од Генералниот секретар на ООН, Советот за безбедност, Генералното собрание и од земјите-членки, за зголемување на ефикасноста на ОПМ. Тој го насочува вниманието кон стратешките, политичките и основните оперативни проблематични прашања. Многу реформи во мировните операции се преземени како резултат на тој извештај, а извршувањето на неговите препораки станува приоритет за Секретаријатот на ООН.

Главните препораки на извештајот се следниве:

- потребно е меѓународната заедница да ги прифати мировните мисии како единствена адекватна можност за решавање на конфликтите;
- зачувувањето на мирот е фундаментална потреба за безбедноста во светот. Неопходно е земјите-учеснички во конфликтот да имаат желба да ги прекинат воените дејства и да ги остварат своите цели преку политички и други ненасилни средства;
- сите клучни учесници во конфликтот треба да се согласат ООН да учествува и да помогне во решавањето на кризата;
- операциите за одржување на мирот да се одржуваат како дел од пошироката стратегија за решавање на конфликти. Во поширок аспект, да бидат вклученит политичките, хуманитарните и економските активности, мерки за градење на институциите и почитување на човековите права. Во општите активности да се вклучуваат заедно структурите на ООН, земјите-членки на ООН, како и други меѓународни организации;
- во долгорочната стратегија мора да се има во предвид, дека решавањето на конфликтот не треба да ја поткопува безбедноста на регионот;

- Советот за безбедност на ОН, а особено постојаните членки, треба да се согласат со целите на операцијата и да се обезбеди јасен мандат на истата;
- Советот за безбедност на ОН да издава реален мандат. Тоа значи одредување на оптимална воена сила за извршување на мандатот на мисијата, односно соодветно обучени и опремени единици од земјите-членки;
- веројатноста и можноста за исполнување на мандатот често зависи од добриот почеток, па затоа брзото распоредување на единиците и испораката на материјалните средства е од исклучителна важност;
- државите-членки на ООН да се подготвени да работат заедно и долгорочно за да ги зачуваат условите за консолидација во земјата, која се опоравува од конфликт или војна. Мирот не се создава преку ноќ, особено во држави и општества во кои конфликтите траеле долго време;
- потребно е цивилниот персонал од сите нивоа, да поседува висок професионализам, компетентност и интегритет за да ги исполни функционалните обврски. Затоа е потребно да се обрне големо внимание при изборот на персонал, кој треба да биде квалификуван за конкретни задачи.

Заедно со подобрувањето на административно-правните процедури и развојот на концептот за "втората" и "третата" генерација на мировните операции, меѓународната заедница вложува посебни напори за истражување и анализа на стекнатото искуство и соодветна и компетентна обука на учесниците во мултинационалните мисии за поддршка на мирот. Важна улога во тие напори има Канцеларијата за обука и оценување за учество во мировните операции на ООН, чија примарна функција е да

собира, анализира, развива и дистрибуира образовни програми и материјали за проблемите на мировните операции и да обезбеди образовна поддршка на земјите - членки на ООН.

Во последните години се забележува значително зголемување на бројот, но и промени на самата природа и карактер на конфликтите со кои се соочуваат силите кои ги спроведуваат операциите за поддршка на мирот. Имено, во времето во кое живееме карактеристично е ширењето на граѓански војни, а исто така и на други вооружени конфликти, кои се закана за меѓународниот мир и безбедност, а на луѓето им носат големи страдања. Операциите за поддршка на мирот се почесто се спроведуваат за решавање на внатрешно- државни конфликти и прекин на граѓански војни. Денес конфликтите многу често се одвиваат помеѓу многубројни вооружени групи, со различни политички цели и во услови на дестабилизирани структури на власта. Затоа мировниците понекогаш се наоѓаат во ситуации кога договорите за прекин на огнот не се почитуваат, се става под сомнеж соодветноста на присуството на ООН и кога се прекинува функционирањето на владините и државните институции. Задачата на мировниците уште повеќе се усложнува како резултат на активностите на паравоени единици кои ги игнорираат или намерно ги прекршуваат нормите на хуманитарното право.

Впрочем, задачите што треба да се извршуваат во рамките на операциите за поддршка на мирот, стануваат се посложени и разновидни. Затоа, во нив се повеќе се вклучуваат експерти од разни области на општественото живеење. Нивното знаење и искуство претставува основа за исполнување на нови мировни задачи, какви што се превентивната дипломатија, создавање на привремена администрација за управување во одделни области во

пост-конфликтниот период, обезбедување на заштита при испорака на хуманитарна помош и создавање на услови за зајакнување на мирот по завршување на конфликтот.

Заради изменетите услови и потреби, во денешно време се поголем број на операции за одржување на мирот се однесуваат на третата генерација, односно многукомпонентни операции составени од воени сили, цивилни структури, полициски и друг персонал. Меѓународните оперативни сили, работејќи заедно со владини и невладини организации и локални граѓански групи, многу полесно можат да ги реализираат задачите, како што се: демобилизирање на граѓаните и нивна реинтеграција во општеството; отстранувањето мини; организирање и одржување на избори и создавање на услови за одржлив развој на државата.

Искуствата од реализираните операции за поддршка на мирот, во последниве години⁹, покажуваат дека програмите спроведени од меѓународните оперативни сили во насока на подобрување на животот на луѓето во регионот на дејствување на мисијата придонесуваат за зајакнување на довербата и служат како поттик за соработка на населението со мировниците. Ова особено се однесува на програми за обнова на основните инфраструктурни објекти, јазли за врски, на објекти кои биле оштетени или уништени во текот на борбените дејства и др. Затоа на оваа компонента треба да и се придава се поголемо значење.

3.2.2. Операции за борба против тероризмот

Борбата против тероризмот преставува високо организирана и усогласена дејност на меѓународни, владини, невладини и други

⁹ веб-сајт на ООН. Документ Искуства од спроведените операции за поддршка на мирот

цивилни структури и организации, која вклучува спроведување на заштитни и активни превентивни мерки за справување со тероризмот, со цел да се избегнат, осуетат или намалат терористичките напади во глобални, регионални или локални рамки.

Во Концепцијата на НАТО за спроведување на меѓународни операции за борба против тероризмот, овие операции се поделени во четири групи:

1. Антитероризам
2. Одстранување на последиците
3. Контратероризам
4. Воена соработка

Антитерористичките дејства, преставуваат сеопфатни одбранбени и заштитни мерки за намалување на загрозеноста на персоналот, воените формации, објекти и друг имот, вклучително и употреба на ограничена сила. Тие се остваруваат со извршувањето на следните мерки:

- Воспоставување на стандарден систем за предупредување за опасност од терористички напади;
- Превземање на сестрани и ефективни мерки за обезбедување и заштита;
- Обезбедување на воздушните и морските просторства;
- Учество во неборбени оперции за евакуација;
- Учество во обезбедувањето на стратегиски објекти;

Одстранувањето на последиците од терористичките напади се остварува со извршувањето на дејности за намалување и ограничување на ефектите од извршен терористички напади, се до нивно потполно анулирање. Независно од обемот и нивото на заштита, секогаш постои опасност терористичките групи да искористат конвенционални оружја со големо разорно дејство, но и хемиско,

биолошко па и нуклеарно оружје. Во случај да е извршен таков акт, воените сили, можат да учествуваат со персонал и комуникациски системи во управувањето со превземените мерки, логистичкото и инженериското обезбедување, медицинската помош, изградба и одржување на логори за згрижување на настраданите и др.

Контратерористичките дејства преставуваат активни превентивни мерки за намалување на опасноста од терористичките напади со превземање на превентивни дејства. На територијата на државата тие задачи се во надлежност на полициски и безбедносни органи и служби, а војската учествува само доколку се исцрпени ресурсите на споменативе сили.

При извршување на контратерористички операции предводени од НАТО, вооружените сили на одделни држави ќе учествуваат во нив на начин усогласен со определбите на Концепцијата за борба против тероризмот на НАТО.

Воената соработка се остварува помеѓу земјите членки на НАТО, меѓународните организации, државите вклучени во програмата “Партнерство за мир” и Медитеранскиот дијалог и други субјекти, кои имаат пројавено интерес и готовност активно да се вклучат во борбата против тероризмот.

Дејствата на НАТО во операциите од првите три спомнати групи, се превземаат задолжително врз основа на постигнат консензус помеѓу членките. Дејствата кои се превземаат се од различна природа, а начелно ги содржат следниве активности:

- спроведување на операции
- воведување на нови процедури
- соработка врз основа на „Планот за дејство со партнерите против тероризмот”
- хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна заштита

- разузнавање
- употреба на силите за одговор на НАТО
- цивилно планирање за реакција во вонредни ситуации

Гледано пошироко, во моментот Алијансата се обидува да ги пресретне идните предизвици и предложи адекватни мерки за справување со новите асиметрични закани со изградба на сили за превентивно дејство. Тие треба да бидат мали, но силни воени сили со можност за брзо распоредување на оддалечени, мали и изолирани региони, способни самостојно да издржат подолго време во зоната на операцијата. Тие по карактер, треба да бидат експедициони сили, мобилни и со искуство во спроведување на операции во обединета многунационална средина. Притоа, НАТО ќе треба максимално да ја користи информациско-комуникациската предност. Силите на Сојузот треба да се потполно интегрирани и обучени да дејствуваат во интегрирана средина на операцијата, при што интеграцијата всушност станува норма на однесување.

4. Категории на манифестација на меѓународната соработка за осигурување на мирот и безбедноста во светот

Во моментот меѓународната соработка за осигурување на мирот и безбедноста се манифестира во четири главни категории. Во **првата**, спаѓаат регионалните договори институционализирани во заеднички структури. Истите се засновуваат на принципите на Повелбата на Обединетите нации, а имаат сопствени органи за раководство. Пример за таков вид структури е Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ). Таа е наследник на Конференцијата за европска безбедност и соработка во Европа (КЕБС), која беше создадена како резултат на политички

консултации меѓу земјите од Европа, Централна Азија и Северна Америка. Во 1995 година истата се трансформира во организација - ОБСЕ. Во рамките на организацијата, на состаноците помеѓу владите на земјите учесници, се донесуваат серија документи со кои се регулираат односите меѓу државите, се утврдуваат мерки за зајакнување на довербата меѓу нив, почитување на човековите права и основните слободи и соработка во економската, културната и научно-техничка област. Слични на ОБСЕ по однос на дејност се Арапската лига и Организацијата за африканско единство.

Втората категорија се однесува на профилирани регионални организации за безбедност. Типичен пример за ова е Организацијата на Северноатлантскиот договор-НАТО.

Што се однесува на нашиот регион карактеристичен е Договорот за основање на мултинационални мировни сили за Југоисточна Европа, познат како SEDM процес или Договор на министрите за одбрана на држави од Југоисточна Европа.

Истиот е потпишан на 26.09.1998 година во Скопје од страна на министрите за одбрана на седум земји учеснички (Албанија, Бугарија, Грција, Италија, Македонија, Романија и Турција) со основна цел **"развој на соработката и дијалогот помеѓу земјите и одржување на безбедноста и стабилноста во регионот на Југоисточна Европа"**¹⁰. Како производ на овој Договор формирана е една мултинационална механизирани бригада (СИБРИГ). Одлуката за нејзиното формирање е многу значајна, затоа што отпочна една нова етапа во воено-политичката и воено-техничката соработка на земјите од регионот. Од 2001 година Мултинационалната бригада во ОН е прогласена за

¹⁰ Договор на министрите за одбрана на државите од Југоисточна Европа, Скопје, 1998 .2

оперативно подготвена за учество во операции. Таа исполнува задачи за поддршка на мирот, градење на мир и хуманитарни операции. Бригадата се употребува во операции со мандат на ОН или ОБСЕ, а под раководство на НАТО или ЕУ. Дел од неа беше употребен во операцијата ИСАФ, во Авганистан.

Историски гледано, примери за профилирани регионални организации за безбедност се Западноевропската унија (ЗЕУ) (1954-1999 година), Варшавскиот договор (1954-1991 година), Багдадскиот пакт (1955-1979 година), СЕАТО (1955-1977 година) и др.

Основата за нивното создавање била идејата за обезбедување на колективна одбрана во даден географски регион, базирана на правото за "колективна самоодбрана", а во согласност со чл. 51 од Повелбата на Обединетите нации.

Третата категорија во мултинационалната соработка се граѓанските регионални организации, чија дејност не е ограничена само на проблемите на мирот и безбедноста. Такви се: Европската унија (ЕУ), Советот на Европа, Асоцијацијата на народите од Југоисточна Азија (АСЕАН) и др.

Европската унија е создадена врз основа на договорот потпишан во Рим, на 25 март 1957 година, од шест европски земји. Со текот на годините земјите-членки се зголемуваат врз основа на преговори за аплицирање и соодветно одобрување. Европската унија е заснована на обединување во областа на пазарната економија, заедничкиот пазар, меѓународната, монетарната и миграционата политика, безбедноста, соработка во областа на граѓанското и кривичното право, соработка и размена на информации помеѓу полициските сили (создавање на Европол во 1995 година) и др.

Советот на Европа е основан на 5 мај 1949 година, со цел "... да се постигне поголемо единство меѓу неговите членови во манифестирањето и остварувањето на идеалите и принципите за нивно заедничко наследство и создавање на услови за нивниот економски и социјален напредок."¹¹

Советот има за цел да ги одржува основните принципи на човековите права, плурализмот, демократијата и владеењето на правото, како и да го зголемува животниот стандард на граѓаните на Европа.

Здружението на народите од Југоисточна Азија (АСЕАН) е исто така пример за меѓународна соработка.

Четвртиот вид на регионална соработка е создаден во последно време, по принципот на "коалиции на оние кои сакаат". Тоа се воени сојузи на држави за решавање на регионален конфликт. Заради фактот дека истите се формираат за спроведување на конкретни и краткотрајни цели, тие не градат постојани институционални структури.

Во сите случаи на создавање на меѓународни организации, земјите го задржуваат својот релативен суверенитет и право на самостојни акции.

5. Класификација на операциите за поддршка на мирот

Операциите за поддршка на мирот се определуваат како средство за ограничување или запирање на воени конфликти помеѓу држави или во границите на една држава, со вклучување на независна трета сила врз основа на Резолуција на Советот за безбедност на ООН, а со согласност на страните во конфликтот. Во основа на

¹¹ Веб сајт на Советот на Европа. Основачки документ на Советот на Европа од 1949 година.

операциите за поддршка на мирот се активности кои ќе доведат до договор помеѓу страните во конфликтот. Но во некои случаи ситуацијата налага да се реагира и на екстремно насилство и високо ниво на загрозување на сопствените сили од страна на одделни фракции, кои не сакаат мирно решавање на конфликтите или пак не се согласуваат со некои содржини од договорот.

Воените сили, во сите операции за поддршка на мирот треба да ги превземат неопходните мерки за да не дојде до ескалација на судирите во зоната на одговорност, проследено со независен став кон страните во конфликтот.

Во литературата постојат различни класификации на операциите за поддршка на мирот од страна на институциите кои ги организираат и одржуваат. Според поделбата направена од ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ, се согледува дека во меѓународната пракса се распространети следниве основни видови на операции за поддршка на мирот:

- **зачувување на мирот (peacekeeping);**
- **спречување на конфликти (conflict prevention);**
- **творење на мирот (peacemaking);**
- **спроведување на мир со сила (peace enforcement);**
- **изградба на мир (peace building);**
- **хуманитарни операции (humanitarian operations).**

Сите тие имаат заеднички карактеристики, по однос на:

- **степен на употреба на воена сила во операцијата;**
- **степен на евентуална ескалација на конфликтот;**
- **степен на интеграција на институциите во операцијата и на субјектот за управување со операцијата;**
- **односот што го има земјата каде што се интервенира и др.**

Степенот на употреба на воена сила во операцијата е карактеристика која операцијата за налагање на мирот ја прави поразлична од останатите видови операции за поддршка на мирот. Мултинационалните сили кои ја спроведуваат операцијата може да се формираат на широк меѓународен или пак на регионален принцип, а операцијата може да се води директно од Генералниот Секретар на ООН или од друга организација овластена од ООН. Операциите можат да бидат водени од воена компонента (приоритет при потреба од наметнување на мирот со воена сила), од цивилни организации под покровителство на ООН или пак е во прашање операција од т.н. последната генерација операции од интегрирана структура, под единствена команда, која се состои од воена компонента, полициски контингент, повеќе владини и невладини организации и структури на ООН.

Воената компонента во операциите мора да дејствува непристрасно, да се меша само по потреба или да оствари целосна воена контрола на ситуацијата при операцијата, доколку состојбата на теренот го налага тоа. Операциите можат да се одржуваат со или без согласност на земјата домаќин, а притоа се извршуваат широк спектар на задачи, како што се:

- демонстрација на сила;
- борбени дејства;
- контрола на ситуацијата;
- евакуација;
- обнова на инфраструктурата и хуманитарни акции.

Притоа задачите се одредуваат за секоја мисија посебно, а нивната природа зависи од:

- видот на операцијата и фазите на развојот на истата;
- составот на утврдени сили и средства;

- зоната (регионот) на одговорност;
- географските и временските карактеристики;
- историските, политичките, економските и демографските карактеристики.

6. Содржина на операциите за поддршка на мирот

Според распространетите толкувања во стручната и научната литературата и во согласност со Повелбата на ООН, конкретните задачи за секоја операција се определени според нивниот вид.

а) Зачувување на мирот.

Во поширока смисла оваа операција преставува синоним за миротворна дејност. Во потесна смисла Зачувувањето на мирот означува ангажирање на персонал (воен и цивилен) за контрола и разрешување на конфликт. Овој вид на операции се најзастапени во заложбите на ООН и другите меѓународни организации за поддршка на мирот во светот.

Според поранешниот генерален секретар на ООН Бутрос Гали, операцијата за поддршка на мирот се однесува на **“воспоставување на теренско присуство на ООН со согласност на сите заинтересирани страни во конфликтот, по правило, со учество на воен, полициски и цивилен персонал на ООН. Таа е средство, кое ги проширува можностите на светската организација како за спречување на распространување на конфликтите, така и за воспоставување на траен мир.”**¹²

При овој вид на операции, за да ги постигне целите, воената компонента, начелно извршува повеќе задачи. Во рамките на

¹² Веб сајт на ООН. Извештај пред Генералното собрание на ООН.

Набљудувачката мисија, тоа се:

- надзор на почитувањето на прекилот на огнот во согласност со постигнатиот договор помеѓу завојуваните страни;
- потврда за повлекувањето на војниците од зоната на конфликтот;
- следење и контрола на условите во зоните, кои се потенцијално конфликтни, зголемена тензија или подготовка за конфликт;
- соработка или поддршка на невладини организации во активности за надзор на почитувањето на човековите права или организирање и надзор при одржувањето на локалните избори;
- инспекција за почитувањето на условите за кои е постигната согласност помеѓу завојуваните страни.

Кога се во прашање *силите за раздвојување*, нивни задачи се следните:

- изградба на набљудувачки пунктови и формирање на групи за следење;
- организирање на контрола над главните патишта и клучни области за да се спречи остварување на предност од која и да е завојуваните страни;
- означување и последователна инспекција на демаркациони линии;
- обезбедување на патишта за хуманитарна помош;
- придружување на конвои со хуманитарна помош;
- одредување и инспекција на демаркациони линии за избегнување на погрешно разбирање и решавање на проблеми кои од тоа можат да произлезат;

- формирање на заедничка воена комисија со легитимните власти од завојуваните страни за спецификација на критериуми за враќање во нормален начин на живот и осознавање на постоечките проблеми до што е можно пониско ниво;
- развој на тампон зони и почеток на демобилизацијата.

При спроведување на *помош во текот на преодниот период*, се реализираат следниве задачи:

- надзор на превземањето на објекти, предислокацијата, демобилизацијата и разоружувањето на воените и паравоени формации на претходно завојуваните страни;
- пронаоѓање и конфискација на оружје и муниција;
- надзор и помош за откривање на мински полиња и превземање на операции за разминување;
- помош при враќањето на цивилната администрација во зоната на конфликтот;
- обезбедување на привремено судство или поддршка на полициските власти;
- контрола на договорот за прекин на огнот или на демаркационте линии;
- координација и заштита на напорите за почитување на човековите права;
- помош при преместување, движење и превземање на бегалци или протерани лица.

б) Спречување(превенција) на конфликти.

Овој вид на операции вклучува различни дипломатски иницијативи, како што се согледување на фактите, предупредувања, инспекции, набљудување, но и превентивно распоредување на сили.

Основната цел е да не се допушти споровите да прераснат во вооружени конфликти или пак проширување на веќе пројавени конфликти. Превенцијата на конфликтите никогаш не може да се обезбеди само со воени средства. Нивната употреба треба да се фокусира на поддршката која тие можат да им ја дадат на дипломатските и севкупните политички напори. Воените средства можат да бидат употребени да помогнат во напорите за решавање на кризата пред таа да прерасне во конфликт или пак спречување на негов понатамошен развој, ако до него дојде. Воените средства можат да се употребат за:

- превентивно распоредување на сили во кризни региони.

Ако политичката цел е спречување на агресија, превентивното распоредување на сили во региони зафатени со кризата е најдобриот начин да се спречи ескалацијата на кризата. Вообичаено, тоа се прави во согласност со земјата домаќин и согласно Одлуката на соодветна меѓународна организација. Откако ќе се распоредат, силите спроведуваат рутинско патролирање, разни проверки и демонстрација на присуство. Воените сили можат да извршуваат и мисии за стабилизација. Во тој случај се превземаат специфични мерки за стабилизирање на состојбата како што се размена на екипи за инспекции, присуство во спорни зони, намалување или предислокација на единици во регионот и друго. Тие мерки за стабилизација можат да бидат први чекори за пристапување кон преговори помеѓу страните во спорот.

- рано предупредување.

Раното предупредување е од исклучително значење за спречување на развојот на кризите. Тоа може да се остварува и со воени средства преку користење на воени системи за индикација и предупредување, формирање на групи за оценка, кои треба да подготват и достават

анализа и оценка на ситуацијата до одредени меѓународни институции.

- набљудување на кризен реон со воени средства;

Ако набљудувањето се применува непристрасно и страните во конфликтот го прифатат, тоа може да послужи за најава на можни дејства од страна на потенцијален агресор. Тие дејства можат да бидат копнени, воздушни или поморски. Информациите добиени со користењето на високо технолошки воени средства за набљудување, можат да допринесат за запирање на одредени воени дејства.

- спроведување на ембарго за поддршка на воведени санкции.

- операции за евакуација.

в) творење на мирот

Творењето на мирот е дипломатска дејност по појавата на конфликтот со цел да се постигне негово мирно решавање. Притоа се користат средствата, предвидени во глава VI на Повелбата на ООН – “Мирно решавање на споровите” со преговори, анкети, посредништво, помирување, арбитража, судско решение, дипломатска изолација и санкции.

Карактеристично за овие операции е тоа што во нив воените сили немаат многу важна улога, односно учествуваат само во поддршката на општите политички и дипломатски мерки, а може и воопшто да не учествуваат во нив. Но, при изведувањето на овие операции, начелно се извршуваат следните задачи:

- контрола на извлекувањето на силите од демаркационите линии;
- осигурување на извлекувањето на тешкото оружје;
- контрола на надворешните граници;
- контрола при размената на заробеници и враќањето на бегалци;
- помош при спроведувањето на операции за разминување;

- контрола на предислокацијата или демобилизацијата на поранешни вооружени групи, редовни или пара-воени формации.

г) налагање на мирот со сила.

Постојат различни мислења и ставови за тоа дали овој вид на операции треба да бидат класифицирани како операции за поддршка на мирот или пак тие се класичен облик на воени операции, превземени од меѓународните институции за колективна безбедност против една или повеќе воени структури за кои ќе се процени дека се изворот на проблемите. Имајќи во предвид дека и ваквите воени интервенции се во функција на прекин на воени дејства од страна на учесниците на конфликтот, сметаме дека и тие треба да бидат класифицирани во општата класификација на операциите за поддршка на мирот. Дотолку повеќе што, секогаш после нив следуваат другите видови на операции за поддршка на мирот. Тој процес е единствен и не е потребно да се раздвојува, односно треба да се посматра како континуитет. Овој вид на операции ги содржи следните активности:

- изведување на борбени операции со употреба на доволни (ограничени) воени сили и средства;
- исполнување на наметнати санкции;
- поддршка на хуманитарни операции;
- утврдување и заштита на "зони на безбедност" или "забранети зони".
- контрола на предислокацијата или демобилизацијата на поранешните завојувани фракции.

д) градење на мирот.

Овие операции се изведуваат откако конфликтот ќе заврши. Активностите кои се првземаат во рамките на овие операции се во

насока на зацврстување на постигнатото политичко решение, со цел да не се дозволи обновување на конфликтот. Во нив, начелно, учествуваат воени и цивилни структури.

По нивната суштина, тие се најдолготрајни операции за поддршка на мирот, а нивните активности се во функција на изградба на инфраструктурата и институциите во државите учеснички во завршениот конфликт. Притоа се вклучени и дејства кои го развиваат чувството за сигурност кај граѓаните, го иницираат економското здравување и создаваат услови за враќање во нормален живот. Конкретни задачи при овие операции можат да бидат следни:

- помош при реконструкција на цивилната инфраструктура;
- помош за враќање на цивилната администрација, редот и законитоста во поранешната конфликтна зона;
- поддршка на изградбата на нова политичка структура;
- помош при организација и набљудување на спроведувањето на избори,
- контрола на предислокацијата или демобилизацијата на поранешни вооружени групи, редовни или пара-воени формации.
- конфискување, собирање и уништување на оружје,
- обнова на дејноста на на трговски, образовни и медицински установи.

ѓ) хуманитарни операции.

Хуманитарните операции можат да се изведуваат како посебен вид на Операции за поддршка на мирот или пак како дел од активностите на другите видови на операции што е и најчест случај. Хуманитарните операции не се одвиваат само во функција на поддршка на мирот, туку се задолжителна активност на државите и Меѓународните организации во случај на природни

катастрофи или хаварии со кои се зафатени некои региони. Дел од активностите на овие операции се следните:

- поддршка и заштита на конвои со хуманитарна помош;
- транспорт на хуманитарна помош;
- одржување, поправка и изградба на патишта и потребна инфраструктура;
- здравствена и медицинска поддршка;
- помош при движењето и враќањето на бегалци и протерани лица;
- хуманитарно разминување.

6.1. Трансформација на видовите на операции

Компаративната анализа на различните видови на операции покажува дека некои од задачите се преклопуваат, само што истите се решаваат со различни средства. Тоа, пред мултинационалните сили ја отвора можноста од трансформација на истите од еден во друг вид, а понекогаш тоа се наметнува и како неопходност. Процесот на трансформација од еден во било кој друг вид на операции за поддршка на мирот е мошне сложен, но сепак трансформирањето на операциите за наметнување на мирот со сила во операции за поддршка на мирот и обратно има посебни карактеристики. Особено затоа што овие два вида на операции за поддршка на мирот се следствени, односно после операциите за наметнување на мир со сила, следува операција за зачувување на мирот, а доколку истата не успее, следи повторно враќање на претходната. Заради тоа во наредниот текст ќе биде разгледана само меѓусебната трансформација на овие два вида на операции.

6.1.1. Трансформирање на операциите за зачувување(одржување) на мирот.

Операцијата за зачувување на мирот фундаментално се разликува од операцијата за налагање на мир според способностите на мултинационалните сили за употреба на воена сила. За да биде таа трансформирана во операција за налагање на мирот со сила, треба да постои јасна политичка одлука и нов мандат од страна на ООН. Обично, не е можно исти сили да преминат од операција за зачувување на мирот во операција за налагање на мир, ако тоа не е предвидено и планирано претходно затоа што постојат суштински разлики во организациската структура, подготовката, опремувањето на силите и др. Воените формации кои се определени за учество во мисии и се испраќаат за извршување на задачи за зачувување на мирот, опремени се со лесно оружје, кое не е доволно за изведување на операции за налагање на мирот со сила. Затоа е потребна доволна оперативна пауза за да биде извршена адекватна реорганизација на силите. Во исто време се налага неопходност од зачувување на постигнатите договори помеѓу завојуваните страни, затоа што не ретко се случува крвките примирја, ако не се под контрола, можат не само да го разрушат постигнатото, туку и да се претворат во уште поголеми конфликтни ситуации, кои дополнително би го загрозиле мирот. До такви загрозувања може да дојде доколку се завземе страна во спорот, се користи прекумерна сила, се превземаат некои дејства кои не се определени со мандатот на мисијата, ако постои неуверливост во резултатите што може да предизвика недостаток на респект од страна на месното население, како и недостиг на взаемно разбирање помеѓу многунационалните компоненти во составот на мировните сили.

Спомнатово не ја исклучува можноста мултинационалните сили да организираат и спроведуваат операции за наметнување на мир со сила. Тоа зависи од анализата на ситуацијата и околностите под кои може да се појави очигледна потреба од решителна употреба на воена сила. Притоа, многу е значајно да се разгледа и прецизира транзицијата кон операција за налагање на мирот и да се спроведе адекватна подготовка за трансформацијата на силите во согласност со анализата на ризикот. Реакцијата на секоја закана во мировните операции треба да обезбеди употреба на соодветно ниво на сила, со соодветни средства и опрема, без да се дозволи прекумерно зголемување на воениот потенцијал.

За трансформација на операцијата од било кој друг вид во налагање на мирот, се бара да бидат исполнети повеќе услови. Најнапред, главните напори на раководството на операцијата треба да се усмерат на реконструкција и прегрупирање на силите, евакуација на невооружените набљудувачи и цивилниот персонал. Може да бидат суспендирани и хуманитарните операции во регионот. Ако некои контингенти кои присуствуваат во реонот на операцијата се недоволно вооружени и подготвени, тие треба да се заменат.

Недопустливо е трансформацијата на операцијата да се извршува само на тактичко и оперативно ниво, туку потребно е специфично политичко решение и стратегиска иницијатива.

6.1.2. Трансформирање на операциите за налагање на мирот со сила

Целта на дејствата на сите операции за налагање на мирот е спроведување на операцијата на начин кој ќе овозможи да се постигне

постепено намалување на затегнатоста во зоната на одговорност до тој степен, што ќе овозможи извршување на оперативните задачи, адекватни со тие кои се исполнуваат во операциите за зачувување на мирот. Трансформирање на операција за налагање на мирот во операција од било кој друг вид, се остварува преку вешто управување со состојбите во регионот на спроведување на операцијата. Преминувањето од овој кон друг вид на операција подразбира постепено воведување на техники и дејства карактеристични за видот на операцијата во која претходната треба да се трансформира.

За да не се оптеретуваат силите за налагање на мирот и да можат да бидат искористени во операција за зачувување на мирот, без да бидат повлечени, неопходно е тие да бидат структурирани на начин кој ќе овозможи нивна способност за адаптација кон техники за зачувување на мирот во текот на извршувањето на претходните задачи во зоната на одговорност.

7. Принципи на подготовка и спроведување на операциите за поддршка на мирот

Основна карактеристика на современите операции е тоа што тие стануваат се посложени, со широк дијапазон на задачи за решавање, при што во нив учествува голем број на воен и цивилен персонал, а за реализација на тие задачи потребно е и зголемување на финансиските и материјалните средства.

Досегашната пракса во изведувањето на операциите за поддршка на мирот, ги наметнува следните осум основни принципи за нивна подготовка и спроведување:

1. **Согласност и соработка на завојуваните земји или групи, за да се избегне наметнувањето на мирот со сила.**

2. Поддршка на Советот за безбедност од страна на меѓународната заедница при определување, продолжување или укинување на мандатот на секоја операција, а по препорака на Генералниот секретар на ООН.
3. Обезбедување на доволни оперативни сили, како и воени и полициски набљудувачи од земјите-членки на ООН.
4. Операциите да бидат раководени од Генералниот секретар на ООН, а тој да одговара пред Советот за безбедност за сите прашања поврзани со нив. Одредениот воен персонал од земјите-членки на ООН е под национална надлежност, но за оперативните те прашања е потчинет на Генералниот секретар на ООН;
5. Секоја операција да има јасен мандат, донесен со консензус од старна на Советот за безбедност на ООН;
6. Во текот на операцијата да се одржува целосна непристрасност кон земјите во конфликтот и да не се дозволува мешање во внатрешните работи на земјата домаќин;
7. Во операциите во кои учествуваат војници, силата да се користи во најмал можен степен и за самоодбрана, доколку тоа не го загрозува извршувањето на задачите на мисијата кога треба да се прошири мандатот на мисијата со дозвола за наметнување на мирот со сила;
8. Трошоците за секоја операција се на товар на буџетот на ООН.

Во зависност од мандатот, операциите за поддршка на мирот треба да го остварат следното:

- реализација на општиот мировен договор;
- следење на почитувањето на договорот за прекин на огнот или прекин на воените дејства за обезбедување на политички

- преговори и мирно решавање на споровите;
- обезбедување на средина за враќање кон нормален мирновременен живот;
- заштита од прекугранично префрлање на конфликтот;
- управување на држави или територии во текот на преодниот период до формирање на стабилна влада, врз основа на демократски принципи;
- Воспоставување на администрација на територијата во преодниот период и извршување на функциите кои во нормални услови се одговорност на владата.

Воената компонента на операцијата е од суштинско значење за нејзиниот успех, но во исто време цивилните учесници имаат големи одговорности. Искуството покажува дека целите на мировните операции се постигнуваат кога задачите на цивилните учесници вклучуваат:

- поддршка на завојуваните земји во спроведувањето на одредбите од мировниот договор преку контакти со политичките авторитети;
- контрола при испораката на хуманитарната помош;
- помош при разоружувањето, демобилизацијата и реинтеграција на мобилизираното население од претходно завојуваните страни;
- организација, надзор и спроведување на избори;
- почитување на законите, како и поддршка на реформите во правната област и полицијата;
- зголемување на почитувањето на човековите права и истрага на констатирани прекршоци;
- помош при пост-конфликтното обновување;
- назначување на привремена територијална администрација;

8. Новиот Стратегиски концепт на НАТО

Промените во глобалната безбедносна средина, наметнаа потреба од донесување на нов Стратегиски концепт на НАТО, во кој ќе се содржат сите можни облици на загрозување со кои можат да се соочат државите-членки на НАТО, но исто така и земјите партнери. Во него се содржани и начините за справување со сите облици на загрозување.

Во концептот повторно е нагласена решеноста на НАТО да продолжи да ја остварува единствената суштинска задача, односно остварување на заедничка одбрана и безбедност на неговите членки. Овој документ преставува еден вид насока за постапки во процесот на еволуција на НАТО, со цел да се задржи и постепено зголеми неговата ефективност во справувањето со новите закани, градејќи нови способности и придобивање на нови партнери.

Документот повторно ја потврдува решеноста на државите-членки меѓусебно да се бранат од напади, вклучувајќи ги новите закани за безбедноста на граѓаните. Во него е потенцирана обврската на Алијансата да спречува кризи, да управува со конфликти и да стабилизира пост-конфликтни ситуации, вклучувајќи и блиска соработка со државите-партнери, а особено со меѓународните институции како што се ООН и ЕУ.

Концептот им нуди на партнерите од целиот свет поголем политички ангажман со Алијансата и позначајна улога во обликувањето на операциите предводени од НАТО во кои тие даваат придонес.

Посебно е нагласена обврската на НАТО, да делува во насока на создавање на услови за постоење на свет без нуклеарно

оружје, но и се нагласува дека се додека постои нуклеарно оружје во светот, НАТО ќе биде нуклеарна сила.

Во документот повторно е истакната цврстата заложба за држење на отворена врата за сите европски демократии кои ги исполнуваат критеријумите за членство, бидејќи проширувањето допринесува кон целта на НАТО за единствена, слободна и безбедна Европа.

Исто така, дадени се насоки за континуирани реформи во согласност со укажаните потреби, за постигнување на поголема ефикасност на системот.

Покрај принципите за делување, во документот се одредени три основни и суштински задачи: **колективната одбрана, кризниот менаџмент и кооперативната безбедност.**

Понатаму, нагласени се формите за остварување на тие задачи, кои не се разликуваат од досегашните, но дадени се насоки за зголемување на распоредливоста на силите и нивниот капацитет за одржување на операции на теренот, подобрување на планирачкиот процес и обезбедување на перманентно финансирање.

Посебно е нагласена одлучноста за обновувањето на Алијансата со цел таа да биде соодветна на потребите за справување со безбедносните предизвици во 21. век.

ВТОРА ГЛАВА

ФОРМИРАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИ СИЛИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ОПЕРАЦИИ ЗА ПООДРШКА НА МИРОТ

1. Постапки за создавање на конкретна операција за подршка на мирот под покровителство на ООН

Организацијата на обединетите нации е светска институција која е овластена да превзема колективни мерки за спречување и отстранување на заканите за мирот и безбедноста во светот. Во согласност со нејзината Повелба и принципите на меѓународното право, таа превзема мерки за решавање на меѓународни спорови. Според овластувањата регулирани во Повелбата на ООН, тие иницираат и донесуваат одлуки за спроведување на операции за справување со широк спектар на кризни и конфликтни ситуации. Специфичностите во процесот за донесување на решение за спроведување на секоја конкретна операција за подршка на мирот произлегуваат од различни фактори.

Операциите можат да бидат спроведени од страна на воени сили под директен надзор на ООН или пак Советот за безбедност на ООН контролата над нив може да ја довери на друга регионална меѓународна организација за безбедност или одделна држава. Изградбата на операцијата е сложен процес, кој зависи од нејзиниот вид. Одлуката за спроведување на операции за подршка на мирот ја донесува Советот за безбедност на ООН, кој во согласност со Повелбата на ООН е одговорен за "меѓународниот мир и безбедност". Бидејќи ООН нема воени и

полициски сили, тие се формираат од силите на членките на организацијата, преку доброволно учество, а во согласност со мандатот на операцијата. Постапките кои се превземаат за создавање на конкретна мировната операција се следниве:

- **Консултации / мировен договор.**

Консултациите се одвиваат кога одделен конфликт се развива или влошува или пак откако завојуваните страни постигнале договор за преговори. Тие се одржуваат помеѓу членките на ОН, Секретаријатот, земјите во конфликтот и нациите кои потенцијално би дале војници, полиција, како и други учесници во операцијата. Особено е важно заинтересираните страни да имаат консензус за учество во операции прдводени од ООН. Често пати се случува една или повеќе од земјите да бараат потпишување на мировен договор, како предуслов за спроведување на операцијата на ООН.

Потпишаниот мировен договор ги истакнува контурите на секоја идна операција на ООН. Прелиминарните и тековните консултации на Советот за безбедност со другите членови на организацијата се значајни за да се потврди дали тие се подготвени за поддршка на дејствувањето, предвидено од страна на ООН и дали можат да ги обезбедат за тоа потребните ресурси.

- **Техничка проценка на операцијата.**

Во интерес на донесувањето на решение за спроведување на операција потребно е да се направи сеопфатна техничка проценка на истата. Ова може да се направи откако околностите во однос на безбедноста го дозволуваат тоа. Во зоната на кризата, каде што ќе се одвива операцијата, се прави сеопфатна проценка на безбедноста, (политичката, хуманитарната и воената), како и почиту-

вањето на човековите права во регионот на конфликтот, се со цел да се согледа нивното влијание врз операцијата на ООН.

- **Извештај на Генералниот секретар на ООН.**

Врз основа на заклучоците од техничката проценка, Генералниот секретар на ООН дава препораки до Советот за безбедност во однос на можностите за спроведување на операцијата, како и за нејзината големина и потребните ресурси.

- **Резолуција на Советот за безбедност.**

Советот за безбедност донесува резолуција, со која се одредува составот и мандатот на операцијата. Резолуцијата станува извршна доколку при гласањето, од вкупно петнаесет членки на Советот за безбедност, за неа гласаат најмалку девет, а притоа ниедна од неговите постојаните членки (Кина, Франција, Руската Федерација, Велика Британија или САД) не стави "вето" на таквата одлука. Буџетот и ресурсите за операцијата се усвојуваат од страна на Генералното собрание на ООН.

- **Назначување на високи функционери.**

Искусствените сознанија од досега спроведените операции, ја наметнува потребата од одредување на специјален претставник на Генералниот секретар на ООН кој ќе ја води мисијата во негово име. Најчесто, тоа е личност која веќе има искуство во операции за поддршка на мирот спроведувани од ООН. Но, Генералниот секретар на ООН и понатаму го задржува правото на директна контрола врз политичките и други значајни аспекти на операцијата. Овој принцип ја ограничува слободата на дејствување на специјалниот претставник, но искуството покажа дека тоа е неопходно да се почитува, а тоа е всушност и барање од Советот за безбедност на ООН.

Сите организации (воени и цивилни) кои учествуваат во операцијата се под ингеренција на специјалниот претставник на Генералниот секретар на ООН. Нивните активности се координираат од страна на неговиот кабинет.

- **Планирање на операцијата.**

Планирањето на операцијата го спроведува Катедрата за операции за одржување на мирот при ООН. Притоа таа ги согледува сите аспекти на операцијата. Планирачката фаза секогаш содржи создавање на заедничка работна група од претставници на Генерал-штабовите на армиите од државите кои декларирале сили и средства за учество во операции за поддршка на мирот или пак од здружените сили за операцијата, со учество на сите релевантни одделенија на ООН, (како што се разни фондови и програми и сл.).

- **Обезбедување на сили и ресурси.**

Од страна на земјите-членки на ООН за потребите на операцијата треба да се одредат цивилни, воени и полициски сили, а исто така и разрешување на прашањата поврзани со нивно осигурување, опремување, транспорт и логистика.

- **Распоредување.**

Распоредувањето на војниците во рејонот на операцијата се врши на најбрз можен начин, сообразно на политичката ситуација и условите за безбедност во регионот. Се започнува со распоред на командите и штабовите на операцијата, кои понатаму постепено ги создаваат другите компоненти на операцијата, согласно со добиениот мандат.

• **Извештај од страна на Генералниот секретар на ОН.**

Генералниот секретар на ООН поднесува редовни извештаи за текот на спроведувањето на операцијата пред Советот за безбедност на ООН.

• **Согледување на операцијата од страна на Советот за безбедност на ООН.**

Искуството покажува дека е потребен постојан мониторинг на операциите од страна на Советот за безбедност на ООН. Доколку ситуацијата го налага тоа, Советот за безбедност на ООН е овластен да врши прилагодување на мандатот на мисијата, во согласност со новонастанатите околности. Тоа трае до моментот на завршувањето или откажувањето на мисијата.

Мандатот е правната основа за спроведување на операцијата и ги вклучува следните елементи:

- цел и задачи на операцијата за поддршка на мирот;
- организација за спроведување на операцијата;
- спроведување на операцијата;
- престојните задачите за исполнување од страна на мултинационалните сили;
- организациска структура и состав на силите;
- назначување на командантот на меѓународните здружени оперативни сили (МЗОС) и специјалните посредници во операцијата, како и областите на нивните активности;
- организација на управувањето и контролата;
- општи договори за финансиско и материјално-техничкото обезбедување;
- распределба на одговорностите помеѓу колективниот орган за безбедност и земјите во конфликт;
- рок на мандатот;

- услови на земјата-домаќин кон мултинационалните мировни сили;
- утврдување на правата, обврските и имунитетот на учесниците во операцијата.

Друга организација која врз основа на Хелсиншкиот документ од 1992 година е овластена да организира и спроведува операции за поддршка на мирот е Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ). Тоа е во согласност со одредбите на Повелбата на ООН и нејзините принципи. Главниот орган на ОБСЕ кој донесува одлуки е Постојаниот совет на организацијата. Тој се состои од претставници на 55-те земји-членки на Организацијата. Состаноците се одржуваат еднаш неделно, а на нив можат да присуствуваат и набљудувачи од 11-те земји-партнери.

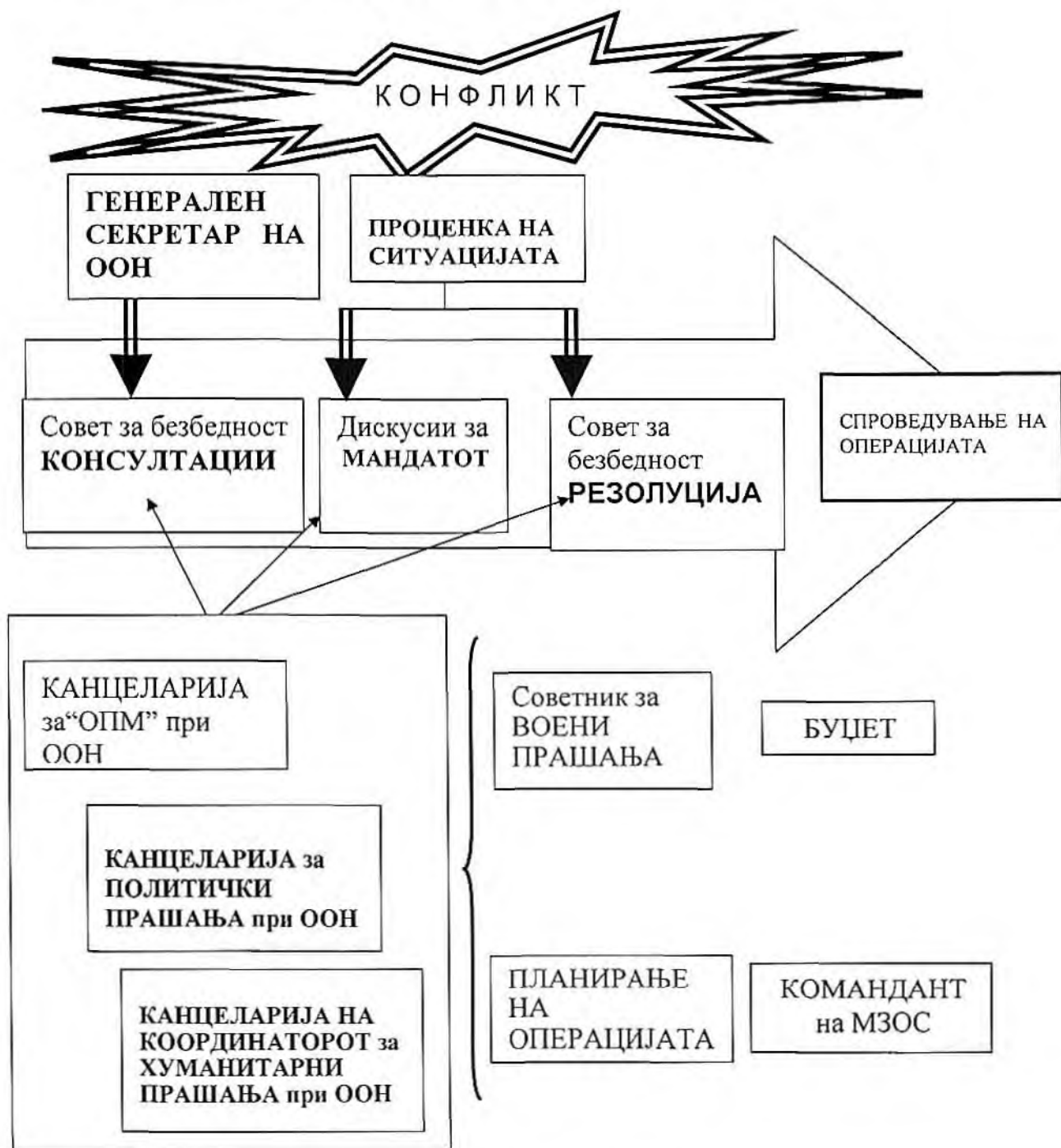
Процесот за донесување на решение е принципиелно утврден. Прашањата во однос на безбедноста се разгледуваат за време на пленарните сесии на Постојаниот совет. Членовите на националните делегации ги истакнуваат проблемите и бараат помош за нивно решавање од останатите членови на Советот. Овие проблеми можат да бидат од спектарот на безбедноста кои влијаат врз одделните аспекти на човековото битисување, политичко-воени или се од економската сфера. Секоја национална делегација има еднакви права за истакнување на проблем за решавање. Одлуката се донесува со консензус. Тоа значи дека не се спроведува гласање, туку е потребно секоја од националните делегации да се изјасни за предложените мерки за решавање на проблемот. Откако сите делегации ќе се согласат, се пристапува кон понатамошни активности во насока на организација на евентуална операција.

Донесувањето на решение за спроведување на операцијата за поддршка на мирот вклучува и прифаќање на мандат за создавање на истата. ОБСЕ може да побара поддршката од една нација, коалиција од нации или од Северноатлантскиот сојуз. Се разбира, пожелно е сите земји членки на ОБСЕ (освен оние кои се директно засегнати) да учествуваат во операцијата.

Политичката контрола се врши од страна на релевантни организации овластени од ОБСЕ. При операциите, се утврдуваат посебни практични постапки за врските на ОБСЕ со НАТО, со други соодветни регионални организации, како и со контингентот од земјите-членки на ОБСЕ, кои не се членки на НАТО.

Со оглед на фактот, дека во моментот НАТО преставува единствена политичко-воена организација која со нејзината организираност, капацитети и оспособеност, може самостојно да организира, спроведува и одржува Меѓународни воени операции за поддршка на мирот, во понатамошниот текст ќе се ограничимо на согледување на операции за поддршка на мирот водени од Алијансата, а со даден мандат од страна Организацијата на обединетите нации. Тоа ни малку нема да не оддалечи од операциите за поддршка на мирот кои се водени од ОБСЕ, ЕУ или други организации, затоа што земјите кои се вклучени во тие операции се членки на НАТО или ПЗМ, а сите тие се структурирани и оспособени за дејство по исти стандардни оперативни процедури. Дури и кога не е така, се предвидува период за нивно достигнување, заради постигнување на интероперабилност и интероперативност, неопходни за извршување на одредена меѓународна операција за поддршка на мирот.

Постапките за создавање на операција за поддршка на мирот прикажани се на шемата¹³ што следи.

- приказ на постапките за создавање на операција за поддршка на мирот

¹³ Димов Г. Операции по поддржане на мира, изд. ВА, Софија., 2003.

1.1. Финансирање на операциите за поддршка на мирот

Успехот на операциите за поддршка на мирот се во директна зависност од нивната логистичка поддршка. Од досегашното искуството при изведување на операции за поддршка на мирот, предводени од ООН, финансиите потребни за определена операција се обезбедуваат од страна на сите земји-членки на Организацијата. Генералното собрание на ООН, ги дистрибуира финансиските потреби, наведени на посебна скала во која е земена во предвид соодветната економска состојба на државите-членки, но сепак, поголем дел од трошоците се на товар на постојаните членки на СБ на ООН, заради нивната посебна одговорност за одржување на светскиот мир и безбедност.

Постапката за финансирање на операциите за поддршка на мирот, спроведени од Северноатлантскиот сојуз, се одвива преку преземање на трошоците од земјите-членки. Тоа не ја исклучува можноста од склучување на билатерални и мултилатерални договори во врска со финансирањето. Овие договори им овозможуваат на земјите кои не се членки на НАТО, да се сметаат како персонал на НАТО за време на операцијата (мисијата).

Во случај кога НАТО спроведува операција (мисија) иницирана или предводена од ООН, секоја држава што учествува во операцијата го финансира својот контингент, но периодично поднесува финансиски извештај за трошоците и средствата употребени во операцијата, кои потоа се рефундираат од страна на ООН.

Во досегашната пракса, согледани се ситуации кога за одредени операции кои се надвор од зоната на одговорност на Алијансата, се појавува потреба за дополнителни обезбедувања на објекти кои ги користат меѓународните здружени оперативни

сили, како на пример аеродроми, пристаништа и комуникациски линии, или пак за извршување на одредени инженериски активности. Финансирањето на таквите активности подлегнува на одобрување од страна на Советот на НАТО, за секој случај посебно.

2. Одговорности на државите во многунационалните операции

Како што е познато основна цел на одбраната на секоја држава е заштита на нејзиниот суверенитет, независност и териториален интегритет. Во денешна констелација на меѓуна-родните односи, тие цели се постигнуваат со изградба на систем за одбрана во кој, покрај другото, предвидено е одбраната да се потпира и на колективните системи за безбедност и одбрана со потполно ангажирање на националните способности и ресурси.

За таа цел, во контекстот на безбедносната средината, вооружените сили на државата треба да изградуваат и поддржуваат способности за извршување на задачи за:

- гарантирање на суверенитетот, безбедноста, независноста и териториалниот интегритет на државата како дел од колективната архитектура за безбедност;
- обезбедување на способности за потребите на колективните системи за безбедност во корелација со националните ангажмани;
- заштитата на принципите и одредбите на меѓународното право и Повелбата на Организацијата на обединетите нации;
- заштитата на принципите на Организацијатата за безбедност и соработка во Европа и нејзините заложби за мирно решавање на постоечките регионални проблеми;

- исполнување на должностите на државата за поддршката на меѓународниот мир, безбедност и стабилност;
- помош на населението при природни катастрофи, хаварии или терористички дејства, како и национално учество во меѓународни хуманитарни дејства во други држави.

Тие функции вооружените сили можат да ги извршуваат самостојно или со учество во многунационални мисии.

Затоа, нивниот развој и развојот на нивниот систем за командвање и контрола треба да биде во соодветство со промените во безбедносната средина.

Безбедносните промени се толку чести, што налагаат неопходност од постојана трансформација и редефинирање на системот за безбедност врз основа на нови согледувања, концепции и доктринарни ставови.

Промените во доктрината, организационата структура, подготовката на персоналот, изградбата на командниот состав и инфраструктурата треба да бидат дел од процесот на трансформација. Системот за командвање и контрола треба да ја мобилизира целокупната експертиза и искуство за да се оствари таква трансформација, која ќе создава најдобри и најадекватни способности во рамките на постоечките ресурсни ограничувања.

Првиот и основен чекор во тој исклучително важен процес е ослободувањето од постоечки способности, кои нема да бидат неопходни во иднина.

Овој процес и покрај тоа што е долготраен и скап, тој е неопходен дури и кога вклучува осетно намалување на персоналот и поедини постоечки структури, а се со цел да се обезбеди соодветство помеѓу можностите и потребите.

2.1. Поделба на одговорностите за подготовка и учество во многунационални операции за поддршка на мирот

Во Системот за командување и контрола со вооружените сили определени се четири нивоа на поделба на одговорностите.

Тоа се:

- **Политичко-стратегиско ниво**
- **Воено-стратегиско ниво**
- **Оперативно ниво**
- **Тактичко ниво**

Политичко-стратегиското ниво, ги опфаќа одговорностите на Министерството за одбрана за усогласување на подготовката на националниот контингент со другите министерства и институции, посебно со министерството за надворешни работи. Се остваруваат контакти со меѓународните организации или пак во најмала форма со политичко-воените раководства на водечките нации за претстоечката мисија. Притоа се утврдува мандатот, правилата за дејство, мисијата на националниот контингент, времетраењето на мисијата (орјентирно) и статусот на контингентот на територијата на изведувањето на операциите во согласност со утврдените правила за дејство.

За време на операциите на највисоко национално ниво се одржуваат контакти со меѓународните организации со цел задоволување на националните интереси на најдобриот можен начин.

Воено-стратегиското ниво, ги опфаќа одговорностите на Генерал-штабот во врска со сите воени аспекти на подготовката, контролата и извршувањето на мисиите. На тоа ниво се координираат прашањата за националните контингенти со

командантот на многунационалните сили на НАТО. Исто така се подготвуваат и проследуваат основните препораки по различни прашања до политичкото раководство на државата, неопходни за поддршка на националниот контингент.

Оперативното ниво ги опфаќа одговорностите што се во надлежност на командантот на контингентот и националниот преставник, кои што во ретки случаи можат да бидат преставувани и од една личност. Голем дел од командните функциите треба да се извршуваат преку Оперативните команди.

Тактичкото ниво ги опфаќа одговорностите на командантите/командирите на единиците од составот на контингентот, кои добиваат наредби директно од командантот на многунационалните сили или од други команданти ако им се нив потчинети.

3. Систем за командување и контрола на НАТО

Во многунационалните операции на НАТО, со оглед на учеството на повеќе држави политичката власт врз нејзиното реализирање е без алтернатива. Односно, невозможно е да се разгледува воениот аспект на нивната контролата одвоено од Системот за политичка контрола. Дури и при врачен мандат, со јасни цели за многунационалната операција системот за командување и контрола треба да ги поддржува взаемните односи со политичкото раководство, како за создавање на можност за непрекинато адаптирање кон спецификата на опкружувањето, така и за обезбедување на услови за политичка контрола над воените решенија.

Политичките насоки, донесени врз основа на проценката на новите извори на загрозување на мирот и безбедноста во светот и начините за справување со нив, ја наметнаа неопходноста од нова организациона структура на НАТО.

Новата структура на НАТО беше воведена од јули 2004 година, а основните причини за нејзино имплементирање беа потребите од нејзино поедноставување, зголемување на ефикасноста и можностите за брзо распоредување во споредба со претходната.

Новоформираните стратегиски команди се **Сојузната команда за операции** и **Сојузната команда за трансформации**. Двете стратегиски команди ги поделија функциите, со тоа што взаемно се дополнуваат за извршување на општите потреби за одбраната на НАТО. Поделбата на одговорностите помеѓу двете команди е направена по функционална линија со цел да се избегне дуплирањето на активностите во новата командна структура, максимално да се искористат постоечките ресурси, фондови и инфраструктура и да се намали до неопходен минимум организационата структура на командите.

Сојузната команда за операции (Allied Command of Operations- ACO), со седиште во Монс, Белгија, во својот состав има две потчинети многунационални здружени оперативни команди, кои ќе ги распоредуваат штабовите на многунационалните здружени оперативни сили (МЗОС) за изведување на копнени операции и еден мал, но силен обединет здружен штаб, кој ќе распоредува штаб на МЗОС, лоциран на море. Сојузната команда за операции ќе го продолжи планирањето и изведувањето на операциите на НАТО во целата зона на оперативна одговорност и во зоните на интереси на Сојузот. Во новата командна структура

на НАТО, Сојузната команда за операции е одговорна за оперативната и борбената подготовка и за планирањето на реалните операции на Сојузот. Таа одговара за следното:

- планирање на операциите - две години однапред;
- генерирање на силите за водење на операциите;
- остварување на командување и контрола со операциите.
- поддршка на операциите (ротација, логистичко обезбедување и др.);
- сертифицирање на силите по утврдени стандарди;
- водење на подготовките и обуката за изведување на операциите.

Сојузната команда за трансформации (Allied Command of Transformation - ACT), е со седиште во Норфолк, САД, а одговорна е за развој на новите оперативни способности, оперативната компатибилност, развојот на обуката и иновациите.

Сојузната команда за трансформации работи во проактивна средина, не со цел да реагира на пројавени кризи и закани, туку да создаде средина во која ќе можат да се предвидат потребите за оперативни способности пред појавата на кризата или на нова закана за безбедноста.

Согласно на целта на Сојузот да може да превзема благовремени дејства, односно да реагира пред развојот на одредена криза, Командата за трансформации одговара за следното:

- долгорочен преглед и планирање на потребите за 15 и повеќе години однапред;
- планирање на силите за идни операции;
- разработување на концепции и потреби на силите за идни операции;

- обука и оперативна подготовка на силите соодветно со новите доктрини и концепции;
- извршување на научно-истражувачка дејност и воведување на нови технологии;
- извршување на експериментална дејност за примена на новите концепции, доктрини и технологии при изведувањето на борбените дејства.

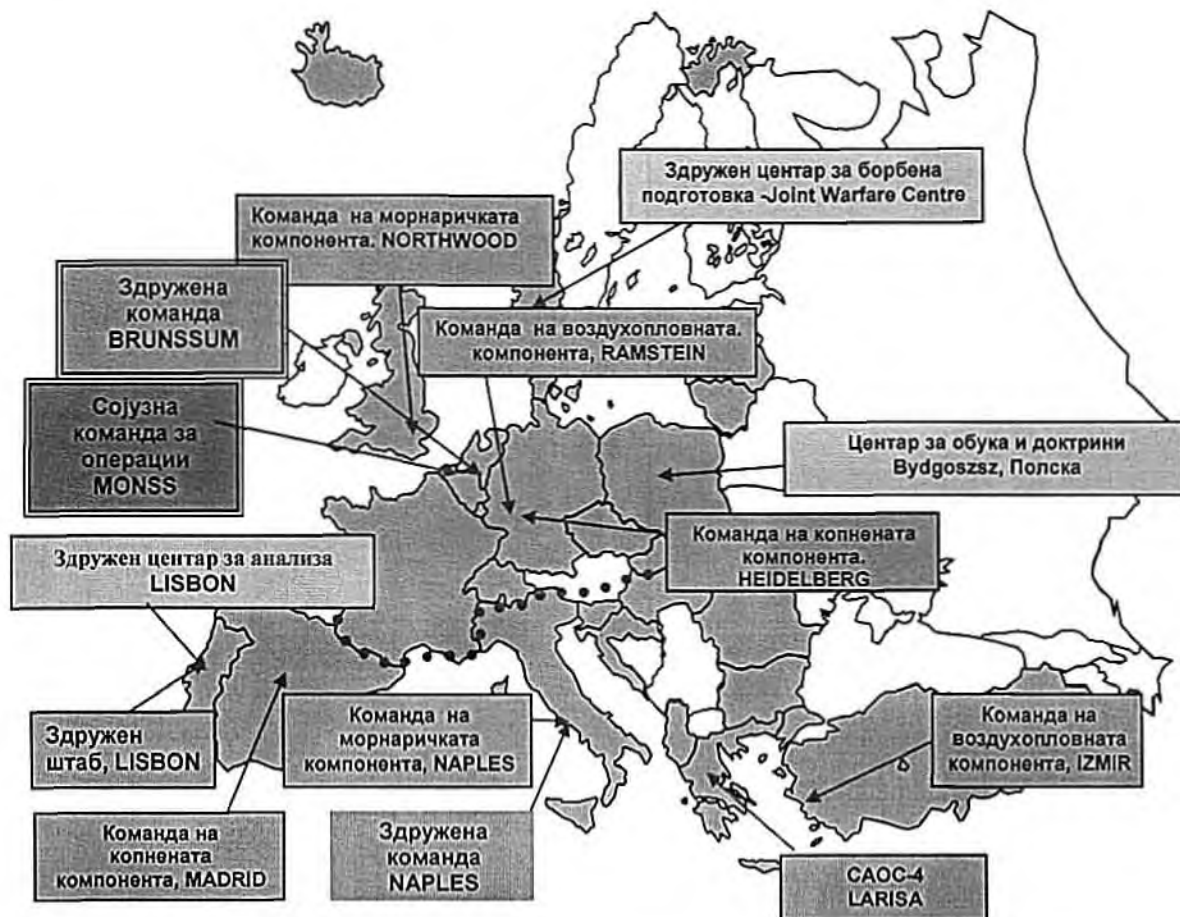
Командата за трансформации е одговорна за изградба на нов тип вооружени сили, кои треба да ги анулираат разликите во оперативните способности помеѓу одделните држави-членки.

Се побрзиот развој на меѓудржавните односи во светот доведува до извесен застој на развојот на националните системи за безбедност. Во денешната констелација на меѓународните односи, тешко може да се реализираат одредени цели на државите само со средства со кои тие располагаат. Затоа, одредени активности се префрлаат на меѓународен план.

Многу скапо е експериментирањето со изградба на вооружени сили кои ќе бидат опремени со сите средства, потребни за справување со новите извори на загрозувања и ризици.

Тоа го налага пристапот за приоритетно усовршување на системот за командување и контрола, а потоа развој на силите, во насока на нивно прилагодување на регионалните и глобалните структури за безбедност. Од исклучително значење е да се разбере дека трансформацијата и развојот на системот за командување и контрола на вооружените сили на националната држава претставува постојан процес како последица на многу брзо променливата воено-политичка средина, која налага изградба на нови квалитети и способности на системите за командување и

контрола. На шемата¹⁴ што следи прикажан е системот за командување и контрола на НАТО. Не е прикажана Командата за трансформации која, како што е претходно нагласено, се наоѓа во Норфолк, САД.

- локации на стратегиските и оперативните команди на НАТО,

4. Сили за одговор на НАТО

Силите за одговор на НАТО се здружени сили со потребен степен на готовност, со карактеристики и состав кој ќе овозможи да го извршат планираниот спектар на задачи со висок

¹⁴ Димов Г. шт.д.,75

интензитет, во мир и во војна во разни мисии секаде во светот. Во Концептот на НАТО за операции, силите за одговор се дефинирани како “збир од штабови и сили со можности за распоредување и со неопходна флексибилност за ефективно планирање и формирање / активирање на силите, со зголемен степен на готовност, за да реагираат брзо и да бидат распоредени и употребени за целиот спектар на мисии на Сојузот.”

Целта која НАТО треба да ја постигне со формирањето на силите за одговор е остварување на потребата да се располага со многунационални здружени сили од доверба, со висок степен на готовност, способни брзо да бидат распоредени и употребени во веројатни мисии на Алијансата, секаде каде што тоа ќе биде потребно. Во таа насока тие треба:

- да дејствуваат како катализатор за фокусирање на напорите за развој на способности.
- да дејствуваат како двигател за создавање на експедициски можности, односно да се способни во краток рок да бидат транспортирани и распоредени во далечни оперативни зони.
- да дејствуваат како посредник за изградба на долгорочни способности на останатите сили на Сојузот.

Силите за одговор на НАТО треба да постигнат способности за:

- брзо и правовремено распоредување;
- ефективност и ефикасност во конфликтите;
- ефективно командување и контрола;
- заштита на персоналот и опремата;
- ефикасно разузнавање;
- непрекинливост во дејствата.

Начелни оперативни способности силите за одговор постигнаа во октомври 2004 година, а потполно оперативно способни се од октомври 2006 година. Силите вклучуваат морнаричка оперативна група, копнени сили на ниво бригада и можности за воздухопловна поддршка до 200 полети на ден. Бројната состојба на овие сили е околу 20.000 луѓе. Се предвидува да бидат употребувани за извршување на задачи на стратегиско ниво. Можни мисии на силите за одговор на НАТО се:

- одговор/решавање на кризи (вклучително и заштита на мирот);
- поддршка на против-терористички операции;
- одстранување на последици од природни катастрофи, хаварии и остварување на хуманитарна помош;
- налагање на мир;
- операции за спроведување на ембарго(морски, копнени и обезбедување на зони забранети за полети);
- демонстрација на сила;
- евакуација на населението од кризни зони.

Покрај наведените мисии, се предвидува дел од силите за одговор на НАТО да бидат употребени за обезбедување на распоредувањето на основните (следните) сили во зоната на конфликтот, доколку тоа е потребно, во согласност со развојот на ситуацијата на теренот.

Во својот состав силите за одговор на НАТО имаат:

- **копнена компонента** - пешадиски единици (до ниво на батаљон), вод за длабоко разузнавање, инженерски вод, НХБО единица, единица за уништување на боеви средства, медицински вод, хеликоптери за разузнавање, транспортни хеликоптери, вод

воена полиција, единица за психолошки операции, елемент за логистичка поддршка и др.

- **морнарничка компонента** - амфибиски сили на ниво батаљон, специални авиони, хеликоптери за напад, пловни средства за спасување, бојни бродови, подморници, морска авиација за патролирање, специјални сили и др.

- **воздухопловна компонента** - средства за стратегиски транспорт, средства за претрага и спасување во борбена ситуација, воздушно разузнување, електронско разузнување, можности за дејство од воздух, можности за пополна со гориво во воздух, мобилна екипа за воздушни операции, логистичка поддршка на копно и др. Овие сили се опремени со најсовремени борбени и неборбени средства.

Во последно време силите за одговор на НАТО се нарекуваат и “**експедициски сили**”, а операциите кои ги изведуваат се наречени “**експедициски операции**”. Основна причина за тоа е што употребата на овие сили скоро секогаш е на територии кои се многу оддалечени од нивната мирновремена локација. При овие операции од вонредно значење е безбедниот транспорт на силите и средствата до определената територија, како и моментот на пристигнување, кога се многу ранливи, се до моментот на нивно потполно распоредување. Но, овој термин не се употребува само кога се во прашање силите за одговор на НАТО. Имајќи го во предвид фактот дека операциите за поддршка на мирот, многу често се спроведуваат на територии кои се многу оддалечени од локациите на единиците на армиите кои учествуваат во меѓународните здружени оперативни сили, а се формирани за справување со некој извор на загрозување на мирот, приметна е тивка

тенденција за поистоветување или замена на терминот операции за поддршка на мирот, со терминот експедициски операции.

5. Нивоа на готовност на силите на НАТО

Невозможно е едни исти сили постојано да се држат на ниво на највисока борбена готовност. Затоа неопходно е да се определат нива на борбена готовност на силите, кои ќе овозможат нивна периодична замена. За таа цел направени се 11 категории на готовност на силите, во однос на времето кое им е потребно да бидат подготвени за нивна употреба. Тие категории се следниве:

Категорија 1	-	подготвеност за 2 дена,
Категорија 2	-	за 5 -
Категорија 3	-	за 10 -
Категорија 4	-	за 20 -
Категорија 5	-	за 30 -
Категорија 6	-	за 40 -
Категорија 7	-	за 60 -
Категорија 8	-	за 90 -
Категорија 9	-	за 180 -
Категорија 10	-	за 365 -
Категорија 11	-	повеќе од 365 дена.

Нивоата на борбена готовност на силите на НАТО се следните:

- **Сили со висок степен на готовност (High Readiness Forces)**, со време за готовност (Readiness Ranges) од 0 до 90 дена. Тие се со категорија од 1 до 8;
- **Сили со низок степен на готовност (Forces Low Readiness)**, со време за готовност (Readiness Ranges) од 90 до 180 дена, кои треба да бидат во можност да се оспособат за две

распоредувања како сили со висок степен на готовност. Тие се во категорија 9 и 10;

- **Сили со долгорочен развој (Low Term Build-up Forces- LTBF)**, со време за готовност (Readiness Ranges) над 365 дена. Тие се во категорија 11;

Командата на НАТО за операции (АСО), формира пирамида на силите, при што на врвот на пирамидата се силите за одговор на НАТО, како сили со највисок степен на готовност, а кои се експедициони по карактер. Периодично се запазува принципот на ротација во рамките на пирамидата, кога силите со понизок степен на готовност ќе го достигнат повисокиот степен.

Во врска со ова, земјите-членки и партнерите на НАТО, треба да обрнат внимание не само на првите ротации, туку и на целата организациона структура на сопствените сили, што бара дополнителни национални напори. Тоа значи дека и во рамките на националните армии, треба да биде организиран и спроведуван принципот на степени на готовност за потребите на ротација на силите. За оваа проблематика ќе стане збор во понатамошниот текст на трудот.

Со формирањето на експедициони сили со висок степен на готовност (кои се превентивни по карактер), НАТО има можност да влијае на разрешувањето на конфликтот во самиот негов зародиш, преку почетно демонстрирање на сила и нејзино нарастување до наметнување на мир со сила.

Врвот на пирамидата на сили е формиран од Здружени сили со многу високо ниво на готовност (од 5 до 30 дена), сили со специјализирани способности (како специјалните сили) и штабови, кои се брзо распоредливи. Јадрото на штабовите функционира

и во мирновремена состојба, под директна команда на Сојузната команда за операции.

Ротациониот циклус на силите за одговор на НАТО се одвива по следните етапи (циклуси):

- **циклуси на национална одговорност:** определување на национални единици и нивни делови со неопходни способности, кои ќе бидат декларирани за Силите за одговор на НАТО. Тој процес се состои од два дела: декларирање на нови единици и делови од единици или пак декларирање на оние кои претходно биле декларирани и сеуште се на високо ниво на готовност.

- **циклус на обука** – 6 месеци (одговорност на НАТО);

- **циклус на извршување на задачи,** како сили за одговор на НАТО во траење од 6 месеци (одговорност на НАТО).

Целта на целиот процес на ротација е да се постигне потребно ниво на готовност на силите, како и способности за постојано пополнување на силите за одговор на НАТО.

6. Достигнување на компатибилност на системот за командување и контрола на АРМ со системот за командување и контрола на НАТО

Денес и во наредниот период при активностите за натамошен развој на вооружените сили на Република Македонија, неопходно е системот за командување и контрола да се трансформира во согласност со современите предизвици. Во рамките на колективната безбедност, тој треба да биде компатибилен со системот за командување и контрола на НАТО заради ефективно функционирање во идните многунационални операции.

Можен приод за остварување на сеопфатна трансформација при развојот на системот за командување и контрола на вооружените сили на националната држава, во услови на ограничени ресурси, е реализирањето на трансформација која приоритетно ќе биде во сообразност со националните интереси и ангажманите во НАТО, а во исто време треба да се запазат структурните квалитети кои во случај на потреба во иднина, би можеле да бидат брзо развивани. Новите мисии и задачи бараат трансформација на организационата структура, функционалните врски и административната пракса во Министерството за одбрана и во Генерал-штабот на националната армија. Целта на таа трансформација е изградба на модерен и ефективен систем за командување и контрола.

Нов пристап е неопходен за да бидат реализирани принципите на компатибилност, искористеност, модулност, функционалност и експедиционост. Основните напори треба да бидат насочени кон многуфункционалноста, со цел да се зголеми оперативниот ефект.

Одбраната на државите во сојузен формат, се остварува преку редица особености, кои произлегуваат пред се од начинот на употребата на многунационални здружени оперативни сили и контролата на сојузните многунационални операции.

Учесниците во мултинационалните сили треба да обезбедат на командантот на тие сили доволно власт над националните сили, за да се постигне единство при дејствувањето. Командантите и штабовите на многунационалните здружени оперативни сили ја употребуваат делегираната власт, за да ги обединат напорите за постигнување на општите цели. Консензусот и компромисот се

важни аспекти на донесување на решенија во многунационалните операции.

7. Формирање на меѓународни здружени оперативни сили

Операциите за поддршка на мирот се основна форма за користење на меѓународни воени сили за одржување на мирот. Силите се создаваат по принцип на укажана потреба и се нарекуваат мултинационални здружени оперативни сили (МЗОС).

Имено, откако ќе се донесе одлука за создавање и спроведување на конкретната операција, Секретаријатот на ООН или Постојаниот совет на ОБСЕ, превземаат комплекс од мерки за формирање на штабот на операцијата, планирање на спроведувањето на операцијата и преговори со земјите - членки за обезбедување на потреби на националните контингенти за исполнување на целите на операцијата.

Праксата покажува дека меѓународните коалициски сили, за спроведувањето на операциите, можат да се формираат и на иницијатива на една нација, која се определува за водечка. Типичен е примерот со операцијата на мултинационалните коалициски сили во Авганистан, создадена како резултат на терористичките напади во Њујорк и активирањето на чл. 5 од Северноатлантскиот договор. Ова е операција на коалициските сили (КС) за борба против терористичките активности на талибанскиот режим во Авганистан. По неговото соборување, поради промената на целта и задачите на операцијата, коалицијата се трансформира, но продолжи да постои. Коалициските сили, со водечка нација САД, го продолжуваат спроведување на операци-

јата, заедно со операцијата на НАТО - ИСАФ, која е со мандат на ООН.

Во **Концептот за мултинационалните заеднички оперативни сили**, Алијансата ги предвидува и ги регулира основните принципи за формирање на такви сили. Тој датира од Самитот на шефовите на државите, кој беше одржан во месец јануари 1994 година во Брисел. Концептот е развиен како одговор на новите предизвици пред мирот и безбедноста во Европа и во светот. Тој овозможува, под раководство на НАТО, да се користат единици од вооружените сили од земјите партнери за решавање на кризи во светот со доделен мандат од ООН.

Според Концептот, многунационалните здружени оперативни сили на НАТО се мултинационални по карактер, се состојат од различни видови вооружени сили и родови на војска, оперативни и организирани за извршување на одредени задачи во поглед на конкретна мисија.

Основната задача на многунационалните здружени оперативни сили е спроведување на операции на НАТО во вонредни ситуации, кои не се вклучени во чл. 5 од Северноатланскиот договор, вклучувајќи ги и оние во согласност со резолуциите на Советот за безбедност на ООН или мандат на ОБСЕ. Праксата покажува дека во составот на таквите сили можат да се приклучат војници, сили и команден персонал како од земјите-партнери, така и од оние кои не се обврзани со Договорот за колективна одбрана на НАТО. Тоа произлегува од фактот дека кризите можат да се развиваат надвор од територијата на земјите-членки на Унијата. Затоа, многунационалните здружени оперативни сили може да се користат во различни сценарија, со употреба на копнена, морнаричка и воздухопловна компонента.

Употребата на многунационалните здружени оперативни сили за спроведување на заеднички коалициски операции му овозможува на Северноатлантскиот сојуз:

- да располага со флексибилно и ефикасно средство, со кое за кратко време може да формира сили, кои имаат можности за брзо распоредување, со претходно создадени ресурси за изведување на операции;
- спроведување на операции во вонредни околности во сојуз со земјите-партнери и други земји кои не се членки на НАТО, во ситуации кои не се поврзани со колективната одбрана;
- одржување и развој на Европскиот безбедносен и одбранбен идентитет.

Успех при постигнување на целите на операциите за поддршка на мирот се обезбедува со превземање на активности кои се во согласност со следниве основни принципи:

- формирање на многунационални здружени оперативни сили за спроведување на конкретни задачи, со подготвеност за учество во сите видови на операции кои се планираат од страна на ООН;
- состав на силите од различни видови на вооружени сили и родови на војска;
- многунационалност со целосна интероперабилност;
- висока мобилност и способност за брзо распоредување;
- изградба на силите со користење на претходно подготвени модули;
- интегрирана улога на меѓународните штабови во командните структури на Алијансата;
- во составот на силите да учествуваат земјите-партнери и

други држави, кои не се членки на НАТО.

7.1. Мултинационални здружени штабови

Искуството покажува дека ефикасно и одржливо управување со многунационалните здружени оперативни сили се остварува преку создавање на мултинационални здружени штабови (МЗШ).

Мултинационалните здружен штаб е воена организациона целина формирана за извршување на команда и контрола на многунационалните здружени оперативни сили за операции во вонредни ситуации, вклучувајќи ги и тие за поддршка на мирот. По својата организираност тој треба да биде лесно распоредлив, мултинационален и во него да бидат вклучени претставници на сите видови на вооружени сили.

Ако внимателно се согледа командната структура на Алијансата, може да се заклучи дека формирањето на мултинационален здружен штаб, подготовката на персоналот, комуникациско-информатичката опрема и модулите за распоредување, потребно е да се врши со користење на можностите на регионалните команди на НАТО. Секоја од нив е одговорна за распоредувањето на мултинационалниот здружен штаб, на оперативно ниво.

За распоредувањето на мултинационалниот здружен штаб, кога тоа ќе биде потребно, во мирно време се одржуваат единици, опремени и оспособени за поддршка на штабот. За таа цел постојат и таканаречени "јадра" подготвени за формирање на штабот. Со анализи е утврдено дека клучниот состав на "јадрото" на штабот треба да се состои од 13 лица, а вкупната бројна состојба на штабот да биде од 108-120 лица.

За извршување на конкретна мисија можна е потреба од засилување на мултинационалниот здружен штаб. За таа цел се применува модуларен принцип, кој обезбедува флексибилност и брза пополна на штабот. Потребите за засилување се утврдуваат врз основа на модел на меѓународните здружени оперативни сили, кој се развива од заедничките команди на НАТО.

Мултинационалниот здружен штаб не е потребно постојано да е активен, односно може да се формира за исполнување на одредена мисија. Во случај на потреба, Воениот комитет на НАТО и наложува на Сојузната команда на НАТО за операции, формирање на такви штабови. При активирање за операција при вонредна состојба, претходно утврдениот состав за засилување може да претрпи промени во зависност од потребите на мисијата.

Земјите кои обезбедуваат војници за изведување на операции од многунационални здружени оперативни сили, учествуваат во штабот на силите со соодветен штабен персонал. Нивната работа се организира во согласност со сите постоечки стандардни оперативни процедури за конкретната операција.

Подготвеноста за распоредување на водечките единици е 7 дена од издадената наредба, а следните единици треба да бидат на располагање 15 дена по повикувањето.

Прегледот на подготовките што се неопходни за да се достигнат и одржат горенаведените барања, покажува дека командантот на заедничките сили на НАТО треба да ги одржува следниве видови на обука на персоналот определен за учество во многунационален здружен штаб:

- за модулите на штабот и индивидуалната подготовка на персоналот-еднаш годишно, во рамките на утврдени

- штабови;
- за клучниот персонал на штабот - еднаш годишно, под раководство на истите штабови;
- за клучниот персонал на штабот-еднаш на две години за секој штаб;
- спроведување на контролна вежба со многунационалниот здружен штаб на национално ниво(на секои две години);
- спроведување на вежба со многунационалниот здружен штаб во целина, компонентите на одделните команди и нивните модули - еднаш на четири години.

Покрај тоа, персоналот, предвиден за работа во мултинационален здружен штаб потребно е да исполни одредени критеријуми, како што се:

- да имаат завршено адекватен степен на образование, во согласност со функциите кои се предвидени да ги извршуваат и да поседуваат потребно ниво на јазична подготовка;
- да го поминат процесот на подготовка на курсеви организирани и спроведени од страна на НАТО, (курс за операции за поддршка на мирот, за оперативно планирање и НАТО - термилошки курс);
- да поминат обука за работа во штабот, (штабен курс на многунационалните здружени оперативни сили, специјални вежби и вежби пред распоредувањето), како последните форми на обука кои се спроведуваат непосредно пред распоредувањето на силите.

7.1.1. Структура и функции на штабот

Меѓународните здружени штабови се структурирани на начин кој ќе овозможи групирање на функциите кои треба да ги извршува, врз основа на претходно извршена функционална анализа. Функциите се групирани во следните секции:

- Персонал и администрација (J1).

Улогата на секцијата од штабот задолжена за персоналот и администрацијата е да го советува командантот и здружениот штаб за менаџментот со персоналот и управувањето со системот за пополна и процедурите утврдени од националните власти за нивните компоненти. Одговорностите на J1 вклучуваат управување со персоналот, предлози за унапредување и наградување, морал, слободно време, поштенски услуги, заштита на правата, водење на дисциплински постапки, постапки со воени затвореници и извештај за загубите.

- Разузнавање (J2).

Секторот, (персоналот), за разузнавање е одговорен за обезбедување на навремени сознанија потребни за оперативните активности на силите како и за нивната безбедност во зоната на операциите.

Аспектите на разузнавањето на заедничките операции се опфатени во детален Анекс на Оперативната наредба за операцијата (AJP-2), како и во други документи кои се изработуваат по потреба.

- Операции (J3).

Значајна улога на оперативниот состав во штабот е да дејствува како централна точка, преку која командантот раководи со заедничката операција, обезбедувајќи концентрација на напорите и посфикасно користење на средствата кои поддржуваат непосредно

извршување или планирање на операции. Оперативниот состав може да вклучува подсекции кои покриваат поморски, копнени и воздушни операции, операции на специјалните сили, вселенски операции (кога се применливи), како и клетки кои ја покриваат координацијата на информациските операции и дисциплината при одредувањето на целите. Оперативниот состав е одговорен за:

- проценка на состојбата и можностите на потчинетите сили, како предуслов за одлуката на командантот и неговата Концепција за операцијата;
- распоредување и опремување на штабот на одобрената локација;
- препораки за организација на силите при планирањето на операцијата;
- советување на командантот за примена на правила за ангажирање и примена на промени / дополнувања;
- дефинирање на задачите на компонентите на силите, врз основа на Концептот за операцијата;
- координација на информациските операции, психолошки операции и електронска војна;
- координација на напорите за контрола на разурнувањата од нуклеарно, биолошко и хемиско оружје во пределот на операциите;
- разработка и дистрибуција на оперативни наредби;
- контрола на плановите на компонентите на силите што ја поддржуваат операцијата во зоната на одговорност;
- координација на огнената поддршка;
- координација и следење на операциите за прифат на бегалци;
- координација на Планот за безбедност на силите во операциите.

- Логистика (J4).

Персоналот за логистика е одговорен за оценка на логистичките услуги и поддршката за остварување на целите на операцијата и за обезбедување на проценетите логистички ресурси за време на операцијата. Врз основа на оваа проценка, персоналот за логистика развива Концепт за логистика и План за обезбедување и координација на логистичката поддршка. Големината и комплексноста на операцијата, учеството на компонентите и поддршка на силите, како и степенот до кој националната и / или мултинационалната логистика треба да биде интегрирана во Концептот за логистичката поддршка, може да бараат специфични активности за координација на логистиката. Логистичките аспекти на заедничките операции детално се разработуваат во Анексот за логистичка поддршка на операцијата (AJP-4).

- Планирање и политика (J5).

Персоналот за политика и планирање му помага на командантот во подготовката на планот за идните операции. Оваа секција ги координира напорите за планирање на операцијата во рамките на здружениот штаб, со претпоставената команда, потчинетите и соседните команди и цивилните власти.

Персоналот на секцијата за политика и планирање ги извршува и следните задачи:

- одредување на целите во рамките на операцијата;
- развој на план за остварување на целите;
- раководи со планирањето и спроведувањето на фазите на операцијата, со акцент на синхронизацијата на силите, времето и областа за остварување на целите на операцијата;
- ги подготвува варијантите за дејствување за време на операциите, како основа за донесување на одлуката на

командантот;

- планира дополнителни сили и средства потребни за спроведување на операцијата;
- прави анализи на операцијата и предлага евентуални дополнителни на Концепцијата за операцијата;
- во консултација со цивилно-воениот штаб планира помош при итни ситуации и одстранување на последиците од конфликтот во согласност со политиката на НАТО.

- Комуникација и информативни системи (J6).

Секцијата за комуникациско-информациските системи треба да обезбеди соодветна поддршка на операциите и користење на средствата за комуникација според пропишаните процедури на сите нивоа на командување и контрола. Деталните активности за потребите на операцијата се дефинираат во Анексот на оперативната наредба за комуникации (AJP-6).

- Обука (J7).

Обуката на персоналот и единиците вклучени во операциите, во поглед на нивно оспособување за извршување на задачи во рамките на меѓународни операции за поддршка на мирот е завршена пред нивното вклучување во меѓународни сили. Секцијата за обука за време на операцијата планира изведување на обука за извршување на одредени задачи кои произлегуваат од специфични состојби предизвикани од развојот на ситуацијата на теренот, а кои не било можно да се предвидат во текот на планирањето на операцијата.

- Ресурси и финансии (J8).

Основна задача на секцијата за ресурси и финансии е да овозможи (обезбеди) правилно користење на ресурсите доделени за операцијата и навремено и наменско користење на одобрените финансиски средства, во сите аспекти на операцијата.

- Цивилно-воена соработка (J9).

Оваа секција треба да ги определи областите и активностите за цивилно-воена соработка во зоната на операцијата. Таа го советува Командантот за начинот на спроведување на сите активности кои директно се однесуваат на односите помеѓу вооружените сили, локалната влада, цивилното население, невладините организации, приватните доброволни организации и агенции на земјите каде што заедничката сила се наоѓа. Персоналот во секцијата за цивилно-воена соработка не мора да биде од професионалци кои имаат вештини и знаења во оваа област, но треба да ги разбираат принципите и процедурите на цивилно-воената соработка, да ја разбираат ситуацијата во која дејствуваат и да ја разбираат работата на невладините и меѓународните организации. Тие треба да бидат способни на цивилните организации да им ги објаснат (разјаснат) воените барања.

- Секција за медиумски операции - информирање на јавноста.

Оваа секција е одговорна за воспоставување на комуникацијата (врската) помеѓу воените и цивилните органи за време на операцијата. Овој орган треба да ги одржи врските со органите одговорни за информатичката операција и цивилно-воена соработка.

- Секција за врска(врски)

Меѓународните операции бараат значителна координација и врски (врска). Персоналот за врски треба да биде распределен помеѓу: штабот и повисоките команди, земјата домаќин, земјите кои обезбедуваат сили, меѓународните организации вклучени (ангажирани) во операцијата и силите за обезбедување доделени на командантот. Во рамките на заедничката сила распределбата на елементите за врска помеѓу организациските делови е многу важна заради олеснување на координацијата помеѓу командантите.

Максималното искористување на персоналот за врски, особено при операции во кои учествуваат држави кои не се членки на НАТО, ќе ја зајакне интероперативноста и интероперабилноста и значително ќе допринесе за успехот на операцијата.

Изградбата на мрежата за врски во рамките на заедничката оперативна сила ќе биде најважниот "помошник". За време на процесот на основното генерирање на силите, барањето за конкретни оперативни способности треба да биде многу точно дефинирано во смисла на бројот на персонал, средства за комуникација и транспорт и др. Командантот ќе треба да воспостави (изгради) политика на приоритети пред пристигнувањето на основните сили. Персоналот за врски во овој поглед има многу важна улога.

Оваа комуникација е особено важна во раниот стадиум на формирањето на заедничките сили.

7.2. Формирање на силите

Потребите од сили за формирање на многунационалните здружени оперативни сили и нивната идентификација, се разгледуваат преку соодветен процес на планирање на НАТО. Во согласност со процедурите, планирањето за вонредни состојби се презема од страна Советот на НАТО.

Врз основа на одлука на Советот на НАТО, Воениот комитет ја свикнува Групата за координација на планирањето, вклучувајќи потенцијални земји-учеснички, при што се соопштуваат параметрите за учеството, Оперативниот концепт и предлозите за учество. Искуствата од досега спроведените операции покажуваат дека националните контингенти, кои ги сочинуваат силите, се избираат во зависност од специфичните политички или воени карактеристики на

конкретната ситуација. Овие искуства се еден од најважните пристапи за формирање на силите.

Врз основа на искуството од досегашното странско и домашно учество во мултинационални операции може да понуди следнава работна дефиниција за национален воен контингент: национална воена единица создадена, опремена и обучена за учество во одредена мултинационална операција, спроведувана во странство во временски и процедурални ограничувања утврдени со доделениот мандат.

Контингентот има привремена организациско-формациска структура во согласност со конкретните задачи содржани во мандатот на операцијата и договорени од националните власти. Во зоната на операцијата постои еден национален контингент што може да се состои од различен состав и број на единици. Тој е опремен со специјално обучен професионален персонал, вооружување и опрема соодветна за климатските услови во зоната на операцијата, има интегриран систем за командување и контрола и е создаден со следните можности:

- да биде префрлен од воздух, копно или море;
- со доволен степен на логистичка автономија;
- еластичност, интеропераивност и интероперабилност.

Во секој случај, постигнувањето на целите на операцијата зависи од интеграцијата на националниот контингент во мултинационалните сили и целосното користење на неговите способности. Секоја држава, која ќе најави учество во операцијата, должна е да обезбеди контингентот да биде обучен и подготвен за акција. Учесството на секој контингент се засновува на потпишување на соодветните меѓудржавни документи и договори, кои ги третираат претстојните задачи и одговорности кои се на сметка на секоја

земја учесничка. Се работи за следните меѓународно-правни документи:

- договор за статусот на силите (SOFA-Status of Forces Agreement);
- меѓународен договор што го одредува правниот статус на воениот персонал кој се наоѓа на територијата на друга земја;
- правила на однесување;
- меморандум за разбирање;
- дефинирање на одговорностите на земјите учесници во операцијата;
- технички договор;
- конкретизирање на меморандум за разбирање за специфични активности;
- документ за префрлање на надлежностите, ако тоа е потребно;
- документ за обезбедување на националниот контингент од оперативната команда на мултинационалниот штаб во зоната на операцијата.

По потпишувањето на документите, со оперативна наредба, дадените сили се интегрираат и се ставаат под команда на орган за оперативна команда или оперативно управување, при што им се одредува место за нивно распоредување. Еден од принципите во операциите е правото на земјите кои учествуваат со персонал, него да го повлечат од регионот на операцијата во секое време. Одлуката за тоа се донесува во случај ситуацијата тоа да го бара, со цел истите да се заштитат или пак ако тоа е национален интерес.

8. Командување и контрола во меѓународни здружени операции

Меѓународните здружени операции предводени од НАТО се засновани на четири основни концептуални принципи. Тие се следните:

- оперативниот фокус на воените активности на Алијансата ќе биде на регионално ниво;
- границите и областите на тој регион ќе зависат од големината на контингентот и неговата мисија;
- водечка улога при спроведувањето на воените операции ќе ја имаат концепциите за поддршка;
- командувањето и контролата на многунационалните здружени оперативни сили се интегриран дел од воената командна структура на НАТО.

Во системот за командување и контрола на силите на НАТО постојат три нивоа на командување. Тие се следните:

- **стратегиско;**
- **регионално;**
- **подрегионално.**

а) Стратегиски команди.

Тие се одредени од страна на Воениот комитет на НАТО и се потполно одговорни за сите оперативни прашања, координацијата на логистичката поддршка, ротацијата на силите, распоредот на силите и обезбедувањето на врската помеѓу политичкото и военото раководство.

б) Регионални команди.

Регионалните команди се одговорни пред соодветните Стратегиски команди за воените дејства во нивните зони на

одговорност и надвор од нив, доколку е потребо некои од активностите поврзани со нивните воени дејства да се одвиваат и надвор од нивната зона. Регионалните команди на оперативно ниво имаат потполно интегрирани здружени штабни можности за водењето на целиот спектар на воени операции. Во рамките на овие команди постојат два вида на пониски команди. Тоа се:

- **борбените команди(команди на копнени сили)**, кои се одговорни за сите аспекти на копнените операции во насока на остварување на главната цел на претпоставената команда, како и за обезбедување на командување и контрола во специфични оперативни воени области.
- **компонентните команди**, кои се одговорни пред Регионалната команда за планирањето, организацијата, и изведувањето на воздухопловни, поморски и специјални операции, во функција на поддршка за остварување на целите на регионално ниво.

Напорите за флексибилност при работата на компонентните команди и постигнување на сеопфатна контрола на воздухопловните, поморските и специјалните сили се остварува по принципот на централизирано планирање и децентрализирано извршување.

в) Подрегионални команди.

Овие команди го овозможуваат командувањето и контролата во мирно време, во услови на криза или конфликт, со подчинетите единици во рамките на операцијата во доделената зона на одговорност, како директна реализација на Планот за реализација на операцијата.

Системот за командување и контрола на воените операции на НАТО е фокусиран на ова оперативно ниво, како клучна врска

за следење на евентуалните разлики помеѓу планираните и реализираните активности на стратемиско ниво.

8.1. Задачи и одговорности на командувањето во операциите.

- Стратемиски командант.

Стратемискиот командант го номинира Воениот комитет на НАТО, до Северноатланскиот совет, а негово право е да го прифати или не номинираниот кандидат.

Откако ќе биде прифатен, стратемискиот командант, должен е на Северноатланскиот совет, да му го предложи следното:

- воена стратегија за операцијата;
- најприкладна командна структура, која ќе може да ги реализира сите барања. Тоа го вклучува изборот на штаб или иницирање на процес за развој на штаб, како и предлог за поставување на регионален командант.

Во одговорност на стратемискиот командант е и да:

- изгради разузнувачка структура поврзана со НАТО и националните разузнувачки центри, за да има јасна слика на ситуацијата во сите фази на операцијата;
- предложи на Воениот комитет на НАТО План за употреба на силите за извршување на задачите;
- го потврди финансирањето на операцијата;
- определи зона за одговорност;
- издаде Директива за мисијата до потчинетите команди;
- ја определи посакуваната крајна воена цел и како истата да биде постигната;
- препорача на соодветните органи на НАТО правила за употреба на сила кои треба да бидат користени;
- обезбеди флексибилна командна и логистичка структура;

- изгради врска помеѓу НАТО и Владите на државите “домаќини”;
- изгради интегриран командно-информативен систем за комуникација на сите нивоа;
- да изгради врски, кои с неопходни за водење на операцијата.
- изгради политика на цивилно-воена соработка;
- го следи развојот на ситуацијата при операцијата на многунационалните сили и да ја обезбеди воената компонента со неопходни информации;
- формулира политиката за водене на информационите операции на здружените сили;
- гради политика за информирање на населението за дејствата на здружените сили;

Стратегискиот командант, многу често, според негова проценка, дел од овие задачи ги пренесува на неговите потчинети команданти.

- Регионални команданти.

Овие старешини командувањето и контролата ја спроведуваат во согласност со делегираните задачи, наредбите и насоките од претпоставениот командант, преку нему потчинетите команданти. Во таа смисла, тој остварува оперативна контрола над нему потчинетите сили и има координирачка улога за сите останати сили кои се под национално командување и дејствуваат или преминуваат низ неговата зона на одговорност. Тие можат дел од своите надлежности да пренесат на нему потчинетите нивоа на командување. Дел од нивните задачи се следни:

- да ги спроведуваат делегираните права за командување и контрола над компонентите на силите и да даваат

- препораки на стратегискиот командант за нивната оптимална употреба;
- да применуваат оперативна контрола над силите, кои му се потчинети;
 - врши претпотчинување на единици или нивни делови, во согласност со проценката на општата ситуација на теренот;
 - побарува од претпоставената команда средства за логистичко обезбедување во согласност со проценетите потреби;
 - обезбедува комуникациско-информациони системи за потребите на командувањето и контролата на нему подчинетите сили;
 - ги обединување напорите за постигнување на взаемно дејство;
 - го обезбедува взаемното дејство на штабот со здружените сили;
 - извршува дејности од областа на информирањето на населението во согласност со насоките кои му се дадени од страна на стратегискиот командант.

- Компонентни команданти.

Општа карактеристика на компонентните команданти е нивната потполна одговорност за сите аспекти на операциите што се во нивна надлежност(копнени, воздухопловни, поморски и операции на специјалните сили), а кои допринесуваат за исполнување на главната задача добиена од претпоставениот командант.

- **Командантот на копнената компонента**, е одговорен за сите аспекти на копнените операции, имајќи го во предвид

постигнувањето на главната цел на претпоставениот командант.

Негови основни должности се следните:

- предлага начин за оптимална употреба на сите копнени сили кои се под негова команда и контрола.
- планира и спроведува одобрени копнени операции и ги употребува подчинетите сили и средства соодветно со концепцијата за операцијата на претпоставената команда.

- Командантот на морнаричката компонента.

Поморските операции ги вклучуваат сите дејства на морнаричките сили на, под или над морското пространство за да се постигне и спроведува контрола над него. Командантот на поморската компонента одговорен е за сите аспекти на поморските операции за постигнувањето на главната цел на командантот на здружените сили. Негови основни задачи се следни:

- да ги планира и спроведува поморските операции со употреба на потчинетите сили и средства во согласност со концепцијата за операцијата на командантот на здружените сили.
- одредува делови од поморските сили кои треба да бидат придодадени на одредени борбени групи во согласност со потребите за извршување на задачата.
- врши координација на операциите со другите компонентни команданти за да обезбеди единство во дејствувањето.

- Командантот на воздухопловната компонента е одговорен за сите аспекти на воздухопловните операции за постигнувањето на главната цел на командантот на здружените сили.

Тој ги планира, организира, спроведува и контролира воздушните операции. Одговорен е за противвоздушната одбрана и за

контролата на воздушниот простор во рамките на Здружената оперативна зона. Ги извршува и следните задачи:

- го разработува и го реализира планот за изведувањето на многунационалната здружена воздушна операција која е во согласност со Концепцијата на командантот на здружените сили за изведување на операциите;
- предлага на Командантот на здружените сили приоритети кои имаат врска со исполнувањето на воздушните цели во рамките на општите цели на операцијата;
- во консултации со командантите на другите компоненти ги предлага задачите на авијацијата пред претпоставената команда кои се во согласност со добиените насоки и упатства.
- одредува потребни ресурси и сили во согласност со потребите за извршување на задачите;
- ги одредува задачите на соодветните потчинети команданти и командантите на делови од единици од другите компоненти кои му се придодадени;
- ги извршува сите задачи како командант на против-воздушната одбрана(ПВО) од моментот кога му е делегирана таа функција;
- изработува и дистрибуира заповед за редот во воздушниот простор, планот за ПВО и заповед за контрола на воздушниот простор.

- Командантот на компонентата за специјални операции.

Тој е одговорен за сите аспекти кои ги третираат дејствата на силите за специјални операции. Командувањето и контрола на тие сили се остварува од здружена оперативна сила составена од компоненти на силите за специјални операции од копнените,

воздухопловните и поморските сили и се нарекуваат многунационални здружени сили за специјални операции.

Командантот на тие сили назначен е како штабен офицер со специјални овластувања од страна на командантот на здружените сили, а воедно и како командант на таа компонента со одговорност да ги обезбедува операциите на сите компоненти (копнена, воздухопловна, поморска) во рамките на здружената зона на одговорност. Тој ги извршува следните задачи:

- ги планира, координира и раководи дејствата на силите за специјални операции во согласност со Концепцијата за операциите на здружената команда;
- ја координира употребата на силите и средствата за специјални операции;
- како предводник на силите за специјални операции учествува во многунационалниот процес за одредување на целите;
- ги координира комуникациите на силите за специјални операции.

8.2. Статус и задачи на командантот на националниот контингент во рамките на многунационалните здружени оперативни сили.

Националниот контингент во составот на многунационалните здружени оперативни сили може да биде составен од еден вид на вооружена сила или пак да биде здружен од повеќе видови, со поширок спектар на оперативни можности. Улогата на командантот на националниот контингент е да ги застапува националните интереси пред командантот на многу-

националните здружени оперативни сили и да ги оспособува припадниците на националниот контингент за заедничка работа со припадниците на контингентите од другите држави. Задачите на командантот на националниот контингент главно го опфаќаат следново:

- да остварува координација и соработка со командантите на другите контингентите за да обезбеди обединување на напорите за постигнување на најприкладно взаемно дејство, кога тоа му е наредено од страна на претпоставениот командант;
- да обезбеди административна и логистичка поддршка на сопствените единици за постигнување на оперативна готовност;
- да го известува претпоставениот за специфичностите на националните контингенти како и за лимитирачките и ограничувачките фактори за нивната употреба;
- да обезбеди извршување на задачите во согласност со насоките добиени од националното раководство.
- да обезбеди содејство и соработка со Штабот на МЗОС;
- да ги информира своите претпоставени и националното раководство на државата од каде што е испратен контингентот за моменталната состојба, можности за нејзин развој, евентуални промени во Концепцијата на операцијата, потребите од дополнителни национални контингенти и др.;
- да ја согледа изграденоста на врската со разузнувачката структура неопходна за интегрирањето на националната служба во неа, а која треба да допринесе за формирањето на општата слика за состојбата;

- да го информира националниот контингент за општата состојба во зоната на операцијата.

9. Организација на силите.

Во интегрираната воена структура на НАТО има четири модела за управување и организација на силите со променлив степен на многунационалност. Тие се следните:

- Потполно интегриран модел.

Потполно интегрираните сили се засновани на многунационална “пропорционална поделба”, со национални компоненти и потполно интегрирани штабови. Командантите на таквите многунационални формации се назначуваат по принципот на ротација.

- Двонационален/многунационален модел на формации, се формации засновани на “договорена поделба” со претходно потполно организирани штабови.

- Модел на формирачка нација.

При овој модел, силите се засновани на една формирачка нација и со нив командува офицер од таа нација. Формирачката нација ја обезбедува комуникациската поддршка и логистиката.

Значителен дел од персоналот во штабот и штабната поддршка е од формирачката нација. Работниот јазик е англиски или француски. При штабните процедури за операциите се користат доктрините на НАТО, но и тие од формирачката нација. Во пракса, кога командантите и штабните групи работат заедно, процедурите можат да ги обединуваат “најдобрите идеи” на нациите кои учествуваат во операцијата.

- Модел на водечка нација.

Овој модел е заснован на една нација, вклучувајќи ја и оговорноста за планирање и извршување на операцијата. Командниот и штабниот персонал, СЗІ структурата, доктринарната и логистичката координација на силите, се обезбедува од една нација (водечката нација). Другите нации можат да помагаат и да пополнат некои штабни позиции во штабот на водечката нација.

Овие основни модели се флексибилни и можат да бидат искористени за различни командни организации. Тие се пригодни и за операции раководени од други меѓународни организации (ЕУ, ОБСЕ и др.).

10. Спроведување на многунационалните операции.

Институциите на државите во согласност со своите надлежности пропишани во законите што ги третираат одбранбените прашања на национално ниво, го регулираат испраќањето и употребата на вооружените сили надвор од територијата на државата за извршување на задачи од воен или воено-политички карактер.

Начелно, Владите на државите ги имаат следните надлежности:

- донесување на одлука за испраќање и употребата на единиците надвор од територијата на државата за извршување на хуманитарни и други операции без употреба на оружје;
- донесување на одлука за испраќање и употребата на невооружени припадници на вооружените сили надвор од територијата на државата за извршување на официјални

преставнички задачи, кои произлегуваат од потпишани меѓународни договори;

- донесување на одлука за испраќање и употребата на воени формации надвор од територијата на државата.

Финансиското обезбедување за учеството во меѓународни мисии се реализира од државниот буџет.

Со донесувањето на одлуката на политичкото раководство на земјата за учество во операции за поддршка на мирот, Министерот за одбрана врши консултации со военото раководство, за време на кои се решава за големината на контингентот и каков вид на воени единици треба да бидат вклучени во неговиот состав. Од особена важност за донесување на таквото решение е согледувањето на видот на мисиите во кои треба да учествува контингентот и потребното време за негова подготовка. Обично не се водат консултации за основните задачи во различни мисии.

Со појавата на т.н. асиметрични закани, воените операции се насочени првенствено кон:

- одредување на границите на конфликтните региони;
- користењето на помали сили, а со тоа и намалено ресурсно обезбедување;
- проширување на зоната на одговорност со цел да се спречи раст на потенцијалните закани;
- вклучување на поголем број невоени организации за поддршка на реализацијата на политичките цели;
- проширување на кругот со вклучување на земји кои не се членки на НАТО како партнери за решавање на општите проблеми.

10.1. Постапки пред спроведувањето на мултинационалната операција

При подготовката на операциите, најважно е потенцијалните закани добро да се осознаат. Од особена важност е и проценката на географската средина, времето како простор и метео-услови, демографскиот фактор и карактеристиките на оперативниот регион. При создавањето на криза или постоење на индикации за подготовка на одредени воени дејства, се концентрираат напорите на разузнувачките сили и средства за ажурирање на информациите за намерите на противникот, неговите активности и можности. Како на почетокот, така и во текот на операцијата Командите на здружените сили го создаваат и обезбедуваат системот за врски во рамките на предвидената зона на операцијата и го регулираат начинот на негово користење од страна на мултинационалните сили. Климатските и хидрографските проценки и долгорочните проекции му помагаат на командантот на заедничките сили да го избере најпогодното време и место за одржување на операцијата.

Распоредот на мултинационалните сили и средства во зоната на операцијата треба да се изврши соодветно на заканата и да се насочи кон спречување на ескалацијата на кризата.

Активностите при тоа, треба да ја исклучат можноста распоредувањето на мултинационалните сили да се класифицира како агресија. Тоа се овозможува преку соодветна употреба на сили, со фокусирање на напорите на виталните елементи на изворите на кризата. Специјалните операции ја зголемуваат силата и опсегот на основните операции и единиците ги прават способни за асиметрично дејствување. Со изведување на специјалните операции, директно и индиректно можат да бидат нападнати виталните елементи на

изворите на кризата, што тешко може да се постигне со помош на конвенционални активности.

Распоредувањето на силите започнува веднаш по преминувањето на одредениот контингент под оперативна контрола на мултинационалната команда, а завршува со неговото повторно враќање под национална контрола. Командантот на мултинационалните сили е одговорен за оперативниот распоред на силите од секоја земја. Неговата власт се ограничува само на определените сили и средства, кои ги одобриле Парламентите или Владите на одделните држави.

10.2. Фази на операцијата.

Мултинационалните операции се спроведуваат во три последователни фази: **подготвителна, извршна и преодна**, кои содржат повеќе видови на активности. Оваа фазна поделба на мултинационалните операции служи како основа на процесот на оперативно планирање.

- Подготвителна фаза.

Оваа фаза започнува со приемот на официјалната наредба од Началникот на Генералштабот, која е резултат на донесената одлука во државата на политичко и воено ниво и се однесува на понатамошната подготовка за учество во меѓународни операции. Се разбира, оваа наредба е во согласност со одредбите на Договорот за статусот на силите што претходно е потпишан од раководствата на државите кои ќе учествуваат во операцијата и начелно, ги регулира следниве содржини: задачите што произлегуваат од мисијата; инструкции за создавање на соодветни услови за распоредување на мултинационалните сили, составот на силите; очекуваните задачи во

текот на извршувањето на операцијата, логистичка поддршка, комуникации и др.

Подготовките на единиците започнуваат по донесувањето на одлуката за учество во мултинационалната операција. Подготвителната фаза завршува со преминувањето на единиците под оперативна команда на командантот на мултинационалните сили во зоната на операциите. Дотогаш, контингентот треба да биде потполно оспособен за извршување на одредените задачи во рамките на операцијата.

- Извршна фаза

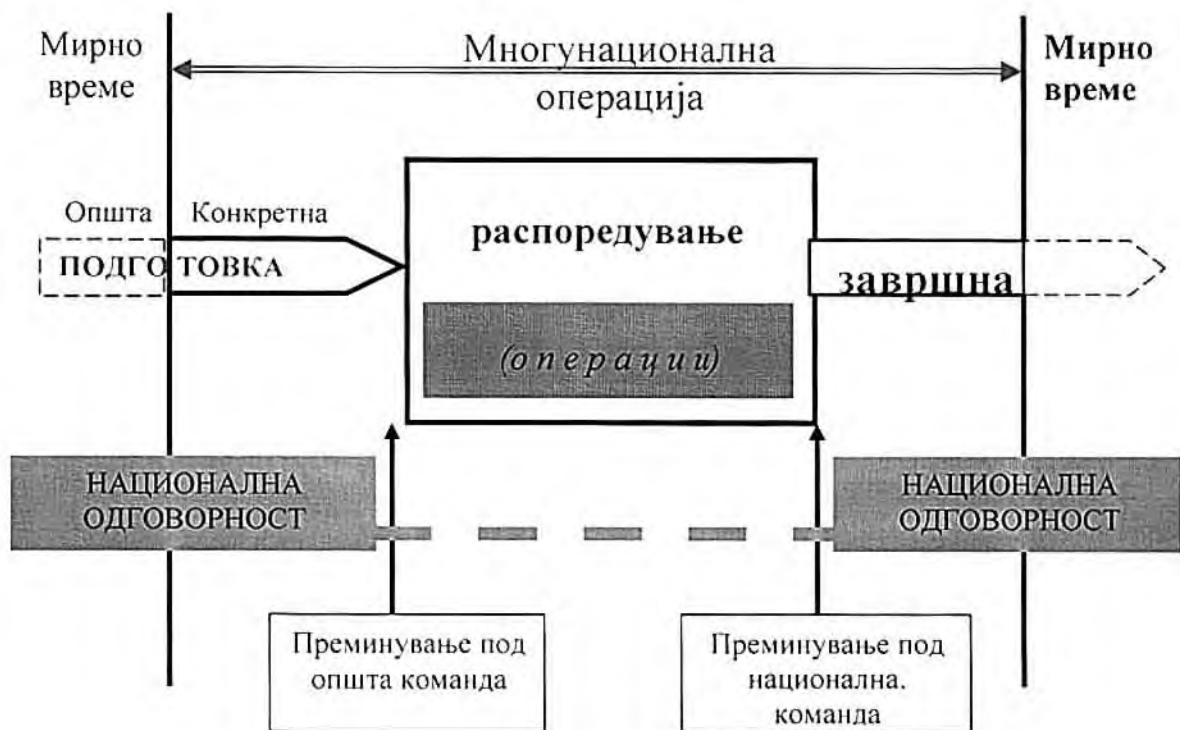
Оваа фаза е клучна за операцијата. За нејзино спроведување потребни се големи напори и трошоци. Во неа силите ја манифестираат предходната оспособеност, односно резултатите од активностите во текот на подготвителната фаза. Целта на оваа фаза е постигнување на целите на операцијата и остварување на услови за преминување во преодната фаза.

- Преодна фаза.

Оваа фаза започнува веднаш, обично без пауза, по одлучувачката (извршната) фаза. Во текот на оваа фаза, мултинационалните сили, доколку нема други насоки, имаат за цел да ги доведат силите на противникот во состојба на неспособност за било какви понатамошни борбени или неборбени активности.

За секоја од споменатите фази има претходно развиени детални планови и процедури, вклучително и планови за решавање на евентуални проблематични прашања при преминот од една во друга фаза. Фазите на операцијата прикажани се на шемата¹⁵ која следи.

¹⁵. Д и м о в Г., Операции по поддржане на мира, изд. ВА, С., 2003.

- Шематски приказ на фазите на операцијата.

ТРЕТА ГЛАВА

ФОРМИРАЊЕ, РАЗВОЈ И ИСКУСТВА НА АРМ ОД УЧЕСТВОТО ВО ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

1. Почетни основи на системот на одбраната на Република Македонија

По осамостојувањето на Република Македонија беше потребно да се донесат низа правни акти со кои требаше да биде заокружен нејзиниот правен систем. Така, меѓу другото, за да се отпочне со изградба и на системот за одбрана на Република Македонија, беше потребно да се донесат нормативни акти со кои требаше да се дефинира местото, улогата, правата и обврските на субјектите во одбраната, односно да се дефинираат темелите на одбранбено-заштитниот систем.

Оттука, на 17.11.1991. година Собранието го донесе новиот Устав на Република Македонија, во кој меѓу другото, беа вградени и темелите на системот на одбраната на Република Македонија. Со овој највисок правен акт поставени беа основите на државното уредување на Македонија како самостојна и суверена држава, според граѓанскиот модел. Со одредбите од овој акт, Република Македонија сама ќе ги решава сите државни функции меѓу кои и нејзината одбрана. Контурите на системот на одбраната на Македонија беа вградени во овој правен акт. Исто така беа дефинирани и функциите на вооружените сили. Со него беше отворен и процесот на создавањето на Армијата на Република Македонија, како гарант на територијалниот интегритет и суверенитет на нашата држава. Во него беа регулирани правата и обврските на граѓаните од областа на

одбраната, и под кои услови и како тие можат да бидат ограничени. Една од најсилните одредби кога е во прашање одбраната на државата е таа која определува дека слободата на пазарот и претприемаштвото како основни критериуми врз кои се гради економскиот систем, можат да се ограничат само заради одбраната на Републиката, со што се покажува дека и стопанските субјекти имаат не само право, туку и обврска по основ на одбраната на државата. Во него се одредени и правата и должностите на институциите на државната власт. Гледано во целина Уставот на Република Македонија ги даде сите релевантни претпоставки за изградба на системот на одбраната на Република Македонија.

Веднаш по донесувањето на Уставот на Република Македонија, како прво и многу сложено се наметна прашањето за одредување на моделот на одбраната, меѓу другото и затоа што многу време за посебни анализи во оваа насока немаше. Беа предлагани повеќе модели за одбраната, во кои, кога ќе се навлезе во нивната суштина, јасно можеше да се согледа од кои појдовни основи се раководеле тие што ги предлагаат. Имено во тој период се појавија, по наше мислење, три групи на луѓе со различен пристап кон тоа како треба да изгледа моделот на одбраната на Република Македонија.

Првата група се состоеше од високите старешини од поранешната ЈНА што останаа во Република Македонија и кои себеси се сметаа за најкомпетентни кога е во прашање нејзината одбраната, **втората** група беше составена од старешините кои беа од редовите на тогашната Територијална одбрана и кои сметаа дека тие треба да бидат носители на постапките при одредувањето на моделот на одбраната, додека **третата** група беше составена од луѓе кои беа од цивилните структури кои по било кој основ имаа компетенции во поглед на одбраната на државата. Сметаме дека основна причина за

постоење на разликите во ставовите на овие групи беше сваќањето на суштината на зборот “одбрана”, за што сметаме дека и денес има недоразбирање. Имено, првите две групи беа на ставот дека функцијата одбрана на државата треба да припадне на вооружените сили и во нивна ингеренција да биде се што е поврзано со таа функција. Некои луѓе несакаа или неможеа да сватат дека одбраната на државата е поширок поим отколку изградба, одржување и употреба на вооружените сили и дека одбраната на државата од катастрофи предизвикани од војна е само еден дел од мноштвото од загрозувања со кои може да се соочи државата, па затоа одбраната треба да биде функција на државата а не на вооружените сили. Овие судири во голема мерка беа и од субјективен карактер, за кој повеќе ќе стане збор во делот за формирањето на АРМ и нејзината организациско-формациска структура. Во секој случај, моделирањето на одбраната се вршеше во согласност со одбранбената политика на Република Македонија што беше креирана од Претседателот, Собранието и Владата. Во креирањето на моделот на одбраната земаа учество сите институции во државата кои имаа допирни точки со оваа област, како и стручни луѓе од научни институции, особено од Институтот за одбрана при Филозофскиот факултет во Скопје.

После голем број консултации, конфронтирања и полемики, сепак беше понуден моделот на одбраната на Република Македонија, во кој беше предвидено системот на одбраната да се засновува на следните три столба:

- 1. Вооружените сили,**
- 2. Цивилната одбрана и**
- 3. Системите за колективна безбедност и одбрана.**

Функцијата на системот на одбраната во мир според моделот на одбраната, би се остварувал со:

- обезбедувањето на државната граница, (сега тоа е одговорност на МВР);
- спроведување на целокупните подготовки за водење на вооружена борба и на другите невооружени облици на спротивставување;
- функционирањето на државната власт, локалната власт и претпријатијата и
- остварувањето на правата и обврските на граѓаните во услови на загрозување на државата.

Системот на одбраната во услови на војна со севкупните одбранбени активности ќе ја остварува одбранбената функција, односно одбраната на слободата, независноста и територијалниот интегритет од вооружена агресија и од други облици на сила. Сите одбранбени активности треба да се остваруваат како посебни облици во вкупната одбрана на државата, врз единствена доктринарна основа. Беше предвидено новиот модел на одбраната да обезбеди одбрана во која ќе бидат вклучени сите субјекти во општеството, како и целокупните материјални потенцијали на државата. Таквиот модел на одбраната беше прифатен и се отпочна со негова операционализација.

По изработката и прифаќањето на моделот на одбраната, веднаш се наметна потребата предвиденото со моделот да се преточи во законска норма и со тоа да се отвори патот кон почнување на создавањето на системот на одбраната. И на овој мошне сериозен проект времето му беше ограничувачки фактор. Но благодарение на интензивната работа на луѓето кои беа вклучени во неговата изработка, истиот многу брзо беше изработен, според стандардите на граѓанските општества и новиот Устав. Според првиот Закон за одбрана по осамостојувањето, одбраната на Република Македонија се организира како Систем за одбрана на независноста и територијал-

ниот интегритет на Република Македонија. Неа ја остваруваат граѓаните, органите на државната власт и вооружените сили на Република Македонија. Претпријатијата, јавните служби, установите и локалната самоуправа можат да извршуваат определени задачи во областа на одбраната.

Понатаму, следејќи ја логиката на Уставот во Законот за одбрана беа утврдени правата и должностите на граѓаните во извршувањето на воената обврска, учеството во цивилната заштита, извршувањето на работната обврска и извршувањето на материјалната обврска. Во него посебно се разработени надлежностите на Собранието, на Претседателот на Републиката, на Владата, Министерството за одбрана и на државната управа.

Четвртата глава во Законот за одбрана се однесуваше на Армијата на Република Македонија. Покрај нејзиното дефинирање, во беа содржани одредби за командувањето, пополнувањето, приправноста и мобилизацијата, материјалното обезбедување, врските и криптозаштитата, набљудувањето и известувањето, учеството во отстранувањето на последиците од вонредни состојби, јазикот, униформата и ознаките, службата, политичкото здружување, обврската за служење на воениот рок, обврската за служење во резервниот состав, евиденцијата на воените обврзници и сл. Петтата глава ги третираше прашањата сврзани со обврските на претпријатијата, јавните установи и служби, и единиците на локалната самоуправа, а во шестата глава беше уредена проблематиката на цивилната заштита. Обуката за одбраната беше предмет на следната глава, а осмата беше посветена на безбедноста во одбраната.

2. Формирање на Армијата на Република Македонија

Од самиот почеток на формирањето на АРМ, се појавија многу дилеми околу тоа како треба да биде изградена оваа организација. Високите старешини од тогашната Територијална одбрана тврдо стоеја на ставот дека основа за развој на идната армија треба да биде токму Територијалната одбрана, па со одредена надградаба да се формира идната структура. На друга страна, кај една група високи старешини кои беа во главно од редовите на поранешната ЈНА, преовладуваше ставот дека идната АРМ треба да се гради на сосема нови основи и да не биде продолжеток на веќе постоечка организација. Во голема мерка овој став беше поддржан и од политичкото раководство, како и од експерти од оваа област. Во судирот на овие две опции беше многу јасно изразена тенденцијата на одредени генерали од тогашната Територијална одбрана, во идната структура на армијата највисоките позиции да бидат завземени од старешини од нивните редови. Таа тенденција откри дека за поединци не беше важно тоа како треба да биде структурирана идната армија туку беше важно на која позиција ќе се најдат тие.

Некои од нив и до таму што неможеа да замислат и таква ситуација во која Министер за одбрана би било цивилно лице и отворено се спротивставуваа на тоа. Таквите ставови наведуваа на помисла дека од нивна страна потполно не беше разбрана определбата на Република Македонија да гради демократско општество кое треба во што е можно пократок период да биде интегрирано во колективните безбедносни структури.

Но, тие недоразбирања беа само еден мал дел од проблемите кои требаше да се решат кога е во прашање формирањето на АРМ. Основен императив при изградбата на вооружените сили секогаш е

тие да бидат изградени така што ќе преставуваат адекватен одговор на проценките за загрозеноста на државата. Во тоа време мислиме дека тие проценки беше најтешко да се направат, бидејќи констелацијата на политичките и безбедносните односи во регионот беше таква што не дозволуваше проценки врз кои ќе се донесуваат одлуки со мал или никаков ризик. Имено, во тој период бевме сведоци на некои изјави на водечки политичари од опкружувањето дека се сомневаат во опстанокот на Република Македонија како држава, позади кои стоеја и реални подготовки на нивните вооружени сили за тоа така и да биде.

Како резултат на понатамошните разговори, проценки и анализи беше донесен заклучок дека вооружените сили треба да бројат шеесет илјади луѓе и да бидат единствени (еднокомпонентни), составени од редовен и резервен состав, а не како што некои инсистираа вооружените сили и понатаму да имаат две компоненти: редовен состав, кој би се состоел од постојана и резервна војска, и територијална одбрана. Исто така тие требаше да бидат високотехнички опремени, подвижни (со висок степен на маневарски способности), со солидна организациона поставеност и со прецизно утврдени задачи во мир и во војна. Постојаниот и резервниот состав да го сочинуваат воениот состав на Армијата на Република Македонија.

2.1. Постојан (мирновремен) состав на Армијата

Постојаниот состав на Армијата на Република Македонија беше предвидено да се состои од воени старешини, војници на

отслужување на воениот рок, граѓански лица на служба во Армијата и војници по договор.

Беше предвидено постојаниот состав на Армијата на Република Македонија да претставува јадро за развој на воениот состав на вооружените сили на Македонија, кој вкупно требаше да брои помеѓу 50 и 75.000 луѓе.

Постојаниот состав на Армијата се предвидуваше да се организира, да се оспособува и да се подготвува за заштита на државната граница на Република Македонија, да попречи ненадејна агресија, успешно да се спротистави на првиот удар на евентуалниот агресор, да овозможи успешна мобилизација на резервниот состав, формирање и развој на воениот состав на вооружените сили и другите субјекти на системот на одбраната, како и непречен премин на органите на државната власт, претпријатијата, јавните установи и служби, локалната самоуправа на работа во воени услови.

Потојаниот состав на Армијата да биде малоброен, меѓутоа оперативен, модерно вооружен и опремен и врвно обучен и оспособен за извршување на мирновременските и воените задачи и обврски. Армијата на Република Македонија би била организирана во видови, родови и служби.

2.2. Првата организациско-формациска структура на АРМ

Во рамките кои претходно ги елабориравме се отпочна со изработка на првата организациско-формациска структура на АРМ. При одвивањето на тој прицес се појавија голем број проблеми кои требаше да се решат, а истите би ги поделиле во две групи.

Првата група на проблеми произлегуваше од концептуалната определба на државното раководство за пристапување на Република

Македонија кон колективните системи за безбедност, што преставуваше еден од столбовите на нејзиниот одбранбено-заштитен систем. Во оваа група спаѓаат следните проблеми:

- многу ниското познавање на принципите на кои се засновани овие организации;
- од страна на Собранието на Република Македонија сеуште не беше донесена Одлуката за нејзино пристапување кон НАТО;
- извесен степен на недоверба кај дел од популацијата кон колективните системи за безбедност;
- неразбирање на терминот “колективна одбрана” и слично.

Втората група на проблеми се однесува на состојбата на безбедносното опкружување на Република Македонија во тоа време. Во оваа група спаѓаат следните проблеми:

- немањето одговор на прашањето од кого и како треба да се брани Република Македонија, односно јасно недефиниран противник, од што зависеше определувањето на организациско- формациската структура на АРМ;
- потребата од многубројни воени сили како манифестација на решеноста за одбрана на Република Македонија;
- внатрешни политички превирања и слично.

Како резултат од размислувањето по сите овие прашања и други кои од нив произлегуваа, беше донесена одлука АРМ по воена формација да брои околу шеесет илјади луѓе и да се состои од Генерал-штаб, приштапски единици и оперативни единици групирани во три корпуси. На секој од корпусите му беше одредена дел од територијата на Република Македонија како зона на одговорност. Корпусите беа составени од бригади на кои им беа одредени зони на одговорност внатре во зоната на одговорност на корпусот во кој припаѓаше.

Веднаш треба да се истакне фактот дека сите формациски целини кои се формираа, беа скоро идентични со слични формациски целини од поранешната ЈНА. Така беше единствено заради фактот дека во тоа време никој не знаеше како поинаку треба да изгледаат формациските целини, а армијата требаше да се формира. Инересно е да се спомене дека во тоа време голем дел од високите раководни структури енергично се залагаа за што е можно поголема бројна состојба на АРМ, затоа што не можеа да замислат како може Република Македонија да се брани со десетина или петнаесет илјади војници. И тие тогаш беа во право, затоа што, навистина беше незамисливо да се одбрани државата со мали воени сили ако се имаа во предвид проценките за нејзината загрозеност, кои беа актуелни додека Република Македонија беше во состав на поранешната СФРЈ. Од оваа временска дистанца гледаме дека таквото размислување било неоправдано, но само затоа што сега знаеме каков беше развојот на настаните на планот на регионалната безбедносна состојба. Но што ако истите се одвиваа во друга, за нас, многу неповолна насока за што постоеја реални индиции. Во тој случај одговорноста на оние што започнаа со изградбата на АРМ ќе беше многу поголема.

Самото формирање на организациските целини на армијата беше пратено со низа проблеми од организационен, функционален и персонален аспект.

Најнапред требаше да се изработи и да се официјализира самата организација, потоа да се изработи функционалната анализа или пак обратно, затоа што тоа беше паралелен процес, а потоа да се премине на персонализацијата на армијата. При одвивањето на сите три фази се појавуваа многу проблеми, затоа што се покажа невозможно истите да се согледуваат одвоено. Имено, кога се изработуваа формациите за одредени формациски целини, многу често се јавуваше потреба од

нивно проширување за задоволување на определбата за поставување на должности на целокупниот старешински потенцијал што беше на располагање во Република Македонија во тоа време. Овој пристап во голема мерка беше оправдан гледано на состојбите од социјален аспект, но секако дека не беше оправдан од аспект на вистинските потреби на армијата.

Поради фактот дека во тоа време Република Македонија немаше јасно дефиниран противник, беше многу тешко да се изврши распоредување на единиците на нејзината територијата, односно каде да се даде приоритет. Во тој контекст, кога требаше да се изработува воениот план за одбрана на државата, настана и дилемата како истиот да се изработи. После долги проценки се донесе одлука истиот да биде изработен во четири варијанти, па единиците кои се формираа во исто време имаа четири различни задачи, а нивната употреба би била во зависност од тоа која варијанта е актуелна. Тоа директно влијаеше и на одлуката како би се оспособувале тие единици за четири варијанти во исто време.

Во одсуство на повеќе клучни документи кои ја регулираат хиерархијата на постапките во подготовките, текот и изведувањето на вооружената борба, АРМ ги користеше постоечките од поранешната ЈНА, затоа што една воена организација незамисливо е да функционира без таква регулатива. Не навлегувајќи детално во другите проблеми кои требаше да се решат, како што се персоналните, логистичките, опремувањето и тн., факт е дека АРМ се формира и почна да функционира. Но факт е и тоа дека со таквата поставеност беше многу далеку од организациско-формациските структури на армиите на државите членки на НАТО. Таквата поставеност беше лоша копија на третата армиска област од

поранешната ЈНА, која беше лоцирана на територијата на Република Македонија.

3. Одлуката на Собранието на Република Македонија за пристапување кон НАТО

Колективна безбедност и одбрана е еден од столбовите на системот за одбрана на Република Македонија. Во контекст на тоа, на 11.06.1992 година министерот за одбрана со писмо се обрати до НАТО и до соседните земји во кое беа објаснети принципите врз кои ќе се гради одбраната на Република Македонија и намерите за нејзино интегрирање во НАТО.

Тие принципиелни ставови беа производ на проценката дека по периодот на Студената војна, се појави нова Европа, со поголема интегрираност и со развиена евроатлантска безбедносна структура, во која НАТО има централна улога во напорите за воспоставување нови форми на соработка и заемно разбирање ширум евроатлантскиот регион и се залага за нови и суштински активности во интерес на пошироката стабилност.

За остварување на таа цел, Алијансата ги продлабочува своите односи со партнерите и се подготвува за прием на нови членки. Проширувањето на НАТО треба да придонесе за унапредување на безбедноста на сите држави на северноатлантското подрачје со:

- поттикнување и поддршка на демократските реформи, вклучувајќи ја цивилната и демократска контрола над војската;
- поттикнување на новите членки на Алијансата на соработка, консултации и консензус со кои се карактеризираат односите меѓу членките на Алијансата;

- нагласување на заедничката одбрана и зголемување на транспарентноста во одбранбеното планирање и воените буџети;
- зајакнување на способностите на Алијансата за подобрување на европската и на меѓународната безбедност, вклучувајќи ги и мировните активности преземани од страна на ОБСЕ и Советот за безбедност, како и други нови мисии итн.

НАТО ја отсликува трансатлантската врска преку која безбедноста на Северна Америка е перманентно поврзана со безбедноста на Европа. Тоа е практичен израз за ефикасен колективен напор помеѓу нејзините членки во поддршката на нејзините безбедносни интереси.

Фундаментален пристап на Алијансата е заедничката заложба за меѓусебна соработка меѓу земјите членки заснована врз взаемна поврзаност за нивната безбедност. Солидарноста и кохезијата во рамките на Алијансата обезбедуваат ниту една земја членка да не биде приморана да се потпира на сопствените национални напори во справување со безбедносните предизвици. Алијансата им овозможува на земјите членки да ги реализираат основните национални безбедносни цели преку колективен напор, без да се лишат од нивното право и должност да ги заземат своите суверени должности на полето на одбраната. Алијансата е асоцијација на слободни држави обединети во нивната решеност да ја сочуваат својата безбедност преку заемни гаранции и стабилни односи со други земји.

Нашата определба за членство во НАТО не значи и желба НАТО да ја брани територијата на Македонија. Напротив, тоа е желба на Македонија за рамноправно учество со другите членки на НАТО во развојот на демократијата и стабилноста на Европа. Со полноправното членство во НАТО Република Македонија ќе има

рамноправна улога како и останатите држави-членки, но и можност да учествува во градењето на мирот и стабилноста на Европа, можност за создавање услови за придонесување кон јакнење на мирот и можност да биде рамноправен партнер со земјите кои сакаат да градат мир и безбедност.

Патот кон зачленувањето во НАТО е долготраен и макотрпен, со оглед на спротивставувањето на една држави која тешко може да се помири со фактот за постоењето на Република Македонија како самостојна и суверена држава.

Секако дека приемот во НАТО бара исполнување на определени критериуми кои, потребно е, да бидат во насока на определена доградба на сегашниот одбранбен систем и постигнување повисок степен на кооперативност и компатибилност со одбранбените системи на земјите членки на НАТО.

Врз основ на таквите проценки, на 23.12.1993. година Собранието на Република Македонија донесе одлука за остварување полноправно членство во НАТО. По таа одлука, донесена со целосен консензус на сите парламентарни и вонпарламентарни политички партии и со огромна подршка од граѓаните, сите структури и институции во државата започнаа со низа активности за постигнување на компатибилност со државите членки во НАТО.

4. Развојот на АРМ до пристапувањето на Република Македонија во програмата Партнерство за мир

Со донесувањето на Одлуката за пристапување на Република Македонија во НАТО, се отвори патот за почеток на реструктурирање на АРМ во насока на достигнување на организациско-формациска структура која ќе биде компатибилна со армиите на земјите членки во

НАТО. Од тој момент започнаа интензивни контакти со различни структури од Алијансата. Како резултат на таквите се почести контакти, започнавме да разбираме во која насока треба да се одвиваат процесите при изградбата на нашите вооружени сили. Беше од суштинско значење да се разберат следните работи:

- што преставува поимот компатибилност и кои активности произлегуваат од него;
- што преставува членството во колективните системи за безбедност, кои се обврските и кое местото и улогата на вооружените сили притоа;
- нужноста од промена на оценките за изворите на загрозување на Република Македонија и потребата од осознавање на новата реална регионална безбедносна средина.

После на тој начин согледаната состојба многу брзо разбравме дека постоечката организациско-формациска структура на АРМ не само што не одговара на реалните оценки на безбедносната состојба, туку и дека е многу различна од армиите на земјите членки на НАТО.

Сметаме дека тоа беше така заради фактот што АРМ беше структурирана врз основа на сосема различни принципи и закономерности во однос оние врз кои се засновани организациско-формациските структури на армиите на државите членки во НАТО.

На почетокот скоро сите сугестии што ни беа давани во оваа насока, беа примани со висок степен на резервираност, особено кога стануваше збор за намалување на бројната состојба на армијата. Во тој поглед имаше жестоки расправи кои во одреден момент прераснуваа во отворени судири помеѓу оние кои беа против тоа и оние кои ја сватија реалноста за вистинските потреби за одбраната на Република Македонија. Речиси беше невозможно веднаш да се

отпочне со реструктурирање на армијата затоа што со секоја постапка во таа насока во тоа време ќе беше протолкувана како предавство на државата. Во не толку голема мерка, но и денес кај некои луѓе преовладува такво чувство.

5. АРМ по пристапувањето на Република Македонија во програмата “Партнерство за мир”

Република Македонија беше меѓу првите земји која, уште во јануари 1994 година, ја поздрави иницијативата Партнерство за мир и ја изрази нејзината цврста желба да и се придружи. Тоа се случи на 15.11.1995.година, кога Република Македонија стана рамноправна членка на иницијативата на НАТО – Партнерство за мир.

Дури две години по промовирањето на Партнерството, Република Македонија доби шанса да покаже дека сака и може да се справи со предизвиците кои со себе ги носи членството во Партнерството за мир.

Со приемот во Партнерството за мир, Македонија го направи првиот чекор што води кон наша интеграција во НАТО. Партнерството за мир е главниот механизам за зајакнување на практичните безбедносни врски меѓу Алијансата и партнерите. Преку конкретни програми што ги рефлектираат индивидуалните капацитети и интереси на партнерите, државите сојузнички и партнерите работат на планирањето и буџетирањето на националната одбрана и демократската контрола над вооружените сили.

Веднаш по зачленувањето во Партнерството за мир, Република Македонија за многу кратко време подготви Индивидуална програма која беше верифицирана од Северноатлантскиот совет за соработка и од Политичкиот комитет на НАТО во март 1996 година, како

придонес кон стабилноста и безбедноста на регионот и потврдување на улогата на Република Македонија како значаен фактор во тој поглед.

Со тоа се создадоа услови за активно учество на Република Македонија во сите заеднички активности на Партнерството и на НАТО.

Во март 1996 година Република Македонија беше примена како рамноправен член на Северноатлантскиот совет за соработка.

Во меѓувреме, беше оспособена една единица на ниво на баталјон составена од професионални војници и со опрема целосно компатибилна со единиците на Армиите од државите членки на НАТО, која, преку сите нејзини активности, достигна високо ниво на интероперабилност и интероперативност.

Истовремено, Македонија започна да испраќа свои делегации на конференциите во Брисел и да учествува на вежбите, организирани во рамките на Партнерството за мир. Во мај 1996, започна Дијалогот меѓу Македонија и НАТО по студијата за проширувањето на НАТО, на чии сесии беа презентирани и елаборирани погледите на Македонија и нејзините можности за придонес во зајакнувањето и проширувањето на европската безбедност. Со ова, Република Македонија и дефинитивно влезе во кандидатура за полноправно членство во Алијансата, заедно со уште 11 земји од централна и источна Европа.

Во јуни 1996, со размена на дипломатски ноти меѓу Владите на Република Македонија и Соединетите Американски Држави беше потпишан СОФА договорот, кој го регулира статусот на силите меѓу земјите членки на Алијансата и Партнерството за мир, а истиот месец беше ратификуван и од страна на Собранието на Република Македонија.

Република Македонија од јули 1996 година, има и свои постојани претставници во НАТО, во својство на воени офицери за врски (во Брисел и во Штабот во Монс).

Од јануари 1997 година, Македонија стана членка и на Процесот за анализа и планирање на НАТО – ПАРП, со што го подигна нивото на соработка со Партнерите од Алијансата, и се вброи во најсериозните кандидати за членство во НАТО.

Република Македонија во 2001 година се соочи со внатрешен конфликт кој одзеде човечки животи и го наруши мирот во државата. Оваа ситуација негативно се одрази во развојот на државата и во процесите за доближување кон евроатлантските интеграции. Конфликтот остави длабоки последици за кои државата требаше напорно да работи за да се справи со нив што секако влијаеа врз создавањето на една модерна држава која се определи за членство во НАТО. Конфликтот резултираше со потпишување на таканаречениот Рамковен договор по што следеше промена на одредени одредби од Уставот на Република Македонија, кои главно се однесуваа на положбата на националните малцинства во државата.

Република Македонија после кризата од 2001 година е многу поинаква и поразлична држава од онаа држава од пред Рамковниот договор. Во Република Македонија се промовира нова филозофија на живеење, а направен е и напредок во повеќе сегменти на општествено-политичкото живеење. Може да се каже дека со направените промени во клучните сегменти на општеството, се отвори патот за понатамошното приближување на Република Македонија кон НАТО.

На самитот во Прага на нашата држава и беше оддадено признание за постигнатиот напредок на полето на реформите. Од нас се очекуваше да бидеме и активен партнер во глобалната борба

против тероризмот но и активен партнер во спроведување на мисии во зачувување на мирот. Со испраќањето на наши војници во Авганистан и Ирак, Република Македонија докажа дека е способна да биде дел од НАТО и да биде рамноправен партнер заедно со другите држави членки на Алијансата. Исто така во завршната декларација на самитот на НАТО во Прага беше потврден прогресот во Република Македонија и брзото враќање на патот на реформите и вкупната демократизација на државата. Македонија требаше да ги одработи планираните реформи и да ги постигне европските стандарди не само заради формалното членство во НАТО, туку, пред се, заради нас самите и просперитетот на државата во која живееме, каде мора да се почитуваат европските и цивилизациските вредности.

Во завршните документи на историскиот самит на ЕУ во Копенхаген добивме уверување дека благородната идеја за обединета Европа нема да може да се реализира ако во неа не бидат вклучени сите земји од континентот. Проширувањето на ЕУ и НАТО несомнено ќе ја зајакнат демократијата, мирот и благосостојбата во Европа. Во основа треба да се поздрават поддршката од страна на западните земји за промовирање на реформите во безбедносниот сектор затоа што нивното искуство ќе придонесе многу побрзо и многу подобро да се имплементираат новите решенија во оваа сфера. Насоките од западните земји требаше позитивно да влијаат при процесот на спроведување на реформите во безбедносниот сектор. Нашата потреба за интензивирање на реформите во безбедносниот сектор меѓу другото е детерминирана и од нашата заложба за побрзо интегрирање во НАТО за што постои општ консензус од сите политички субјекти во Република Македонија.

Тежиштето на ПЗМ активностите се става на осум приоритетни области поврзани со Акциониот план за членство во НАТО, а тоа се

јазична обука, демократска контрола на силите и одбранбените структури, планирање и буџетирање на одбраната и раководење со ресурсите, консултации, команда и контрола, вклучувајќи ги и комуникациските и информатичките системи, логистика на потрошувачи, воено образование, обука и доктрина, воени вежби и соодветни активности за обука, и оперативни, материјални и административни аспекти на стандардизацијата.

Како резултат на соработката со мисиите на НАТО и ЕУ во Република Македонија направен е значителен прогрес во имплементацијата на партнерската цел – поддршка во улога на земја домаќин, која претставува практично запознавање на АРМ со НАТО процедурите за соработка на оперативно рамниште и нивна имплементација во пракса.

Проширувањето на НАТО е чекор напред кон основната цел на Алијансата за унапредување на безбедноста и проширување на стабилноста во целата евроатлантска област, надополнувајќи ги пошироките трендови на интеграција, пред се проширувањето на Европската унија и зајакнувањето на Организацијата за безбедност и соработка во Европа.

Република Македонија интензивно работеше на пропишаните стандарди и својата политика ја имаше насочено кон исполнување на условите кои им се наметнуваат на државите кандидати, а се однесуваат на:

- развојот на демократијата во државата;
- цивилната контрола над војската, градењето добри односи со соседите;
- развој на пазарната економија и
- поддршка на мировните операции.

Во согласност со овие критериуми Македонија веќе учествува во градење и одржување на мирот во поделни региони во светот и се разбира, активно е влучена во активностите што се остваруваат во рамките на Партнерството за мир.

5.1. Почеток на суштински промени во организациско-формациската структура на АРМ

Интензивното учество на припадници на АРМ и делови од нејзините единици на активности што произлегуваа од обврските што ги имавме како членка во Иницијативата Партнерство за мир, овозможи јасно да согледаме дека постоечката организациска структура на АРМ, начинот на нејзиното функционирање, подготовката на персоналот и единиците, како и целокупното логистичко обезбедување, неможат во потполност да одговорат на конкретните барања во новите услови. Постанавме свесни дека начинот на кој ние ја оспособувавме АРМ за изведување на борбени дејства, беше актуелен во некое друго минато време. Заради тоа требаше веднаш да се превземат мерки за реструктурирање на АРМ со цел да се вклопиме во современите воени трендови кои беа имплементирани во армиите на државите членки на НАТО. Имајќи го тоа во предвид, се отпочна со процесот за изработка на втората организациско-формациска структура на АРМ, во која активно беа вклучени експерти за воена проблематика од американската армија, организирани во еден тим наречен “Military Professional Resources Incorporated – MPRI”, кој беше вклучен, помалку или повеќе, во реструктурирањето на сите армии од државите членки во Партнерството за мир. Нивниот генерален став беше дека нашата држава треба да изгради вооружени сили кои нашето стопанство ќе

може да ги финансира, а притоа да не се изложи на деструкција, односно да се направи баланс помеѓу желбите, потребите и можностите.

Уште од самиот почеток на процесот на реструктурирањето на АРМ, се појавија голем број размисли околу тоа врз која основа и која насока треба таа да се одвива. Во тоа време беше многу често експлоатирана една определба, посебно од политичките структури, која во зависност од кого беше кажана, начелно значеше дека ние треба да изградиме мала, мобилна, модерно опремена и високо оспособена армија која ќе може да се справи со безбедносните предизвици кои ги носи со себе современата безбедносна средина. Кажано на овој начин ова изгледа многу примамливо на прв поглед, но кога ќе се почне со анализирањето што тоа значи во пракса, дури тогаш се открива вистинското значење на таа определба. Имено, зборот “мала”, подразбира дека треба да се намали бројната состојба на армијата. И нормално со намалувањето на бројната состојба се намалуваат и трошоците за неа. Но веќе следните зборови “мобилна, модерно опремена и високо оспособена”, укажуваат на тоа дека намалувањето на бројната состојба треба да се компензира со современа борбена опрема, која треба да биде користена од високо оспособен персонал, а тоа бара големи издатоци од државата. По извршените анализи во оваа насока се покажа дека идната армија нема да ги намали трошоците, туку напротив, ќе ги зголеми. Но како и да е, за да постанеме компатибилни со армиите на земјите членки на НАТО, ние моравме да го отпочнеме тој процес. Во таа насока се размислуваше од постоечките три корпуси да се укинат два, а на едниот зоната на одговорност да му биде целокупната територија на Република Македонија. Бројната состојба да се намали на околу 15-20.000 луѓе, вклучувајќи го и резервниот состав. Тоа значеше дека

голем број на единици и команди треба да бидат укинати, а дел од нив да бидат трансформирани. После изработката на новата формација и нејзиното одобрување се отпочна со нејзината реализација, но како таква таа никогаш не профункционира затоа што во текот на реструктурирањето започна вооружениот судир во Република Македонија и тој процес беше прекинат. Некои поединци од фелата кои беа големи противници на реструктурирањето, покасно оваа состојба ја користеа како многу силен аргумент во полза на нивните ставови.

Но сепак, беа направени суштински промени во поглед на оперативните процедури во АРМ, пред се во делот на планирањето и начинот и содржината на обуката на луѓето и единиците. Притоа голем дел од единиците веќе работеа по нововоспоставените процедури, што покасно се покажа како многу корисно.

6. Основи на актуелната организациско-формациска структура на АРМ

Секоја држава за една од своите основни задачи во интерес на граѓаните и државата го смета изградувањето на безбедносен и одбранбен систем, како и нивниот развој приспособен на нејзините потреби. Денес, војската е само еден од повеќето инструменти за справување со кризи и за повеќето земји, еден од оние кои последни се активираат.

Повеќето од современите загрозувања не бараат традиционален воен одговор, туку реакција од полициски и други сили. Тие претпоставуваат инвестиции во министерствата за внатрешни работи, силите за обезбедување на границата, царинските служби, инструментите за менаџмент со кризи и слично. Од друга страна во

изменетите околности во опкружувањето, во Европа и во глобални рамки, модерните армии немаат само мисија на заштита на територијалниот интегритет на една земја, туку се и во функција на одговор на неконвенционалните и асиметрични закани кои не познаваат ограничувања на територии на држави, транснационални се и функционираат без познавање на државните граници.

Сегашните демократски власти на Балканот кои се определени за односи на добрососедство и соработка и нивните европски и евроатлански ориентации ги минимизираа конвенционалните надворешни закани за балканските држави и на долг рок ја отстранија опасноста од ковенционален напад. Но, во исто време, регионот се уште ги трпи последиците и феномените од постконфликтниот период и е длабоко оптоварен од нивните рецидиви. Промените на воените способности мораат да одговараат на промените на стратегиското опкружување. Сите овие фактори поттикнуваат повторна оценка на одбранбените потреби, мисии и способности сега, но и за во иднина.

Во тој контекст, меѓу другото ќе треба да бидат земени во предвид физички (опкружување, енергетски и други ресурси, демографија и слично), технолошки, економски, социјални, културолошки, правни, морални, етички, политички, воени и други трендови.

6.1. Стратегискиот одбранбен преглед како основа за развој на АРМ

Следствено на претходно изнесеното, се наметна потребата од изработка на еден генерален документ во кој ќе биде реално проценета глобалната, континенталната и регионалната безбедносна

состојба и изворите на можна загрозеност на Република Македонија и врз таа основа да се дадат насоки за понатамошен развој на АРМ.

Тој документ, или пак проект¹⁶, беше насловен како Стратегиски одбранбен преглед (СОП), а со неговата изработка се отпочна во јуни 2003 година.

Основен носител на овој проект беше меѓуресорската работна група на Владата на Република Македонија во соработка со основната работна група за реализација на СОП-от на Министерството за одбрана. Во реализацијата учествуваа и Министерството за надворешни работи, Министерството за внатрешни работи, Министерството за финансии и други министерства, Кабинетот на Претседателот на Република Македонија и Агенцијата за разузнавање.

Овој Стратегиски одбранбен преглед беше базиран на погледите, ставовите и насоките дадени во Национална концепција за безбедност и одбрана, во која беа дадени проценката на новите стратегиски реалности, меѓународното опкружување и положбата на Република Македонија, како и загрозувањата на нејзината безбедност. Овој Преглед требаше да обезбеди политичка рамка и подетални насоки за водење на натамошните реформи во одбраната и вооружените сили на Република Македонија, засновани на барањата на безбедносната, посебно надворешната политика на Република Македонија и низ овој процес проверени и верификувани погледи, ставови, насоки и заклучоци, со учество на домашна јавност, како и соработка и координација помеѓу најодговорните државни институции од оваа област. Беше предвидено Стратегискиот

¹⁶ Кај дел од луѓето што беа вклучени во тој процес преовладува мислењето дека тоа не е документ туку проект од кој треба да произлезат низа документи

одбранбен преглед да се одвива во три временски ограничени етапи, по следното:

Во првата етапа насловена како Воспоставување на политичка рамка на СОП, требаше да се определи следното:

- основите врз кои ќе се изработува СОП,
- целта на СОП, негова потреба и неопходност, содржина и крајни резултати кои треба да се постигнат,
- методи и принципи според кои се изработува СОП.

Оваа етапа се состоеше од седум делови кои во себе ги содржеа следните активности:

1. определување на структурата, содржина, динамика, начините и методите за завршување на СОП,
2. изработка на стратегискиот концепт,
3. проценка на заканите, ризиците и опасностите (тековната ситуација, на среден рок 3-5 години и на долг рок 5-10 и натаму),
4. дефинирање на мисиите на одбраната,
5. глобална анализа и резиме на тековните способности и недостатоци на вооружените сили (АРМ), при што да се согледа:
 - финасиската состојба - приуштлива (дозволива) способност, колку сили одржуваме и колку, каде и како трошиме вклучувајќи и оценка за потребата од редукција на персоналот и ослободување од несуштинските дејности и капацитети;
 - компетентноста, реалноста и релевантноста на вооружените сили наспроти заканите;
 - распоредливост на силите, ниво на борбена готовност, долготрајност и одржливост за НАТО и/или предводени од НАТО операции, вклучувајќи ги и силите за брзи реакции;

- интероперабилност, вклучувајќи и ниво на стандардизација, обученост, заменливост и корпоративност на силите и опремата, логистика и друго;
- персонална способност за одржување, замена и продуцирање на добро обучени, мотивирани, мобилни, професионални, сили кои меѓу другото ќе го одсликуваат составот на етничките заедници во Република Македонија.

б. утврдување и воспоставување на приоритети во реформата и одлука на Владата на Република Македонија за:

- усогласување на способностите на одбранбениот систем и вооружените сили со новите закани, ризици и опасности и согласно тоа новите мисии на одбраната;
- усогласување на способностите на вооружените сили со проектираните барања и погледи за следните 10 години;
- алокација на ресурсите во рамките на буџетот за одбрана, согласно стандардите кои постојат во земјите членки на НАТО, а со цел да се обезбедат/останат повеќе средства за модернизација и развој, подобрување на животниот стандард, обуката и готовноста на армијата;
- достигнување на интероперабилност со НАТО во сите области, вклучувајќи ја и способноста за учество во НАТО силите за брза реакција;
- унапредување и развој на стратегии и менаџмент за силата (персоналот) во одбраната и вооружените сили, вклучувајќи ја и мултиетничноста како битни потреби на одбраната ;
- утврдување на методите, начините и нивоата за соработка, помош и координација со силите на полицијата во заштитата на виталните вредности на Република Македонија.

7. одлука и насоки на Владата на Република Македонија за:
- алокација на националното трошење за одбрана;
 - големината на вооружените сили, согласно мисиите на одбраната, околностите и ситуациите кои ја очекуваат во иднина и посебно балансот на персоналот во однос на бројот и видот на персонал, а пред се односот на регрути и професионалци;
 - нивото на борбена готовност, скалите на напрегање и бројноста на силите потребни за извршување за секоја одбранбена мисија;
 - потребата и начинот на имплементација на системот за повеќегодишно планирање, програмирање и буџетирање во одбраната, како и извлекување на поуки за воведување на овој систем на ниво на сите органи на државната власт;
 - соработката, помошта и координацијата со силите на полицијата;
 - изработка на втората и третата етапа на СОП, а посебно за начинот и методите на преточување на политичката рамка во детализирани насоки за планирање на одбраната, анализа и обработка на добиените резултати од втората и третата етапа, како и за начин на донесување на насоки и одлуки во текот на процесот.

Втората етапа со наслов Проценка на потребните вооружени сили, нивните способности, опремата и подршката, се состоеше од два дела. Во **првиот дел** се работеа документите кои служат како основа, насоки и препоставки за планирање, а тоа беа:

- документи во кој се утврдуваат одбранбените мисии и задачи на вооружените сили и

- документи кои се однесуваат на идните потреби и насоки за реализација на задачите на вооружените сили во однос на:

- сојузниците и другите партнери;
- потенцијалните закани од операции;
- способностите на идните и потенцијални непријатели;
- домен (ширина) и едновременост на операции на вооружените сили;
- потреби и нивоа на борбена готовност;
- одржливост (способност за самостојно дејствување) и опоравување (зановување) на силата и опремата;
- логистика;
- обука;
- интероперабилност и стандардизација;
- воен менаџмент со кризи;
- сили за брзо рапоредување во домашен и во контекст на НАТО сили за брза реакција.

Во вториот дел требаше да се заврши со проценката на потребните сили.

Во третата финална етапа беше предвидено одобрувањето на Стратегијата за трансформација на одбраната и нејзините вооружени сили, односно завршување на следните активности:

1. одлука за најдобрата опција и верификување на документот со предлог мерки и заклучоци;
2. изработка и одобрување на Стратегија за трансформација на одбраната и нејзините вооружени сили;
3. претучување на стратегијата за трансформација во поединечни документи и насоки за реализација;
4. идентификување на точните области и елементи од кои,

- согласно резултатите од СОП, ќе се изврши измена во постојната легислатива од областа на безбедноста и одбраната;
5. вградување на елементите и содржините од СОП во Годишната национална програма за членство во НАТО, како и изработка на новата Стратегија за национална безбедност на Република Македонија, Стратегија за одбрана на Република Македонија, воени доктрини и други документи за функционирање и развој на одбраната и вооружениите сили.

Како резултат на повеќемесечното работење на Стратегискиот одбранбен преглед беше изработена и новата структура на силите, односно идната организациско - формациска структура на АРМ чија суштина беше таа да биде организирана на три нивоа и тоа стратегиско, оперативно и тактичко.

На стратегиско ниво да биде генералштабот со сите негови елементи.

На оперативно ниво да има три команди – Здружена оперативна команда (ЗОК), Команда за логистика (КЛ) и Команда за обука (КЗО). Во составот на ЗОК да бидат сите оперативни единици, освен специфичните единици за кои беше предвидено да останат под команда на Генералштабот. Командата за логистика ги обединува сите логистички единици во својот состав и е одговорна за логистичко обезбедување на АРМ, додека во КЗО беше предвидено да се изведува целокупната индивидуална обука во АРМ, освен за офицери, кои беа во надлежност на Воената академија за која беше предвидено да биде во состав на МО.

На тактичко ниво беше предвидено да бидат сите единици на АРМ во ранг бригада и надолу.

По донесувањето на формациите за секоја организациска целина, се изработи Динамички план за нивна трансформација. Во

текот на 2005 и 2006 година извршена беше трансформацијата на сите организациски целини, освен на Воената болница која и денес не е трансформирана.

Во текот на изработката на Стратегискиот одбранбен преглед и потоа, покрај промените во АРМ, беа преземани низа активности во целокупниот одбранбен сектор кои дадоа белег на длабоките промени во истиот. Еве дел од нив:

- во 2004 година започна процесот на повеќегодишно планирање и буџетирање во одбраната (ППБС), а во 2005 година Министерството за одбрана стана провајдер и обучувач на останатите министерства;
- во февруари 2005 година донесен е Концептот за одбранбена дипломатија со кој се дефинира идната структура, организација, функции и цели на идната одбранбена дипломатија;
- донесени се програмите за соодветна и правична застапеност на припадниците од заедниците со средно и високо образование како и Концептот за трансформација на резервниот состав;
- во март 2005 година донесен е Концепт за развој на подофицерскиот кор;
- во април 2005 година донесена е Програмата за структура на персоналот во МО и АРМ и Програмата за трансформација на МО и АРМ и редукција на персоналот;
- исто така беше донесена и Програмата за згрижување на вишокот на офицерски персонал во АРМ и Законот за управување со кризи;
- во мај 2005 година потпишана е Спогодба за соработка во областа на воената обука, техника и наука помеѓу

- Македонија, Албанија и Бугарија;
- во јуни 2005 година се усвои и донесе Проект-планот на недвижниот имот предвиден за конверзија со кој е определен видот и бројот на недвижностите кои треба да се оттуѓат од АРМ;
 - во август 2005 година беше усвоен е Концептот за воено разузнавање и контраразузнавање со што се обезбедува поставеност на системот на разузнавање во МО и АРМ според НАТО стандардите;
 - во септември 2005 година беше донесена Програма за подготовка за враќање на воениот персонал на служба во АРМ во цивилен живот;
 - во 2005 година извршена е модернизација на четири хеликоптери и набавени се 190 моторни возила од холандската армија;
 - во октомври 2005 година публикувана е Белата книга на одбраната која произлегува од СОП;
 - од ноември 2005 година отпочна со работа Регионалниот центар за обука на кадри за односи со јавноста;
 - концептот за развој на офицерскиот кор е донесен во декември 2005 година. Истиот има за цел воспоставување праведен и ефикасен систем за унапредување на офицерите базиран на вредносни норми, изградба на систем за менаџирање со кариерата на офицерите преку примена на контролни точки. Тој овозможува трансформација на системот за евалуација на офицерите и имплементација на механизми за континуирано одржување на пирамидалната структура на офицерскиот кор на АРМ.

6.2. Определување на неопходните оперативни способности на вооружените сили

Неопходна оперативна способност (Required Operational capability-ROC) е способноста неопходна за успешното извршување на задача или мисија. Таа може да биде постигната преку доктрина, обука, организации, персонал, ресурси, инфраструктура, односно преку нивна комбинација. Неопходните оперативни способности подразбираат потполно комплетирани, сестрано обезбедени, одржливи, заштитени, мобилни, борбено способни сили и средства способни да обезбедат заедничка оперативност со силите на НАТО. За постигнување на таа цел потребно е да се обезбеди следново:

1. Ефективен систем за командување и контрола;
2. Разузнавање во интерес на исполнувањето на мисиите и
3. Потполно комплетирани, оперативно компатибилни со силите на НАТО, сестрано обезбедени, одржливи, заштитени, мобилни, борбено подготвени сили и средства за изведување на здружени и многунационални операции и распоредување на нашата територија или на друга оддалечена територија.

Една од најсложените работи во врска со изградбата на неопходните оперативни способности на вооружените сили е одредувањето на содржината на активностите за нивно достигнување. Имено, тие во денешни услови треба да се градат во контекст на однапред непознат противник. Затоа, кога станува збор за изградба на неопходните оперативни способности, треба да мислиме на изградба на способности кои се однесуваат на општата подготвеност на вооружените сили за изведување на борбени дејства, додека посебните способности за конкретна ситуација, би се граделе по

утврдувањето на претпоставките и проценките за реалните опасности и кога непријателот би бил извесен.

6.2.1. Персонални способности

Најважен елемент на вооружените сили се човечките ресурси, а Владата треба да создава услови и гаранции за обезбедување на социјалните и другите потреби на ангажираните граѓани во вооружените сили соодветно со важноста, сложноста и тежината на извршуваниите задачи од областа на одбраната, а исто така да создава и оптимални можности и услови за социјална адаптација на оние кои по било кој основ ќе ги напуштат вооружените сили. Притоа, неопходно е постојано да се следи пулсот на нацијата и соодветно да се реагира, затоа што и најсилните армии во светот неможат и несмеат да го занемарат влијанието на борбениот дух на персоналот над борбената моќ на вооружените сили.

Како и секоја друга организација, така и АРМ за да може да ја изврши својата задача заради која постои, мора да се персонализира, односно да изврши спој на замислената организација со персоналот, затоа што единствено персоналот може неа да ја стави во функција и да ги продуцира очекуваните ефекти. Персонализацијата на секоја организација, така и за АРМ, е пресудната активност за правилно функционирање на организацијата. Ни најсовршената организација нема правилно да функционира доколку е неадекватно персонализирана, односно ако нема соодветно образование, обучен и поставен персонал. АРМ спаѓа во редот на таканаречени самообучувачки организации, па аналогно на тоа има потреба од постоење на организациска целина во својот состав која ќе оспособува кадри за нејзини потреби. Нема полоша ситуација за една

организација од тоа некоја друга организација надвор од нејзиниот состав да оспособува кадри за нејзини потреби. Во тој случај и се дава можност на таа организација да биде амнестирана од одговорноста за неуспех затоа што дел од одговорноста се префрла на друга организација. Кога е во прашање задачата на АРМ такво нешто несмее да се дозволи, затоа што последиците би биле катастрофални. АРМ мора сама да го оспособува својот кадар за водење на вооружена борба на сите нивоа, затоа што само таа знае како тоа се прави, а да ги користи веќе постоечките образовни капацитети на државата во обем за кој ќе процени дека е нерентабилно да развива свои капацитети. На тој начин ќе се направи спој помеѓу научните сознанија и воените вештини, што е неопходно за за успешно водење на евентуална вооружена борба во сите нејзини облици.

Организацијата на подготовката на воените кадри треба да вклучува:

- разработка на нови теоретски основи за прашањата на обуката;
- одредување на целесообразен систем за воена подготовка на кадри и востановување на соодветни образовни институции;
- научно анализирање на обемот на знаењата и соодносите помеѓу општите и стручните предмети;
- изнаоѓање на ефективни методи за обука преку усовршување и развивање на материјалната и научно-експерименталната база.

6.2.2. Оперативни способности

Во минатото инвестицијата во одбраната и потпирањето на неа најчесто значеше и беше синоним за безбедност. Во Република

Македонија и она што е заедничко со другите нации, е сознанието дека армијата која беше дизајнирана и опремена за одбрана од конвенционален напад, не е веќе адекватна да овозможи одбрана и безбедност против широкиот дијапазон на неконвенционални и асиметрични закани кои се повеќе преовладуваат глобално и во регионот. Анализите покажуваат дека армиите на иднината мора да имаат поширок опсег на компетенции и многу поголема флексибилност.

Новите закани, ризици и опасности, не бараат повеќе традиционален и конвенционален воен одговор во пресрет на сите безбедносни потреби. Се појавија области кои бараат исто така големи инвестиции за справувањето со овие закани, ризици и опасности олицетворено преку зголемувањето на способностите на полицијата, силите на границата, на царината, системот за справување со кризи, разузнавањето и сл.

Членството на Република Македонија во НАТО не е само “прекривка” во заедничката безбедност и одбрана. Република Македонија мора да има вистински и реален план за придонес во Алијансата. Затоа е битно да се разбере дека последните искуства на армиите на Алијансата даваат индиции на тоа дека во пресрет на безбедносните предизвици (неконвенционалните и асиметрични закани), војниците всушност треба да се подготвени да се борат со терористи и треба да обезбедат одржување на мирот со нетипични воени процедури, политички и административни вештини.

Стабилизацијата и постконфликтните операции бараат дијапазон на вештини кои се многу стресни и со големи барања во однос на способностите и напрегањето на војниците. И покрај тоа што одбраната на сопствената територија и поддршката на цивилната власт ќе остане клучна воена задача во функција на заштита на своите

интереси, Република Македонија мора да овозможи прием и да придонесува со сили во операции надвор од нејзината територија. Затоа АРМ мора да биде способна за брзо и ефикасно распоредување надвор од територијата на Република Македонија.

Очекувајќи дека АРМ ќе се соочува со нови безбедносни предизвици, таа мора да има поширок опсег на вештини и способности отколку што има во моментот. Организацијата на АРМ, нејзината опременост, нејзиниот персонал, а посебно војникот како индивидуа мора да биде пофлексибилен и со поширока обука и образование.

Оттука, за да може да одговори на барањата на безбедноста и одбраната АРМ треба да се соочи со:

- способност за брзо распоредување и изведување на операции надвор од определениот реон-простор, во определен период, вклучувајќи ги и логистичките и функциите на поддршка;
- интероперабилност и интероперативност на АРМ со НАТО, а посебно во највисоките воени нивоа на донесување на одлуки, но и на оперативно и тактичко ниво. Овде е многу важна широката употреба на НАТО доктрините и обуката за англиски јазик;
- висок стандард на образование и обука на офицери, подофицери и војници, како и изградба и воспоставување на адекватна структура на подофицерски кор низ целата формација;
- способност за борба против терористи и спроведување на операциите за поддршка на мирот;
- структурирање на АРМ за дејствување како сила против неконвенционални и асиметрични закани во состав на Алијансата;

- нејзината опрема мора да биде адекватна на секој предвиден безбедносен одговор;

7. Мисии и задачи на АРМ

Врз основа на ставовите, насоките и анализите содржани во Стратегискиот одбранбен преглед, произлегува дека мисии на одбраната треба да бидат:

- 1. Одбрана на земјата,** што значи да се располага со сили за заштита на независноста и територијалниот интегритет во мир, кризи и кризни ситуации, вонредна и воена состојба во Република Македонија, односно да ја гарантира безбедноста и одбраната на Република Македонија, како и да се овозможи воена помош на цивилните власти, институциите и општеството воопшто, тогаш кога ќе биде побарано;
- 2. операции за поддршка на мирот и хуманитарна помош,** што значи да се располага со лимитирани сили за помош на силите или на поединци во операции на превенција, задржување и решавање на кризи, кризни ситуации и конфликти како поддршка на внатрешниот или регионалниот ред и хуманитарните принципи и да се придонесува во напорите за справување со хуманитарни кризи и катастрофи;
- 3. заштита на пошироките интереси на државата,** што значи да се овозможи амбиент на силите да спроведуваат активности за промоција на интересите, влијанието и положбата на Република Македонија во односите со другите држави во функција на унапредување на мирот и благосостојбата.

Новите мисии и задачи бараат трансформација на организационата структура, функционалните врски и

административните процедури во Министерството за одбрана и Генералштабот. Целта на таа трансформација е изградба на модерни, употребливи и ефективни вооружени сили. Неопходен е нов пристап, за да бидат реализирани принципите на компатибилност, употребливост, модулност, функционалност и експедиционост. Основните напори треба да бидат насочени кон многуфункционалноста со цел да биде зголемен оперативниот ефект и да бидат намалени расходите за персоналот, инфраструктурата, борбеното екипирање и подготовка.

8. Досегашно учество на АРМ во мисии за поддршка на мирот

Со досегашното учество на национални воени контингенти во Операции за поддршка на мирот Република Македонија даде допринос во напорите за одржување на мирот и безбедноста во светот. Со тоа се зголеми меѓународниот углед на нашата земја, а АРМ се стекна со нови искуства за идно учество во ваков вид на операции. Учесството на АРМ во операции за поддршка на мирот можеме да го поделиме во следните групи:

- учество во операции предводени од ООН и ЕУ и
- учество во коалициски сили предводени од САД, со мандат на ООН.

Во тие операции АРМ учествуваше со штабен персонал во мултинационални штабови и со тимови и единици во составот на мултинационални сили.

Операции во кои досега учествувала АРМ се следните:

- **ИСАФ**, во Авганистан, во рамките на Операцијата за поддршка на мирот предводена од НАТО, со мандат на ООН а во состав на коалициските сили предводени од

- САД;
- **“Слобода за Ирак”**, во рамките на коалиционите сили предводени од САД;
- **ЕУФОР**, во Босна и Херцеговина, во рамките на мултинационалните сили предводени од ЕУ, со мандат на ООН;
- **Операцијата за зачувување на мирот во Либан (UNIFIL)**, предводена од НАТО, со мандат на ООН;
- **учество во Централната Команда на Армијата на САД(USCENTKOM, Тампа, Флорида).**

Во операцијата **“ИСАФ”**, во Авганистан АРМ учествува од август 2002 година, па се до денес, најнапред во составот на Мултинационалните сили на НАТО, предводени од ООН, а потоа и во составот на коалиционите сили предводени од САД. Во оваа операција АРМ учествуваше со следниве состави:

- во почетокот со вод, а потоа со чета, со задача за обезбедување на Командата на меѓународните здружени оперативни сили во Кабул, задача која и денес ја извршува контингент на АРМ;
 - контингент составен од 79 луѓе, за учество во операцијата во Авганистан, во составот на контингентот на Националната гарда од Вермонт, за извршување на задачи со зголемен ризик, предизвикан од нивната употреба во регион во кој е голема веројатноста за вооружен судир со бунтовниците.
- Ова учество е завршено на 24.11.2010 година;
- медицински тим, во составот на болниците на мултинационалните сили. Ова учество е завршено на 25.07.2009 година;

- тимови за обука на персоналот на Авганистанската Народна Армија (ОМЛТ-тимови). Овие ангажмани се сеуште во тек;
- провинциски тимови за реконструкција. Овој ангажман продолжува и понатаму.

Во рамките на операцијата “Слобода за Ирак”, АРМ учествуваше со штабен персонал и единици кои беа во составот на единиците на САД, како водечка нација во оваа операција. Учеството на АРМ во оваа операција започна во јуни 2003 година, а заврши во декември 2008 година. Во неа учествувавме со контингенти и штабни офицери распоредени во мултинационалните штабови на операцијата.

Во операцијата во Босна и Херцеговина, предводена од Европската унија, АРМ учествуваше во следните форми:

- хеликоптерски детачмент, од јули 2006 година, до јули 2008 година;
- медицински тим, од ноември 2006 година, кој со ангажманот продолжува и понатаму;
- правен советник во командата на ЕУФОР, од јуни 2007 година, чиј ангажман продолжува и понатаму;
- медицински техничар за превентивна медицина, од февруари 2008 година, кој продолжува со понатамошен ангажман.

Учеството во операцијата “УНИФИЛ” во Либан, започна во мај 2007 година, со еден штабен офицер и продолжува и понатаму. Учеството на штабни офицери на АРМ во Централната Команда “USCENTKOM”, во Тампа, започна во јуни 2003, а заврши во јуни 2010 година.

Потребно е да се истакне дека дури по завршетокот на овие операции и стекнатите искуства од учеството во нив, дојдовме до вистински сознанија што во суштина значат тие, како треба да се организира подготовката на персоналот и контингентите кои се упатуваат на такви задачи и што е најважно, во која насока треба да се развива АРМ, заради постигнување на компатибилност со останатите контингенти кои учествуваат во меѓународни операции.

Моменталната состојба на учеството во мисии, вкупното учество со персонал до сега и деталите од досегашното учество на АРМ во меѓународни операции, прикажани се во Прегледите¹⁷ кои се во прилог на овој труд.

Употребата на контингентите на АРМ во состав на силите предводени од НАТО е строго насочено за извршување на задачи кои се во рамките на ограничувањата што ги има определено нашата држава. Но, дел од ограничувањата моравме да ги одстраниме кога прифативме учество во коалиционите сили предводени од САД, заедно со контингент од Националната гарда од Вермонт, заради специфичноста на задачите кои требаше да се извршуваат во рамките на тој ангажман.

Многу е извесно дека во иднина барањата од страна на меѓународната заедница за учество во операции за поддршка на мирот ќе се зголемат и по број и по обем. Затоа е потребно да се согледаат проблемите со кои се соочивме до сега и да се превземат мерки за нивно отклонување во процесот на понатамошниот развој на АРМ.

¹⁷ Податоците во Прегледите се земени од Г-3, при ГШ на АРМ.

8.1. Проблеми со кои се соочуваат контингентите при извршувањето на мисиите.

Проблемите со кои се соочуваат контингентите со кои АРМ учествува во меѓународни операции за поддршка на мирот, можеме да ги класифицираме во две групи:

- проблеми во подготовката и опремувањето на контингентите и
- проблеми во текот на извршувањето на задачите во рамките на конкретни операции.

8.1.1. Проблемите при опремувањето и подготовката на контингентите за учество во операции за поддршка на мирот.

Проблемите при подготовката на националните контингенти за учество во меѓународни операции, можат да се класифицираат во следниве групи:

- **административно – доктринални проблеми**
- **технички проблеми**
- **проблеми во врска со компатибилноста**
- **персонални проблеми**

Административните проблеми претежно се поврзани со одредбите во законодавството кои се однесуваат на употребата на вооружените сили надвор од територијата на државата.

"Нултото време за предупредување" за манифестација на асиметричните закани во регионот, Европа и светот, им создава предност на нивните носители во однос на постапката за

донесување на одлука за испраќање на воени контингенти во странство за справување со истите.

Имено, законската постапка во одредени ситуации кога треба брзо да се реагира, може да доведе до бавно реагирање на предизвиците, а со тоа и неуспех во реализацијата на операциите. Затоа, потребна е промена во законските регулативи кои го третираат прашањето на испраќање и употреба на делови од вооружените сили надвор од територијата на Република Македонија.

На почетокот, употребата на нашите воени контингенти кои беа упатени во мисии за поддршка на мирот, надвор од територијата на Република Македонија, беше лимитирана со низа ограничувања. Во праксата се покажа дека тие ограничувања, оневозможуваа квалитетно извршување на доверените задачи. Суштината на ограничувањата е во оневозможувањето на употребата на контингентите од АРМ во операции за налагање на мир со сила, во случај на потреба од трансформација на операцијата во таков вид на операција. На нашите единици им беше дозволена употреба на оружје само во случај на вооружен напад врз нив. Меѓутоа, во понатамошните ангажмани, се покажа дека дел од тие ограничувања треба да бидат симнати, пред се заради безбедноста на нашите контингенти, а потоа и за потребите на конкретната операција во рамките на мултинационалните сили. Со влегувањето во НАТО, во иднина, сите ограничувања треба да бидат симнати, во согласност со принципите за колективна одбрана на НАТО, а тоа пак ќе бара соодветни измени и дополнени во нормативните акти кои ја регулираат оваа материја.

Доктринарните проблеми се поврзани со недостаток на правила, прирачници, како и насоки и методологии во процесот на

обуката и учеството на контингентите во операции за поддршка на мирот.

Техничките проблеми се однесуваат на оружјето и техниката што се употребува од страна на контингентите во операции во странство. Застарената техника бара зголемени финансиски средства за нејзино одржување. Во сегашните операции за поддршка на мирот се повеќе се користи техника која е специјално прилагодена за употреба во операции од овој вид. Средствата кои ги користат нашите контингенти се дизајнирани за употреба во големи воени операции, со лимитирани маневарски можности. Ова го отежнува нивното користење при патролирање, како во градовите каде патиштата се асфалтирани, така и надвор од нив, заради тесните и тешко проодните комуникации.

Персоналните проблеми произлегуваат од глобалните промени кои луѓето ги доведоа во особено тешка позиција како истите соодветно да ги разберат и перцепираат. Многу од нив се уште не го формирале својот поглед на денешниот свет и состојбата на вредносниот систем. Неопходно е да се разбере дека задачите кои се извршуваат во меѓународните воени операции се реални, во кои се решаваат судбините на цели нации и региони, а тоа се случува со употреба на воена сила и по цена на човечки животи.

Учеството на АРМ во мултинационални операции стана главен приоритет, особено по пристапувањето на Република Македонија во програмата “Партнерство за мир”. Во исто време, со преземените обврски за учество во процесот на одржување на светскиот мир и безбедност, се зголеми учеството на македонски контингенти во операции за поддршка на мирот. Затоа, изборот и подготовката на контингенти за учество во мисии стана една од

главните задачи на нашата армија. Во согласност со постоечките меѓународни правила и процедури, овој процес е национална одговорност. Заради високата одговорност што ја наметнува оваа задача, нејзиното извршување стана и приоритет во системот на обуката и подготовките на единиците на АРМ. Не можеме да кажеме дека нашето досегашно учество во операции за поддршка на мирот не е доволно за стекнување на искуства на кои ќе се темели идната подготовка за учество во ваков вид на операции, но сепак учеството во нив бара постојано следење и проучување на проблемите. Карактеристика на операциите за поддршка на мирот е тоа што секоја од нив има свои специфичности и нови моменти кои не биле манифестирани претходно. Голем број од таквите моменти, доведуваат до нови состојби кои бараат од командантите да спроведуваат обука и подготовка на единиците во текот на изведувањето на операциите, што претставува дополнителен проблем за решавање.

За да се формира контингент кој треба да учествува во одредена мисија, потребно е да се изврши селекција, опремување и подготовка на истиот. Изборот на персонал за учество во мисиите е сложена постапка, која содржи прибирање, размена и усогласување на многу информации помеѓу неколку институции. Процесот е посебен за потребите на секоја операција и зависи од: видот на задачите кои треба да се извршуваат, нивото на ризик при извршување на операциите, условите за сместување на персоналот и од мотивираноста на луѓето за учество во ваков вид на операции, имајќи во предвид дека учеството на персоналот во мисии надвор од територијата на Република Македонија е на доброволна основа. Инаку, изборот на персонал се врши врз се врши врз основа на наредба на Началникот на ГШ на АРМ, која

начелно вклучува: опис на задачата која треба да се извршува за кои се аплицира, единица која треба да биде носител на активностите, условите кои треба да ги исполнуваат војниците кои аплицираат, временските рокови за одредени активности и друго.

Врз основа на таа наредба, командантот на Здружената оперативна команда со своја наредба го регулира и следното:

- организациско-формациската структура на контингентот;
- изработка на планови за избор, подготовка и опремување на контингентот;
- конкретна единица од која треба да се врши избор на персоналот;
- содржина на обуката која треба да се спроведе со контингентот;
- опремување, административни процедури и друго.

По добивањето на оваа наредба, командантот на единицата од која треба да биде извршен изборот на персоналот за упатување во операции за поддршка на мирот, ги превзема следните активности:

- организира и спроведува физичка проверка на кандидатите кои се пријавиле за упатување во операции за поддршка на мирот;
- врши упатување на кандидатите на специјалистички преглед за утврдување на нивната здравствена состојба;
- доставува список на кандидати до органите за безбедност и контраразузнавање кои вршат безбедносна проценка на кандидатите;
- одобрува План за изведување на обука кој е во согласност со задачите кои треба да бидат извршувани во операциите

- за поддршка на мирот;
- до претпоставената команда доставува список на потреби за опремување на контингентот;
- доставува барање за вакцинирање на персоналот во согласност со утврдените вакцини кои треба да се примат пред упатување во операции за поддршка на мирот;
- планира користење на дел од годишниот одмор пред упатување во операции за поддршка на мирот;
- ги спроведува предвидените административни процедури;
- спроведува повторна физичка проверка на персоналот непосредно пред негово упатување во операции за поддршка на мирот и други активности во зависност од укажаната потреба.

Одговорност на командантот на единицата е потполно да го подготви контингентот за извршување на задачи во рамките на операциите за поддршка на мирот, а по неговото упатување, одговорноста по сите прашања се префрлува на Здружената оперативна команда. Тоа произлегува од воспоставените нивоа на командување со единиците (стратегиско, оперативно и тактичко). Имајќи во предвид дека Командата на мултинационалните сили во чиј состав се наоѓаат и нашите контингенти е на оперативно ниво, тоа подразбира дека контакти со таа команда воспоставува оперативната команда од АРМ. Заради тоа е потребно запазување на нивоата на командување при изработката на структурата на силите. И тоа е еден од елементите на компатибилноста со армиите на државите-членки во НАТО.

8.1.2. Проблеми за време на учеството на воени контингенти од АРМ во операции за поддршка на мирот

Проблемите со кои се соочуваат контингентите при извршувањето на задачите во меѓународни воени операции можат да се поделат во следните три групи:

- а) организациски проблеми**
- б) логистички проблеми**
- в) проблеми по однос на компатибилноста**

а) Проблеми од организациски карактер.

Организациско-формациската структура на контингентите од АРМ кои се упатуваат во меѓународни операции за поддршка на мирот, зависи од предвидените задачи кои треба да ги извршуваат во рамките на таа операција. Меѓутоа, во текот на извршувањето на операциите констатирано е дека некои од елементите на структурата се помалку ангажирани во однос на другите. Тоа ја наметнува потребата од реструктурирање на контингенти за следните ротации, но со голема внимателност, затоа што понекогаш задачите кои треба да се извршуваат понекогаш неможат потполно да се предвидат. Така, може да се случи, врз основа на претходни искуства некои од елементите на структурата да бидат отстранети, а други зајакнати, но новонастанатата ситуација да го бара токму спротивното. Заради тоа, структурата на контингентите треба да биде флексибилна, со можност за брзо реструктурирање во текот на извршувањето на задачите. Тоа ја наметнува потребата од оспособување на елементите на структурата за извршување на различни задачи, за да, ако ситуацијата тоа го наложува, бидат употребени за извршување на друг вид задачи, различни од претходно предвидените. Постојат должности кои ги

извршуваат некои старешини, а во континуитет се цени дека се недоволно искористени. На пример, капацитетот на главниот сметководител на контингентот се користи во многу мал процент, подофицерот за врски и криптозаштита исполнува задачи кои можат да бидат извршувани и од војници со помала квалификација, офицерот кој ја врши должноста национален претставник е договорна функција во мултинационалниот штаб, односно нема конкретно работно место во штабот, што му оневозможува пристап до службени информации во интерес на контингентот.

Контингентите од АРМ, задачите во операциите секогаш ги извршуваат во рамките на контингенти од други држави. За таквата поставеност има повеќе оправдани причини, како што се релативно малата бројна состојба, неопходноста од логистичко потпирање на други контингенти и друго. Тоа ги става нашите контингенти во неповолна состојба, така што тие не можат да влијаат врз нивното распоредување и многу често се наоѓаат во ситуација да преземаат повеќе од планираните задачи, а кои се различни од претходните. Со тоа се создаваат многу недоразбирања, кои ја оптоваруваат структурата на контингентот.

Недостатокот на функција во разузнавачките единици, го става контингентот на АРМ во информатичка изолација. Офицерот за разузнавање во состав на контингентот е во состојба во која добива информации такви какви што ќе му се дадат и тогаш кога ќе му се дадат.

Од наведеното можеме да заклучиме дека е потребна постојана промена на структурата на контингентите со цел истата да биде поефективна, за да продуцира ефикасност во извршувањето на задачите.

б) Логистички проблеми

Обезбедувањето со класите материјални средства на контингент од составот на мултинационалните сили е национална одговорност до вклучувањето на истите во заедничкиот систем за снабдување според меѓународните договори.

Праксата од учеството во мисии покажува дека е потребно одржување на резерви на материјални средства од сите класи. За време на учеството во операцијата контингентите на АРМ практично немаат начин да добијат резервни делови или потребни материјални средства, ако ситуацијата тоа го налага. Тоа бара зголемени напори во предвидувањето и планирањето на потребни средства. Недостигот на можноста за нивна испорака во зоната на операцијата за време на нејзиното спроведување, води до неизбежни грешки со две крајности. Односно, при ротацијата на контингентите, новиот може да се обезбеди со повеќе средства од она што му е потребно, што доведува до непотребна акумулација или пак обратно до недостиг на одредени материјални средства. Ова најчесто се случува со резервните делови за техниката, бидејќи е невозможно да се предвиди што точно ќе треба да има во текот на мисијата како резерва.

Во исто време, како резултат на недостиг на повратни информации во областа на операцијата се создаваат големи суфицити од материјални средства. Тоа преставува непотребно потрошен материјал од различна природа, вклучувајќи и лекови.

в) Компатибилност

Проблемите, поврзани со потребата од компатибилност во мултинационалните операциите за поддршка на мирот, наметнува сериозни барања за подобрување на оспособеноста на контингентите на АРМ во однос на **комуникациите, административните процедури и опремата.**

- Комуникации

Проблемот со комуникациите се однесува повеќе на степенот на познавањето на англискиот јазик од страна на припадниците на македонските контингенти, отколку на располагањето со средства за комуникации(врски), затоа што нашите контингенти се опремени со современи средства што ја овозможува потребната компатибилност во оваа смисла.

Тешкотиите што се јавуваат кај нашите старешини и војници во употребата на англискиот јазик во текот на извршувањето на задачите во рамките на операцијата, стануваат поголеми со растот на степенот на нашето учество во операции за поддршка на мирот, не само во квантитативна туку и во квалитативна смисла.

Имено, иако е постигнат значителен напредок, се уште еден од главните проблеми е недоволната подготовка на персоналот во таа насока, што е особено изразено кај подофицерскиот и војничкиот состав.

Работниот јазик што се користи во операции за поддршка на мирот не е проблем само за македонските контингенти. Катедрата за операции за поддршка на мирот при ООН, во јуни 2005 година, во Будимпешта, одржа конференција¹⁸ за проблемите на подготовката на национални контингенти за учество во Операции за поддршка на мирот. Во извештајот од конференцијата се потенцира дека познавањето и употребата на англискиот јазик во моментот е главен проблем за учесниците во мултинационалните операции, односно, на сите на кои англискиот јазик не им е мајчин јазик. Но, искуствата од досегашното учество во операцијата во Авганистан покажуваат дека познавањето само на англискиот јазик не е доволно или да кажеме

¹⁸ Заклучоци од Конференцијата на Катедрата за операции за поддршка на мирот при ООН, 02-08, јуни 2005 г., Будимпешта, веб-сајт на ООН на Интернет.

дека англискиот јазик не е единствениот кој треба да се познава. Германскиот контингент, во чиј состав е често пати и македонскиот, во пракса е мултинационален. Во негов состав покрај македонскиот се и турскиот, грузискиот, бугарскиот, а понекогаш се придодаваат и делови од францускиот контингент. Основниот јазик за комуникација во овој состав е англискиот, но при извршувањето на некои задачи потребно е да се познава и јазикот на другите контингенти. Голем дел од германските војници, исто така, имаат потешкотии при користењето или воопшто не го владеат англискиот јазик. Ова создава исклучителни тешкотии за македонскиот контингент.

Успешното спроведување на заедничките задачи зависи и од комуникацијата со локалното население. Германскиот контингент ангажира преведувачи од германски на локален јазик, но размената на информациите останува неразбирлива за македонскиот контингент.

- Административни процедури

Потребата од усогласување на административните процедури се наметнува како неопходност по согледаните искуства од досегашните операции. Тенденцијата да се даде тежиште на остварувањето на компатибилност во поглед на употребата на единиците за извршување на задачи во рамките на операцијата, со примена на стандардни оперативни процедури и користење на опрема со исти или слични карактеристики, во голем дел ја занемари потребата од остварување на компатибилност во извршувањето на административните работи. Тоа се однесува на процедурите при набавка на материјали потребни за работа во командите и штабовите, набавка на резервни делови, постапки при организација на свечености по разни поводи, цивилно-воените односи и слично. Тоа претставува реален проблем на кој во иднина треба да му се посвети адекватно

внимание при подготовката на контингентите за учество во меѓународни воени операции.

- Опрема.

Дел од техниката која ја користат македонските контингенти е застарена. Локалните климатски услови со високи температурни амплитуди и тешки теренски карактеристики имаат негативно влијание врз неа. Тоа ја наметнува потребата од чести поправки за време на операцијата. Со оглед на тоа дека во контингентите на кои сме логистички наслонети непостојат резервни делови за нашата опрема, затоа што нивните средства се различни од нашите, набавка на потребните резервни делови се врши со купување од локалниот пазар со средства наменети за такви трошоци. Но, проблемот е што продавниците, ако воопшто може така да се наречат, нудат стоки со сомнителен квалитет и високи цени, ако воопшто и може да се најде бараниот предмет.

Затоа е потребно да се постигне компатибилност на нашата со опремата на земјите членки на НАТО, во согласност со стандардите за опремување и спроведување на административни процедури за нејзино одржување.

Проблемите со компатибилноста на македонските со контингентите од другите нации кои се вклучени во составот на мултинационалните сили се комплексни, а и во иднина ќе имаат особено влијание врз резултатите од учеството на нашите контингенти во меѓународни операции. Тие произлегуваат од разновидноста на оружјето и опремата со која располага АРМ, но и од разликата во процедурите и користењето на технологии во процесот на планирањето, управувањето и комуникациите.

Од друга страна, учеството на македонските контингенти во многунационалните здружени оперативни сили зависи од

доследното почитување на стандардните договори кои ги изедначуваат процедурите кои се користат во рамките на мултинационалните штабови.

Голем проблем преставува степенот на познавањето на англискиот јазик кој е во официјална употреба во мултинационалните штабови. Искуството покажува дека се уште нема доволно офицери, кои одговараат на барањата во исто време да го знаат англискиот јазик на функционално ниво и да се потполно оспособени за оперативна работа во мултинационални штабови. Искуството покажува дека старешините кои добро го знаат англискиот јазик, по прво би избрале да бидат упатени на работа во регионалните или стратешките штабови во Европа и САД, отколку да учествуваат во составот на оперативни штабови во мисии.

Иако процесот на реформи трае повеќе години, засега во АРМ има само една единица на ниво на батаљон(среден пешадиски батаљон) која е потполно опремена, подготвена и сертифицирана од НАТО за учество во операции различни од војна, особено за операции за поддршка на мирот. За да се избегне повторување на грешки потребно е да се изгради систем за анализа на искуствата од спроведените операции и вградување на посебно организационо тело во структурата на АРМ на кое таа проблематика ќе му биде основна дејност, а се со цел да се избегне повторување на воочените слабости.

ЧЕТВРТА ГЛАВА:

НАСОКИ ЗА РАЗВОЈ НА АРМ ВО ФУНКЦИЈА НА ОДБРАНА НА ДРЖАВАТА И ПОДОБРУВАЊЕ НА ПОДГОТОВКИТЕ ЗА УЧЕСТВО ВО ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

1. Приоритети и насоки за трансформација на одбраната и АРМ

Иако АРМ со сегашната структура и способности обезбедува значаен придонес во меѓународните операции заради развој на способности за придонес во целиот спектар на операции и мисии потребно е да се отпочне со нов циклус на претпоставки за следно реструктурирање на единиците и командите. Притоа во предвид треба да се имаат националните интереси на Република Македонија и меѓународните обврски поврзани со одбрана на Алијансата, поддршка на глобалната војна против тероризмот, поддршка на меѓународни операции и поддршка на силите на Алијансата во улога на земја домаќин.

1.1. Систем за управување со развојот на вооружените сили

Вооружените сили на Република Македонија треба да се градат така да имаат потенцијал за одбрана на државата и учество во колективните системи за одбрана, во сите форми кои од тоа произлегуваат. Формирањето и управувањето со единиците за одбрана и учество во операции различни од војна, треба да се

планираат и извршуваат во согласност со концепцијата за многунационални здружени оперативни сили.

Целта на системот за управување со развојот на вооружените сили (СУРВС) треба да биде обезбедување на способности на силите во рамките на организационите структури од МО и АРМ за постигнување на националните интереси и задачи во областа на безбедноста и одбраната на Република Македонија преку разработка на барањата и управувањето со ресурсите за одбрана.

Системот за управување со развојот на вооружените сили треба да се состои од четири меѓусебно поврзани подсистеми, проектирани како:

- **Подсистем за неопходните оперативни способности**, наменет за определување на барањата и приоритетите за достигнување на неопходните оперативни способности, кои произлегуваат од националните документи и задачи од областа на безбедноста и одбраната;
- **Интегриран подсистем за управување со ресурсите за одбрана**, наменет за определување на неопходните ресурси за одбрана и кога тие да бидат искористени за достигнување на дефинираните и поредени по приоритет неопходни оперативни способности;
- **Подсистем за одбранбена аквизиција**, наменет за определување на можниот оптимален начин, на кој треба да бидат постигнати неопходните оперативни способности;
- **Подсистем за управување со човечките ресурси**, наменет за определување на неопходните човечки ресурси.

Системот за управување со развојот на вооружените сили треба да функционира во непрекинат годишен циклус синхронизиран со процесот на среднорочно (шестгодишно) планирање и програмирање. Односно, планирањето и програмирањето треба да опфаќа период од шест години однапред, додека буџетирањето треба да се извршува за наредната финансова година. Исполнувањето на програмите и буџетите треба да се оценува и да се вклучува како влезна информација за следниот годишен циклус.

Планирањето и извршувањето на процесите на подсистемот за одбранбена аквизиција треба се фокусира на исполнувањата на барањата разработени од подсистемот за неопходните оперативни способности.

Функционирањето на системот за управување со развојот на вооружените сили треба да се остварува од специјализирани органи во МО, ГШ на АРМ и другите потчинети команди.

1.2. Правци на развој на вооружените сили

Од теоретска гледна точка развојот на вооружените сили и нивната подготовка треба да се одвива во следните правци:

1. Модернизација на вооружувањето и борбената техника на вооружените сили, преку изградба на систем за развој на вооружувањето.
2. Зголемување на степенот на борбената готовност на основните формации на вооружените сили преку подобрување на комплетирањето, подготовката на персоналот и подобрување на ефикасноста на управувањето.
3. Зголемување на можностите на државата за поддршка на

комплетирањето на вооружените сили преку создавање на резерви од подготвен персонал, вооружување, борбена техника и материјални средства во рамките на ресурсните можности.

4. Развојот на концептуалната компонента на воената моќ на државата, со зголемување на нивото на развојот на воените вештини и развој на теоријата за изградбата, развојот и употребата на вооружените сили.

1.3. Основни закономерности во развојот на вооружените сили

Современата военополитичка состојба во светот, достигнувањата на научно-техничкиот прогрес и новите реалности во државите бараат нови пристапи и приоритети при изградбата и развојот на вооружените сили. Во денешни услови не е само нецелесообразно, туку е и погрешно механичкото адаптирање на туѓи модели во оваа насока.

Се наметнува објективната неопходност од создавање на научно заснован логичен модел за определување на основните закономерности за изградба на вооружените сили, каде што треба да бидат вградени сите современи барања за изградбата на вооружените сили. Изградбата на вооружените сили е потчинета на дејствата на две групи взаемно поврзани закономерности.

Првата група на закономерности е поврзана со социјално-политичкиот карактер на општеството. Тие ја определуваат взаемната врска на изградбата на вооружените сили со надворешните и внатрешните услови за развојот на државата и општеството. Позначајните од тие закономерности се:

- соодветствување на изградбата на вооружените сили со

- степенот на развиеноста и карактерот на државата;
- единство на државната и воената изградба
- заснованост на определувањето на воената моќ на државата и изградбата на вооружените сили сообразно на целите на надворешната и внатрешната политика на државата;
- единство на интересите на сите слоеви на општеството по однос на безбедноста и заштитата на државата.

Втората група на закономерности имаат организациско-технички карактер. Тие ги искажуваат взаемните врски помеѓу составните делови на вооружените сили и внатрешната логика на развојот на секоја од нив. Како позначајни од тие закономерности ги издвоивме следниве:

- зависност на борбениот потенцијал на вооружените сили од степенот на развојот на воениот потенцијал на државата;
- зависност на ефикасноста на управувањето од степенот на централизацијата на функциите и едностарешинството во вооружените сили на сите нивоа;
- зависност на борбената моќ на вооружените сили од нивната структура, организација и опременост;
- зависност на организационата структура на вооружените сили од задачите што треба да ги решаваат и нивото на логистичкото обезбедување;
- одржување на нивото на борбената и мобилизациската готовност на армијата, адекватно на степенот на воената закана.

Основните закономерности засновани на научни и историски утврдени правила и норми, задолжително треба да се применат во процесот на изградбата на вооружените сили. Тие се

објективна основа за формулирање на принципите за изградбата на вооружените сили.

Врз основа на предходно изнесеното, основните закономерности при развојот на вооружените сили, можеме да ги класифицираме по два критериума:

а) неопходни предуслови

- соодветство на вооружените сили на степенот на социјално-економскиот развој на државата;
- единство на државното и военото раководство;
- целесообразност;
- консензус на општествените групи.

б) доволни предуслови,

- борбен потенцијал;
- ефективен управувачки систем;
- структура адекватна на задачите;
- логистика.

1.4. Принципи за развој на вооружените сили - врска помеѓу потребите и можностите за нивното организирање

Изградбата на вооружените сили е дејност на државното и на военото раководство за создавање на воен потенцијал за гарантирање на безбедноста на државата. Тоа се остварува преку воспоставување на основни принципи, правни норми и планови за:

- организациона изградба;
- модернизација;
- подготовка и обука;
- опремување;
- преминување во воена состојба;
- мобилизација и демобилизација;

- борбена и мобилизациска готовност;
- создавање на резерви.

Односно, закономерностите на изградбата на вооружените сили се реализираат во пракса преку соодветни принципи, кои во суштина се и основните принципи на воената подготовка на државата. Под принципи за изградба на вооружените сили се подразбираат општите раководни насоки и правила, кои што ги определуваат главните правци на дејство на државното и военото раководство во таа насока.

Во тие принципи содржани се природата и објективните закономерности при развојот на државата, карактерот и содржината на надворешно-политичките односи, објективните законитости на војувањето и вооружената борба. Тие не треба да бидат разгледувани како непроменливи и вечни. Некој од нив кој се ефективен за времето во кое биле промовирани, а го губат своето значење во нови околности, други пак, запазувајќи ја својата глобална форма, можат да бидат пополнети со нови содржини, соодветно на промени кои можат да настанат под влијание на различни фактори. Тие принципи би требало да бидат следните:

- научна заснованост;
- едностарешинство;
- здружена оперативност;
- адаптивност кон промените;
- модулност;
- ефективност;
- непрекинливост;
- перспективност;
- мобилност и многуфункционалност;
- способност за пополна (персонална и материјална);

- вградување на современи воени достигнувања;
- отвореност кон општеството и партнерите;
- грижа за животот и здравјето на луѓето.

Принципот **научна заснованост** означува дека изградбата на вооружените сили треба да се засновува на студиозна оценка на реалните загрозувања на Република Македонија, на економските, финансиските и демографските можности на државата. Таа проценка треба да се базира на презумпцијата за потенциална опасност од сите можни извори на загрозување.

Едностарешинството е принцип кој налага изградба на единствен механизам за раководството и изградба на вооружените сили. Неопходно е јасно да се разграничат функциите на органите за воено раководство и да се применува подчинетост на пониските кон повисоките инстанци, строга дисциплина и одговорност.

Принципот **здружена оперативност** бара за кратко време да се прифатат и организираат новите стандарди, кои обезбедуваат можност за заедничко функционирање со вооружените сили на државите членки на НАТО (јазична обука, комуникациско и информатичко опремување, процедури за командување и топографско-геодетска основа и др.). Значи под здружена оперативност се подразбира способноста на еден систем или воена единица да опслужува или да биде опслужувана од други системи или воени единици на таков начин, што ќе овозможи ефикасна заедничка работа.

Принципот **адаптивност кон промените** се однесува на тоа да секоја формација, во зависност од конкретната ситуација, да е во состојба да извршува борбени задачи во услови на брзи промени на условите во кои се наоѓа и со променет борбен состав.

Принципот **модулност** наведува на тоа дека при изградбата на организациската структура на воените единици треба да се прави таква база на модулни целини кои ќе можат да бидат практично взаемно заменливи.

Принципот на **ефективност** значи дека при изградбата на вооружените сили треба да се овозможи тие при извршување на задачите и постигнување на целите да тоа го направат со најмалку напори во рационално време и со соодветни ресурси.

Принципот **непрекинливост** означува дека создаваните структури треба да обезбедат можност за ефикасна мирновремена оперативна и борбена подготовка на старешините и единиците. Тие треба да бидат сообразени со нивните конкретни задачи. Принципот бара тие да поседуваат способности за дејство во секакви услови во континуитет.

Перспективност е принцип, кој налага при изработката на структурата на вооружените сили тие да одговараат на современите потреби за водење на операциите со основи за натамошно усовршување на сопствените структури.

Принципот на **мобилност и многуфункционалност** насочува кон анализа на:

- постојната организациона структура на вооружените сили;
- состојбата и борбените можности на вооружувањето и борбената техника;
- степенот на подготвеност на персоналот;
- организација и можности на системот за командување;
- можности за борбена употреба на единиците;
- можностите за добивање, анализирање и користење на информациите;

- можностите за прегрупирање со сопствени средства за транспорт и др.

Принципот **способност за пополна** (персонална и материјална) бара изградувањето на вооружените сили да се засновува на правилно водена кадровска политика и остварување на реална можност за перманентна пополна со материјално-технички средства.

Принципот **вградување на современи воени достигнувања**, предвидува усовршување на техниката и вооружувањето соодветно со стандардите на армите на државите членки на НАТО и изградба на современи системи за командување.

Принципот **отвореност** кон општеството и партнерите ја означува потребата од транспарентност при изградбата на вооружените сили и остварување на доверба помеѓу општеството и припадниците на вооружените сили и помеѓу нив и нашите партнери.

Грижата за животот и здравјето на луѓето насочува дека изградбата на вооружените сили не треба да доведе до појава на сложени социјални проблеми.

2. Насоки за развој на системот за обука и подготовка на војници, старешини, штабови и единици од АРМ за учество во операции за поддршка на мирот

Кандидатскиот статус на Република Македонија за полноправно членство во НАТО бара исполнување на конкретни обврски. За таа цел, во Стратегискиот одбранбен преглед нагласено е дека покрај извршувањето на задачи во функција на одбраната на Република Македонија, учеството на АРМ во

операции за поддршка на мирот е нејзина приоритетна задача во иднина. Оваа определба ја наметнува потребата од изградба и одржување на капацитети за учество во меѓународни операции.

Во таа смисла, новите задачи бараат создавање на соодветен систем за обука, преку кој војниците, старешините и единиците на сите нивоа на Армијата, ќе одржуваат високо ниво на подготвеност за учество во меѓународни операции. Таквиот систем за обука бара примена на нови методи и форми на планирање, организирање и спроведување на обуката. Тие барања се наметнуваат од заклучоците за резултатите од досега спроведените меѓународни операции.

Анализата на проблемите при подготовката на контингентите од АРМ за учество во мисии надвор од територијата на Република Македонија ја наметнува потребата од подобрување на тој процес. Тоа може да се оствари преку извршување на промени во следните насоки.

Прво, потребно да се изгради флексибилен систем за обука на персоналот и единиците на АРМ, во функција на нивната подготовка за учество во меѓународни операции. Таквиот систем ќе создаде предуслови за поефикасен процес на непосредна подготовка на контингентите од АРМ за упатување во меѓународни операции за поддршка на мирот.

Второ, потребно е да се реши прашањето на пополна на декларираните единици за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот со војнички персонал, кој претходно ќе се оспособува во други единици, односно по неговото пристапување во АРМ, нема да биде упатен директно во овие единици.

Трето, неопходно е подобрување на нормативната основа, која го регулира учеството на војниците во операции во

странство. Досегашното искуството укажува на потребата уште со потпишувањето на договорот со професионалните војници да се наведе дека тие можат да бидат ангажирани во контингенти кои би биле упатени во операции за поддршка на мирот, без да има потреба од потпишување на дополнителни договори.

Во текот на операцијата може да дојде до промена на оперативната ситуација, која може да наметне потреба од продолжување или пак предвремен прекин на ангажманот. Затоа треба да се симнат и преостанатите ограничувања во употребата на нашите единици во операции надвор од државата, меѓу кои е и учеството на војниците и старешините на доброволна основа.

Четврто, здравствената состојба на персоналот да не се проверува пред секое упатување во операции за поддршка на мирот, туку да важат резултатите од редовните годишни специјалистички прегледи за целиот спектар на операции во земјата и во странство. Посебно е важно при приемот на војници во професионалниот состав на Армијата да бидат примени потполно здрави кандидати. На овој начин ќе се избегне потребата пред секоја мисија сите кадровски војници да се јавуваат на медицински прегледи.

Петто, за потребите на обуката на војниците и старешините и подготовката на единици за нивно учество во операции за поддршка на мирот, да се усовршува моделот за организирање и водење на секојдневниот наставен процес во единиците на Армијата. Во таа смисла треба да се изградат современи центри за обука на командите, штабовите и единиците во кои треба да бидат застапени симулативни системи, за индивидуална и заедничка подготовка. На тој начин ќе се постигне висока ефикасност во

обуката со помала потрошувачка на финансиски и материјални средства.

Досегашните искуства покажуваат дека е потребно обуката и подготовката да се врши на системски начин, чии компоненти се наоѓаат во одговорите на следните прашања: **зошто, кој, кога, што, како и каде.**

- “Зошто” ја одредува целта: создавање и одржување на контингенти од АРМ, оспособени за учество во спроведувањето на целиот спектар на операции во странство;
- “Кој”: во процесот учествуваат сите категории војници и Старешини;
- “Кога”: процесот на обуката продолжува во текот на целата кариера на војниците и старешините;
- “Што”: војниците да добијат потребните знаења, вештини и навика за учество во операции во странство;
- “Како”: преку реализација на посебно создадени студиски програми, користење на потребната образовна-материјална база, нови технологии и форми за обука и искуството на учесници во одржани мисии;
- “Каде”: наставниот процес се одвива во процесот на обука во воено-образовните институции, процесот на подготовката во наставните центри и единиците на АРМ и во специјализирани центри.

Исклучително важните задачи кои треба да ги извршуваат единиците од АРМ во операции за поддршка на мирот, бараат подготовка на персоналот за стекнување на квалитативно нов вид на знаења и вештини. Системот за обука (шема-4), треба да овозможи реализација на три основни цели:

- заедничка општа подготовка на војниците, старешините и единиците за учество во мисии во странство;
- специјална подготовка за одредени војници и старешини;
- подготовка на контингенти за учество во одредена мисија.

Шема-4

Структурата на системот за обука и подготовка треба да обезбеди квалитетно спроведување на индивидуална и колективна обука на единиците и штабовите за учество во операциите за поддршка на мирот. Обуката треба да се спроведува во текот на редовната обука и непосредно пред упатување во мисија, за чии потреби треба да се создаде потребната образовно-материјална основа од кабинети и полигони за обука. Потоа, да се опремаат центри за компјутерска поддршка при изведувањето на вежби и да се создаде специјализиран центар за непосредна подготовка на контингентите.

Со спроведувањето на индивидуалната обука (шема-5), персоналот треба да се стекне со основните знаења, вештини и навики, кои им се потребни за учество во спроведувањето на операции за поддршка на мирот. Таква подготовка треба да се спроведува систематски за време на целокупната кариера на

персоналот на сите нивоа, организирана во војните образовни институции, во наставните центри и во единиците на АРМ.

Шема – 5, Организација на индивидуалната обука

Професионалните војници треба да стекнуваат основни знаења во наставните центри на АРМ. Нивната обука продолжува во единиците според плановите и програмите за подготовка.

Подготовката на подофицерите треба да се одвива во наставни центри и во единиците каде што се на служба. Тие треба да бидат носители на изведувањето на обуката со нивните единици во процесот на заедничката обука.

Значаен момент во подготовката на подофицерите за учество во мисии во странство треба да биде обуката во системот од специјализирани курсеви за зголемување на квалификациите, за подобрување на општата, специјалистичката и јазичната

подготовка.

Во текот на таа подготовка на подофицерите, треба да се планира спроведување на настава, преку која ќе се подготват да бидат лидери на различни единици при нивното учество во операции за поддршка на мирот.

Подготовките на офицерите за учество во операции во странство треба да се спроведуваат низ следниве четири фази:

- **прва фаза**, образование и обука во Воената академија, на додипломско ниво;
- **втора фаза**, развој на подготовките во системот за спроведување на секојдневниот наставен процес;
- **трета фаза**, образование и обука во Воената академија и странски Воено-образовни центри на постдипломски студии;
- **четврта фаза**, образование и обука на школи за Национална одбрана во странство.

Колективната подготовка треба да се спроведува во составот на единица или штаб (шема-б). Оваа подготовка треба да се врши во гарнизоните каде што се лоцирани штабовите и единиците, а да се планира по периоди и фази во зависност од специфичните задачи кои треба да бидат спроведувани. Таа подготовка треба да биде дел од целокупната обука на единиците и штабовите. Во текот на оваа подготовка потребно е да се изучуваат специфичностите утврдени во правилата за однесување и стандардните оперативни процедури при извршување на задачите во рамките на операциите за поддршка на мирот.

Основна карактеристика на системот за обука и подготовка треба да биде неговата флексибилност, која ќе овозможи брзо прилагодување на новонастанати потреби за оспособување на

персоналот, командите и единиците за учество во операции за поддршка на мирот. Понатамошниот развој на тој систем треба да биде насочен кон следното:

- усогласување на постапките за планирање и управување со заеднички оперативни сили формирани за решавање на кризи во согласност со критериумите и стандардите на земјите членки на НАТО;
- интензивирање на подготовката на подофицерите со цел тие да се стекнат со лидерски квалитети како клучен фактор при водењето на тимови во текот на операциите за поддршка на мирот;
- изградба на способности на командите и штабовите од тактичките единици за подготовка и управување со сили за дејствување во здружен, модуларен состав при учество во мисии во странство.

За успешната реализација на овие основни насоки, треба да се преземат конкретни мерки, на краток и долг рок од страна на сите структури во вооружените сили, а некои од нив се следните:

- усогласување на нормативните документи во согласност со доктрината и стандардите на земјите членки на НАТО и нивна примена во наставниот процес;
- подобрување на формите и методите за подготовка на офицерите и штабовите;
- планирање и спроведување на курсеви за изучување на разни содржини, развивање и воведување во пракса на нови критериуми за селекција, обука и развој на персоналот;
- создавање на програми, усогласени со оние на земјите-членки на НАТО и најдобрите практики.

На шемата што следи прикажани се и формите на обука на штабовите и единиците кои треба да се изведуваат во соодветни образовни институции.

Шема - 6, Организација на колективната обука

2.1. Критериуми за оценка на подготвеноста на контингентите за учество во операции за поддршка на мирот

Подготовката на контингентот е квалитативен показател, кој се добива врз основа на системска анализа на процесот и го покажува степенот на неговата подготвеност за учество во конкретна операција за поддршка на мирот. Критериумите на кои треба да се одговори утврдени се во стандардни процедури за учество во операции за поддршка на мирот и се составен дел на функционалните обврски на персоналот во состав на контингентот. Тие се подложни на постојан

развој и се израз на знаењето и вештините потребни за конкретната операција.

Проценката за подготвеноста на контингентот го утврдува степенот на усогласеноста со критериумите за оценка. Критериумите за оценка го одредуваат минималното потребно ниво на барањата за подготвеност на контингентот за дејство во конкретната операција за одржување на мирот, а се однесува на:

- организациската структура на контингентот;
- пополнетоста со персонал, опрема, оружје и материјална средства;
- потребните способности на персоналот;
- способностите на националната команда да ја планира и води мисијата;
- можности на оружјето, техниката и опремата.

На оценка за учество во операцијата подлежат:

- персоналот на контингентот (индивидуално, во составот на тим група, во составот на единица, во составот на контингентот);
- оружјето;
- техниката;
- опремата;
- средствата за заштита;
- средствата за врски.

До оценката за структурата и опремата на контингентот се доаѓа кога ќе се споредат добиените резултати од проверките извршени во согласност со пропишаните критеријуми, со барањата за учество во конкретна операција.

Оценката на потребните способности на персоналот и можностите на оружјето, техниката и опремата се определува според следните групи индикатори:

- општи индикатори;
- адекватна пополна со персонал;
- проценка на огнените можности;
- можности за разузнавање;
- способности за маневрирање и подвижност;
- обука;
- логистично обезбедување;
- медицинско обезбедување;
- комуникациско - информатичка обезбеденост.

Општите индикатори за оценка вклучуваат способност за интеракција со другите нации од операцијата и оперативните можности.

Пополнетоста со персонал, треба да одговара на структурата на контингентот, која треба да биде во согласност со потпишаните меѓународни правни документи за учество во операцијата и конкретните задачи кои треба да се извршуваат.

Оценката за огнените можности се дава врз основа на добиените резултати во исполнувањето на вежбите (задачите) при подготовката на контингентот во согласност со пропишаните норми при извршувањето на гаѓањата.

Можностите за разузнавање се утврдуваат врз основа на вештините и искуството на офицерите од разузнавачкиот елемент да собираат, обработуваат и анализираат информации и да подготвуваат разузнавачки извештаи, како и оспособеноста на персоналот од разузнавачките единица да работат со техничките средства за разузнавање.

Способности за маневрирање и подвижност подразбираат проверка на способноста на командантите и командирите да го планираат и управуваат со маневарот на потчинетите единици, како и можноста планираниот маневар да биде извршен во дадениот рок. Оценката за **обученоста** вклучува оспособеност за извршување на задачи карактеристични за конкретната операција. Начелно, тие задачи се следни: работа на набљудувачка и контролна точка, пратење на конвои, воспоставување и одржување на хуманитарни кампови, познавање на правилата за употреба на сила, познавање на стандардни оперативни процедури и др.

Логистичкото обезбедување се оценува врз основа на можностите за одржување на оружјето и техниката, можностите и постапките за снабдување, движењето, транспортот и др.

Медицинското обезбедување се оценува преку согледувањето дали контингент е пополнет со персонал, адекватен на структурата, усогласеноста на медицинската опрема со престојните задачи во операцијата, стекнатите практични навики на персоналот за прва медицинска помош, извлекување на повредени и болни, нивен санитарен транспорт и познавањето на правилата за користење на индивидуалните средства за заштита.

Комуникациско - информатичкото обезбедување на контингентот се оценува преку согледувањето на пополнетоста на елементите за врска и оспособеноста на персоналот за нивно користење.

3. Насоки за зголемување на ефикасноста при извршувањето на задачите во операциите за поддршка на мирот

Ефикасното извршување на задачите од страна на националните воени контингенти во текот на операциите за

поддршка на мирот е крајниот резултат од нивната претходна подготовка. Досегашните сознанија укажуваат на потребата за понатамошен развој на некои аспекти при подготовката како пред упатувањето така и во текот на извршувањето на операцијата, што може да резултира од една страна со поголема ефикасност во нивните активности, а од друга со подигнување на угледот на АРМ и на Република Македонија. Само персоналот кој имал реално учество во мултинационални операции знае од каква важност е да се почувствува дека останатите контингенти вклучени во операцијата безрезервно се ослонуваат на контингентите на АРМ. Овој углед се гради само преку демонстрирање на знаење, вештини и реални можности.

Првземањето на мерки и активности за зголемување на ефикасноста при извршувањето на задачите од страна на нашите контингенти во операции за поддршка на мирот треба да се одвива во неколку насоки. Најнапред, доследно треба да се почитува принципот на упатување во меѓународни мисии на единици како формациски целини. Единиците од АРМ се оспособуваат за извршување на одредени борбени постапки како целина и така треба да ги извршуваат и задачите. Секој обид за непочитување на овој принцип им создава дополнителни проблеми на командантите и командирите при командувањето. Дури и кога е потребно контингентот да биде составен од делови на повеќе разновидни елементи, неговото формирање треба да биде направено неколку месеци пред да биде упатен во состав на меѓународните сили, во кој период треба да се консолидира и оспособи за извршување на престојните задачи како целина. Следно, потребно е јасно и недвосмислено да се пропишат ингеренциите и должностите на персоналот поставен на командни должности според организа-

циската структура на контингентот, заради избегнување на недоразбирањата околу надлежностите во текот на изведувањето на операциите. Ова е посебно значајно кога е во прашање релацијата помеѓу најстариот национален претставник во конкретна мисија и командантот на контингентот упатен во таа мисија. Од особено значење е должностите да бидат пропишани за секоја мисија посебно, затоа што секоја од нив покрај заедничките карактеристики има и свои посебности. Исто така, треба да се земе во предвид и фактот што задачите на нашите контингенти кои се упатуваат во состав на мисијата ИСАФ во Авганистан, веќе подолго време се исти и кај персоналот наметнува чувство на рутина. Посебно затоа што поголем дел од персоналот неколку пати учествувал во тие контингенти.

Учеството на Република Македонија во воени операции надвор од нејзините граници треба да биде сразмерно на очекуваниот политички ефект и виталните интереси на меѓународен план. Партиципирањето во операции за поддршка на мирот предводени од НАТО не е задолжително и единствено можно. Тоа е понеисплатливо и од економски аспект, затоа што поголем дел од трошоците потребно е да ги покрие Република Македонија. Од анализата на досегашното наше учество во операции за поддршка на мирот, се наметнува потребата од рedefинирање на учеството на македонски контингенти во видовите на операции од гледна точка на субјектот кој раководи со истите.

Постојат суштински разлики помеѓу операциите спроведувани под директно раководство на ООН и оние спроведувани од ЕУ и НАТО. Најнапред, има разлика во големината и принципите на мисиите, затоа што во операциите предводени од ООН бројот на држави кои учествуваат во операциите е многу поголем, што

доведува до подигање на угледот на Република Македонија во поширок круг на држави.

Потоа, постои разлика во поглед на партиципирањето со финансиски средства. ООН потполно ги рефундира остварените расходи на државите при нивното учество во операции, вклучително и исхраната на луѓето, платите, медицинските услуги и сместувањето.

Документот на ООН насловен како “Постапки со опремата во сопственост на државите учесници во операциите” го регулира редот за утврдување на расходите на националните контингенти. Во него се содржат и термините “сув и влажен лизинг”. Сув лизинг е поим со кој се означуваат финансиските средства кои ООН месечно ги исплатува за користењето на техничките средства на националните контингенти, а исто така обезбедува и техничка поддршка и резервни делови за истата. Влажен лизинг е поим со кој се означуваат финансиските средства кои ООН ги исплатува месечно за користењето на техничките средства на националните контингенти и за направените трошоци доколку контингентот користи сопствен технички персонал, работилници и резервни делови.

Финансиските средства кои Република Македонија ги издвојува за учество во меѓународни операции се големи за наши услови, па затоа нормално е да се поставува и прашањето дали тие трошоци се адекватни на остварените национални интереси заради кои и учествуваме во тие операции. Ова треба да се има во предвид и кога се во прашање се позачестените размисли за модернизација на нашите вооружени сили, која може да чини и повеќе стотици милиони евра.

4. Процес на развојот на вооружените сили

Утврдувањето на редот за комплетирање на вооружените сили се воспоставува со утврдувањето на принципите на нивната изградба и начините на комплетирање. При определувањето на редот на комплетирањето на вооружените сили во мирно време неопходно е да се појде од тоа дека треба да се решат две меѓусебно поврзани задачи.

Првата е пополната на вооружените сили со персонал до утврдените норми, а **втората** е формирање на обучена резерва на персонал, неопходна за распоредување на вооружените сили при преминот во воена состојба, за пополна на загубите на вооружените сили во почетокот на воените дејства и за создавање на нови формации кои што ќе можат да се користат во текот на воени дејства.

Продлабоченото следење на проблемите поврзани со комплетирањето на вооружените сили е една од најактуалните задачи на теоријата за изградбата на вооружените сили. Редот за комплетирање на вооружените сили зависи од:

- востановената мирновремена бројност на вооружение сили;
- размерите на мобилизационите ресурси, неопходни за распоредување на вооружените сили во воена состојба;
- борбената готовност и високата квалификација на персоналот за разни воени специјалности.

Организацијата на воената служба се засновува на тоа, дека е посебен вид на државна служба во составот на вооружените сили, извршувана од граѓаните, како по доброволен пат (по

договор, наемнина), така и по основ на воена обрвска. Заради тоа неопходно е да се направат следните анализи:

- глобална анализа и резиме на тековните способности и недостатоци на вооружените сили,
- финансиска анализа - колку сили одржуваме и колку, каде и како трошиме вклучувајќи и оценка за потребата од редукција на персоналот и ослободување од несуштинските дејности и капацитети;
- компетентност, реалност и релевантност на вооружените сили наспроти заканите;
- распоредливост, ниво на борбена готовност, долготрајност и одржливост;
- интероперабилност, вклучувајќи и ниво на стандардизација, обученост, заменливост и корпоративност на силите и опремата;
- логистика;
- персонална способност за одржување, замена и продуцирање на добро обучени, мотивирани, мобилни, професионални, како и сили кои го одсликуваат составот на етничките заедници во државата.

4.1. Проекции за понатамошен развој

Понатамошниот развој на АРМ треба да се одвива во следните насоки:

- развој и одржување на единици со пополнетост од најмалку 90%, со состав на силите: активна компонента од околу 8.000 и резервна компонента до 1500 лица;
- АРМ да одржува сили на три степени на готовност: висока,

ниска и многу ниска готовност и

- распоредливост: до 2018 година АРМ да развие и одржува најмалку 40% распоредливи капацитети од севкупната структура на копнените сили.

Во октомври 2007 година се започна со реформа на резервните сили преку воспоставување резервоар на резервни сили до 1500 лица.

Нивото на амбицији на АРМ е до 2018 година постепено да го зголемува придонесот во меѓународни операции до најмалку 8% од вкупната бројна состојба.

До 2014 година, АРМ треба да биде во состојба да распореди една средна пешадиска баталјонска група со минимум 1000 лица персонал. Најголемиот придонес на Република Македонија во меѓународни операции треба да биде една пешадиска баталјонска борбена група во траење од 6 месеци и без ротација.

Структурата и јачината на единиците за борбена и борбено сервисна поддршка да се прилагодат според националните и меѓународните побарувања. Во тој правец да се зајакнат способностите за поддршка на распоредливите капацитети. Исто така, треба да се доразвие и системот за заштитена тактичка комуникација и СЗ¹⁹ за поддршка на еден среден пешадиски баталјон, а потоа и за баталјонската група.

Опременувањето и модернизацијата во наредниот период пред се да биде во насока на зголемување на борбената готовност и заштитата на единиците на АРМ. За опременувањето и модернизацијата од буџетот на одбраната да бидат предвидени не помалку од 20% од вкупните средства.

¹⁹ Командување, контрола, комуникации и информации.

Недостатокот на стратегиски капацитети кои ги надминуваат економските можности на државата треба да се решаваат со мултилатерални, регионални и билатерални аранжмани со земјите членки на НАТО и ЕУ. Во тој контекст Република Македонија не треба да планира да набави борбени авиони за воспоставување на капацитети за патролирање на воздушниот простор.

Исто така, во областа за комуникации и информатика треба да се превземат повеќе активности, како што се:

- развој на тактички комуникациски систем за декларираните единици на АРМ, како и систем за команда и контрола за распоредливите капацитети во експедициски операции;
- проширување и надградба на стационарниот комуникациски систем;
- обезбедување на систем за заштита на класифицирани информации со зголемување на безбедноста на комуникациско-информатичките системи и други.

Индивидуалната и колективната обука за сите единици и команди на АРМ треба да биде фокусирана на постигнување на следните цели:

- способност за комуникација со воените сили на НАТО земјите,
- способност за придонес во целиот спектар на НАТО операции,
- способност за поддршка на воените сили на Алијансата.

Промените во вредносниот систем, принципите на воениот професионализам и умешноста да се реагира адекватно на новите предизвици генерираат потреби од неопходни способности кои треба да ги поседуваат современите лидери. Примената на

лидерскиот модел во едукацијата на старешините се наметнува како првостепен приоритет. Затоа треба да биде создаден модерен систем за подготовка на лидери на сите рамништа. На тактичко и оперативно рамниште неопходни се лидери, подготвени резултатно да го применуваат т.н. модел на “командување во мисии”. Командувањето во мисии треба да биде разработено теоретски и нормативно и вообличено во модерна тренинг-концепција.

На стратегиско рамниште подготовката на старешините треба да се фокусира на изградувањето на капацитет за донесување на воени решенија во сојузен и коалиционен формат, во согласност со развојот, подготовката и употребата на вооружените сили.

Заедништвото во дејствувањето и однесувањето на старешините се наметнува не само како оперативен приоритет, туку и како предуслов за успех на меѓународните мисии. Тоа претставува длабок психолошки и мотивирачки капацитет, наречен култура на мислењето и дејствувањето, кој на особен начин се јавува како потреба во меѓународните операции.

Постигнувањето на синхронизација од лидерските капацитети на старешини припадници на армии од различни држави, обединети од општа, политичка, оперативна или хуманитарна задача, е клучен предуслов за успех во меѓународните мисии. Комплексноста на тој предуслов е впечатлив како содржина, и затоа таа бара дефинирање на нов Систем за образование и обука.

Се наметнува и потребата од обединување на сите институции за воено образование и обука заради постигнување на следните цели:

- централизација на децентрализираноста на образованието и

- обуката на сите нивоа - од војник до генерал
(консолидирање на сите активности во образованието и
обуката под единствена команда);
- обединување на научните сознанија и воените вештини;
 - подобрување на квалитетот на образованието и обуката и остварување на неопходен континуитет притоа;
 - да се овозможи хармонизација, синхронизација и интеграција на активностите;
 - заштеда на ресурси (луѓе, време и пари);
 - побрза реакција на потребите на АРМ при промената на неопходните оперативни способности;
 - искористување на постојните образовни капацитети во државата.

Во наредниот период тежиштето на обуката треба да биде ставено на подготовка на декларираните сили, надополнето со учество во активности на НАТО и вежби во духот на ПзМ, со цел унапредување на нивната интероперативност.

Неопходно е да започне и процесот за формирање на оддел за научени лекции со цел собирање и анализа на искуства од оперативните мисии на распоредените единици, обуката и образованието, како и да се синхронизираат овие напори на транспарентен начин за да се дизајнираат и доразвиваат доктрини и подобро да се обучат и подготват оперативните единици за идни мултинационални операции. Мора да се изработат доктрини со кои ќе се определат постапките во сите фази на изведувањето на борбените дејства, со што ќе се постигне таканаречената “хиерархија на доктрини”.

Потребно е да се доизградат и доопремаат постоечките полигони за обука на начин кој ќе овозможи квалитетно

извежбување на нашите единици во согласност со задачите кои се планирани да ги извршуваат.

Паралелно со понатамошната трансформација на АРМ потребно е да се реорганизира и МО, со цел натамошно зајакнување на неговите институционални капацитети за поддршка на АРМ. Трансформацијата на Министерството за одбрана треба да се одвива во насока на зголемување на неговата ефикасност, децентрализација на функциите, флексибилност и иновативност. Организациската поставеност на МО треба да овозможи одржување на современ внатрешен работен процес, преку елиминирање на дуплирањето на функциите помеѓу МО, ГШ и оперативните команди.

Исто така треба да се работи на реформирање на постоечкиот логистички систем за да се обезбеди соодветна логистичка поддршка за единиците на АРМ во земјата и распоредени во мултинационални операции надвор од Република Македонија. Во оваа насока потребно е да се направи усогласување на логистичките функции по нивоа на поддршка и да се изгради систем за менаџмент со материјали заснован на НАТО кодификацискиот систем. Тој треба да вклучува логистички информациски систем и систем за следење и известување за готовноста на материјалите и опремата.

Помеѓу другото, треба да се продолжи со имплементацијата на системот за аквизиција во одбраната преку негова функционална поддршка од секторот за логистика и недвижности и ефикасно определување на потребите од страна на АРМ со цел подобрување на нивото на стандардизираност на опремата.

Исто така, треба да се зајакнат планирачките капацитети за учество во одбранбеното и военото планирање на Алијансата, во

одбранбената соработка и одбранбената дипломатија како и развивање на систем за селекција, подготовка и распоредување на штабен персонал во политичката, одбранбената и воената структура на НАТО.

Многу важно е да се постигне модерен и транспарентен систем за водење низ кариерата како за воениот, така и за цивилниот персонал. Неопходно е да се реструктурира системот на плати и додатоци и да се надгради системот за привлекување и задржување на квалитетен персонал во АРМ. Ваквите системските промени и евентуална трансформација на АРМ ќе ја актуелизираат потребата од соодветни измени и дополнувања на законските решенија од оваа област.

Од концептот за целосна професионализација на Армијата, произлезе и потребата од дефинирање на постапката за начинот и прием на професионални војници во редовите на Армијата кои ќе бидат подготвени да одговорат на предизвиците кои ги носи службата.

Понатамошниот развој на одбраната и АРМ треба да биде во функција на завршување на процесите за изградба на одбранбениот систем и сили кои соодветствуваат со сегашните и идните потреби на Република Македонија, во функција на подобрување на нејзината безбедност, мирен развој и просперитет.

4.2. Проекции на идната организациско-формациска структура на АРМ

Идната организациско-формациска структура на АРМ која неодамна беше усвоена, треба да обезбеди усогласеност и баланс на силите и способностите со новите закани, ризици и опасности.

Со проектираните погледи и барања за следните 7-10 години, во кои нагласок е на сили и способности за специјални операции, помали сили со висок степен на готовност и лимитирани резервни сили со низок степен на готовност, треба да се поедностави системот за командување и контрола и да се зголеми оперативната способност на вооружените сили .

АРМ треба да биде поподвижна и пофлексибилна, со голем распон на компетенции и можности за одговор на поширок дијапазон на закани, ризици и опасности. Како долгорочна цел, поставена е и достигнувањето на целосна професионализација на мирновременскиот состав на АРМ. Притоа треба да се развијат и процедури за периодична стратегиска анализа и ревизија и процедури за трансформација на тековната во посакуваната структура и способности.

Структурата треба да овозможи достигнување на целосна интероперативност со НАТО, вклучувајќи ја и способноста за дејство заедно со НАТО силите за брза реакција, за што е неопходна имплементација на стандарди за оценување и следење на оперативните способности, готовноста на персоналот, опремата, обуката и расположивите ресурси.

Исто така, новата структура на АРМ треба да овозможи соработка, помош и координација во реализација на задачите во поддршка на цивилните авторитети, силите на внатрешната безбедност, операции од областа на одржувањето на мирот, хуманитарни и слични операции, разузнавачките активности и менаџментот со кризи.

Притоа, особено внимателно треба да се пристапи кон развојот на сили и способности за специјални операции, со конкретно специјализирани способности за потребите од

справување со идните закани, како дома, така и во состав на НАТО силите, како и во операциите предводени од ООН и ЕУ.

Во тој контекст, во согласност со Концепцијата за одбрана и безбедност на НАТО, идната структура на АРМ содржи:

- Сили за распоредување (Deployable Forces);
- Основни сили за одбрана (Main Defense Forces);
- Сили за пополна (Augmentation Forces).

Тие сили треба да бидат поставени во формации кои ќе бидат во взаемно складен однос, а притоа да се надополнуваат и да делуваат со единствени доктринарни определби.

Неопходно е да се развива модулниот принцип на формирање на единици. Во таа насока потребно е да се раздвојат борбените од единиците за борбено-сервисна и логистичка поддршка. Истите треба да бидат под единствена команда, а нивната употреба да не биде единствено по принципот на формациски целини, туку нивната формациска поставеност да биде флексибилна и да овозможува формирање на здружени единици согласно на конкретната задача. Во структурата ќе има единици кои би биле распоредливи надвор од територијата на Република Македонија (декларирани единици), но тие не треба да бидат изолирани единици, туку во состав на постоечките организациско-формациски целини со што ќе се овозможи и нивна заменливост.

Потребно е да се развива хеликоптерска единица и единица за воздушен транспорт, што е од исклучителна важност за мобилноста на единиците на АРМ кога е во прашање нивната распоредливост надвор од територијата на Република Македонија.

Бројната состојба ќе се одржува во рамките на 7.500 и 8.500 луѓе во активниот и околу 1.500 во резервниот состав.

Индивидуалната обука ќе биде сконцентрирана во единствена Команда која треба да развие капацитети за реализација на концептите за развој на персоналот од војник до генерал, во смисла на нивно производство, надградба и преквалификација. Воедно оваа команда ќе има капацитети за развој на доктрини, следење на искуства и можности за симулација и моделирање на борбените дејства и постапки.

Опременувањето на АРМ треба да биде во согласност со современите достигнувања од оваа област затоа што тоа е еден од условите да бидеме компатибилни со армиите на земјите членки на НАТО, што подразбира дека опремата што ќе ја користиме треба да има исти карактеристики и можности со нивната. Тоа значи дека треба да се гради компатибилност не само кога се во прашање оперативните постапки и процедури, туку и кога е во прашање опремата.

За да може да функционира една ваква структура потребно е воведување на ценоефективност врз целиот одбранбен сектор и алокација на ресурсите во рамките на буџетот за одбрана согласно стандардите кои постојат во земјите членки на НАТО, со цел да се обезбедат повеќе средства за модернизација и развој, обука, вежби, операции и оперативни способности, готовност и животен стандард.

ЗАКЛУЧОК

По повеќе од половина век од одржувањето на првата теренска операција на ООН во 1948 година, димензиите и обемот на операциите за поддршка на мирот драстично се проширија. Денес, меѓународните организации кои се посветени на одржувањето на мирот и безбедноста во светот, изградија низа пристапи, вештини и потребни ресурси за решавање на кризи и конфликти, со цел намалување на страдањата на луѓето погодени од истите, како и за изградба на пост-конфликтните општества.

Не постои еден модел на мировни мисии кој може да се примени во сите ситуации. За да бидат успешни, потребно е операциите за поддршка на мирот да имаат јасен мандат и соодветните ресурси и истите да бидат прилагодени на политичките, регионалните и други реалности на земјата или кризната зона. Најважно е дека тие треба да ги исполнуваат настојувањата и целите на локалното население. Само тогаш операциите за поддршка на мирот можат да служат како вистински и ефикасен инструмент во напорите на меѓународната заедница за обезбедување на мирот и безбедноста.

И покрај тоа што во моментов вооружените сили на Република Македонија се редуцирани и реорганизирани, приближно на начин што е пропорционален со потребите на земјава, сепак при продолжувањето на процесот на трансформација треба да се има во предвид дека се уште постојат недоразвиени способности и недостатоци кои треба да се надминат.

Од досегашните анализи може да се заклучи дека одбраната и одбранбените сили на долг рок, сеуште не се дизајнирани за справување со новите ризици и опасности и се со лимитирани капацитети за

справување со неконвенционални и асиметрични закани, при што недостасуваат вештини од областа на асистенцијата на цивилните авторитети, внатрешната безбедност, борбата против тероризмот, вооружените инциденти и сл.

Законската рамка и процедурите, како и структурата на силите не се доразвиени за справување со современите закани, посебно во делот на интероперативноста и интероперабилноста со силите и органите на внатрешната безбедност и меѓуресорската соработка и дејствување.

Од досегашното користење на буџетските средства се гледа дека несразмерно голем дел потпаѓа на трошоци кои се однесуваат на персоналот и одржувањето на опремата и инфраструктурата, што со лимитираните ресурси на Република Македонија, остава многу мал простор за вложувања во обуката, модернизацијата, готовноста, оперативните способности, извршувањето на надлежностите на Министерството за одбрана, подобрувањето на животниот стандард, истражувањето и развојот и сл.

Недостасуваат долгорочни планирачки способности и програми кои се последица на се уште неимплементиранiot систем за повеќегодишно планирање, програмирање и буџетирање.

Буџетот е се уште централизиран без спуштање на одговорноста на командите самите да располагаат со тие финансиски средства кои, пред се, се однесуваат на одржување на опремата, обуката, готовноста, инфраструктурните трошоци и слично. Ова укажува и на недостаток на квалитетен и модерен менаџерски систем, процедури за усогласување, анализи и периодични ревизии, совети и добри работни практики во оваа област.

Се уште нема адекватни сознанија за можностите и опремата од што суштествено зависи дизајнирањето на одбраната и АРМ. Ова

треба да вклучува оперативна способност, готовност за операции, ниво на опсег и истовременост, распоредливост, долготрајност и одржливост.

Сеуште не е доразвиен системот на приоритизација во однос на опременоста и структурата на силите од аспект на интероперативноста и интероперабилноста со земјите членки на НАТО, стандардизацијата, обученоста, заменливоста, опремата и слично.

Нее доразвиен системот за донесување на одлуки според стандардите во земјите членки на НАТО во областа на набавката и распределбата на ресурсите. Ова посебно е истакнато во одржувањето и модернизацијата на опремата и логистиката со темелна анализа на трошоците и бенифициите, како и алтернативни решенија во кои се зема во предвид и целиот животен циклус на ресурсот. Посебна тешкотија претставува постоењето и одржувањето на вишокот инфраструктура и несуштински дејности во одбраната, на многу различни типови на опрема и калибри на оружја кои ги отежнуваат оперативните способности, одржувањето, обуката и логистиката.

Образованието, обуката и вежбите на персоналот (вклучувајќи и цивилни експерти) и силата се уште не се според стандардите на земјите-членки на НАТО, што дополнително влијае на вкупните способности. Изразен е и недостатокот на планираната обука и образование на високи цивилни и воени раководители, како и експертскиот цивилен персонал во Министерството за одбрана, што е пречка за квалитетно менаџирање на одбраната.

Персоналниот менаџмент се уште нема целосно развиени процедури кои обезбедуваат еднакви шанси за целиот персонал од приемот до пензионирањето, етничката рамнотежа, животниот

стандард, примена на системот на ротација на работните места и друго. Цивилната и воената пирамида е оптеретена со вишок персонал, посебно во врвот и во делот на нетипични и несуштински дејности на одбраната и вооружените сили. Нема добар баланс помеѓу бројот на персонал, раководна структура (цивилна и воена) во Министерството за одбрана и Генерал-штабот во однос на бројот на мирновремениот состав на вооружените сили.

Не се доразвиени процедурите и способностите во областа на кризниот менаџмент и разубувањето, од аспект на јасност во надлежностите, интероперативност, интеграција и меѓуресурска соработка.

Се уште е неповолна етничката структура на АРМ и не се доразвиени и имплементирани сите инструменти и процедури за нејзина цивилна и демократска контрола.

Од суштинско значење е да се сфати дека процесот на трансформација на вооружените сили е процес кој има почеток, но нема крај, затоа што причините за нивното постоење се во постојана динамика и затоа треба да ја менуваат својата форма и интензитет. Заради тоа процесот на трансформација треба да продолжи и понатаму.

Анализата на светските искуства од спроведените операции за поддршка на мирот и новата безбедносна средина покажуваат дека при справувањето со кризите, покрај дипломатските и економските мерки, клучно место имаат вооружените сили.

Основен приоритет во современи услови имаат активностите за справување со кризи и решавање на веќе појавените конфликти, а како најчесто користената форма се операциите за поддршка на мирот кои се одржуваат од посебно дизајнирани коалициски сили со мандат на ООН, ОБСЕ или ЕУ.

Кризните региони, каде што се одржуваат операциите за поддршка на мирот, имаат различни физичко-географски карактеристики кои мора да се познаваат, оценуваат и да бидат земени во предвид при планирањето на учеството на македонските национални контингенти.

Карактеристиките на рејонот на кој се одржува конкретната операција, наметнува потреба од промена на организациската структура и опремата на секој контингент. Во врска со тоа, големината на контингентот, неговата опрема и неговите оперативни способности треба да се усогласат со конкретната ситуација и претстојните задачи кои треба да се извршат.

Постоечкиот систем за избор на војници за учество во операции за поддршка на мирот, со своите критериуми и процедури, создава услови за субјективизам и не одговара на тенденцијата за професионализација на АРМ. Отворени се многу прашања поврзани со подготовките на војниците, штабовите и единиците за учество во операции за поддршка на мирот кои се однесуваат на подобрувањето на состојбите поврзани со административно-доктринарни, технички и проблеми со човековите ресурси. Во голема мерка тие се резултат и на недоволната употреба на стекнатото искуство, одсуство на методолошки пристап кон обуката и недостатокот на соодветна образовно-материјална база.

За успешното учество во ОПМ, определувачко влијание имаат три фактори: постоењето на соодветна организациска структура, адекватна опременост и неопходни подготовки.

Содржината на наставните програми треба постојано да се надополнува со вградување на нови содржини, врз основа на нови сознанија за подобрување на неопходните оперативни способно-

сти. Непосредната подготовка на контингентите за учество во мисија потребно е да се изведува во специјализиран Центар за подготовка на контингенти за учество во операции за поддршка на мирот. На овој начин ќе се создадат оптимални услови за формирање, опремување, подготовка и сертификација на контингентите.

Очекуваните резултати на операциите за поддршка на мирот зависат од правилното формулирање на целите и точното утврдување на задачите кои треба да ги изврши воената компонента за постигнување на тие цели. За нивното извршување потребни се добро подготвени, опремени и обезбедени контингенти кои имаат адекватна организациско-формациска структура и ефикасен систем за командување и контрола.

Земајќи го предвид значењето на подготовката на персоналот од националните контингенти за успешно учество во составот на коалициските сили при спроведувањето на операции за поддршка на мирот, а со цел за нејзин развој и усовршување треба да се изработат или доразвијат документи со кои ќе се регулираат подготовките и учеството на контингенти од АРМ во операции за поддршка на мирот. Тоа се однесува на концептот за учество на контингенти од АРМ во операции за поддршка на мирот, методологијата за подготовка на контингенти АРМ за учество во операции надвор од територијата на Република Македонија, упатствата за подготовка на високи национални претставници, националната команда и националниот елемент за поддршка на контингенти од АРМ за учество во операции за поддршка на мирот.

Исто така потребно е да се изработи начелна модулна организациска структура на контингенти од АРМ за учество во

операции за поддршка на мирот, во која треба да биде вклучено следното: задолжителни елементи, како и оние што се појавиле како потреба за конкретна операција; учество на штабни офицери од АРМ во високи мултинационални штабови; интегриран систем на командување и контрола на контингенти од АРМ.

Една од многу важните работи се однесува на создавање на методологија за избор на персонал за формирање на контингенти за учество во операции за поддршка на мирот. Со неа треба да се регулираат работи поврзани со примената на единствени медицински критеријуми кон војниците при прием во служба на АРМ, кои воедно ќе бидат важечки и за учество во мисии. Потоа испраќање на единици во мисија во формациски состав; создавање на логистички модули за обезбедување на единиците при нивното учество во мисии во странство; усогласеност на воено-евиденционата специјалност(ВЕС) на персоналот со барањата од организациско-формациската структура; задолжителна резерва од персонал со различна ВЕС, кои ќе учествуваат во процесот на подготовка и сертификација на контингентот.

Од особено значење е да се создаде систем за подготовка, учество и враќање на контингенти од операции за поддршка на мирот, кој ќе обезбеди целосно спроведување на циклусот "подготовка - операција - стабилизација". Искуствата од учеството на контингенти од АРМ во операции за поддршка на мирот да се резимираат, систематизираат и чуваат во единствена база на податоци. Истата треба да биде отворена за да може да се ажурира и користи како во системот на непосредна, така и во вкупната подготовка за учество во мисии.

КРАТЕНКИ

ИСАФ	- Операција на Меѓународните сили предводени од НАТО за поддржане на мирот во Исламската Република Авганистан (ISAF)
АНА	- Авганистанска национална армија
АРМ	- Армија на Република Македонија
ВК	- Воен комитет
САД	- Соединетите американски држави
ГСООН	- Генерален секретар на организацијата на обединетите нации
ГШ	- Генерал-штаб
ООК	- Операции како одговор на кризи
ОБСЕ	- Организација за безбедност и соработка во Европа
ЕУФОР	- НАТО сили за стабилизација во Босна и Херцеговина
КЕБС	- Конференција за Европска безбедност и соработка
СЕЕБРИГ	- Југоисточна Европска бригада (SEBRIG)
ЕУ	- Европска унија
СБ	- Совет за безбедност
МО	- Министерство за одбрана
ПзМ	- Партнерство за мир
МЗШ	- Многунационален здружен штаб
МЗОС	- Многунационални здружени оперативни сили
ОПМ	- Операции за поддршка на мирот
НХБО	- Нуклеарно-Хемиска-Биолошка одбрана
ПВО	- Против-воздушна одбрана
НАТО	- Северно-атланска договорна организација
МВР	- Министерство за внатрешни работи
ЈНА	- Југословенска народна армија
САС	- Северноатлански сојуз
СФРЈ	- Социјалистичка Федеративна Република Југославија
СОП	- Стратегиски одбранбен преглед
КзО	- Команда за обука
РМ	- Република Македонија

- ОМЛТ** - Тимови за обука на Авганистанската армија
- СУРВС** - Систем за управување со развојот на
вооружените
Сили
- НОС** - Неопходни оперативни способности
- ВС** - Вооружени сили

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамов Џ. Закономерности на вљорљжената борба и принципи на военното изкуство. ВА ГС Раковски, Софија.
2. Атанасовски, ген. Т., Одбраната во сегашните релации на времето, Дијалог, бр. 2/92 г., Скопје.
3. Атанасовски, ген. Т., Пулсот на војантата, НИП “Нова Македонија “, Скопје, 1996 година.
4. Бакрески, д-р О., Координација на безбедносната заедница во Република Македонија, Маринг-Игор ДООЕЛ, Скопје, 2005.
5. Бакрески, д-р О. Контрола на безбедносниот сектор, Филозофски факултет-Скопје, 2008.
6. Василевски В., Меѓународно воено право, Воена академија, Скопје, 1998 год.
7. Ванковска Б., Правото и одбраната, Скопје, 1996 год.
8. Генон Р. Кризата на модерниот свет, Книгоиздателство МИАН, Скопје, 2005.
9. Гоцевски, д-р Т., Колективната безбедност и одбраната на Македонија, „Просвета“, Куманово, 1994 година.,
10. Гоцевски, д-р Т., Одбранбено осамостојување на Македонија, Македонска ризница, Куманово, 2000.
11. Гоцевски, д-р Т., Унификација на системите во услови на глобализација, Филозофски факултет Скопје, 2008.
12. Георгиева Л., Творење на мирот, Скопје, 1999 год.
13. Димишковски, д-р С., Основи на националната одбрана на Република Македонија, НИП “Глобус”, Скопје, 1996 година.
14. Димишковски, д-р С., Основите на одбранбената политика, стратегија и доктрина, Скопје, 1996 година.

15. Димишковски, д-р С., Војна, војска и политика, “Глобус”, Скопје, 1996 година.
16. Димишковски, д-р С., Основите на доктрината и стратегијата на одбраната на Република Македонија, Скопје.
17. Д и м о в д-р Г., Операции по поддржане на мира, изд. ВА, С., 2003.
18. Ѓорески В., Сите војски на светот, НИП Ѓурѓа, Скопје, 1995 год.
19. Кљусев, акад. Н., Интересите на Република Македонија за членство во НАТО, МАНУ, проект на Центарот за стратегиски истражувања, Македонска ризница, Куманово, 2007.
20. Котовчевски, д-р М., Националната безбедност на Република Македонија, трет дел, Македонска цивилизација-Скопје, 2000.
21. Кочовски, д-р С., Воена логистика, НИП “Магнат”, Скопје, 1997 година.
22. К r e i t n e r, R., Kinicki, A. Organizational Behavior, BPI IRWIN, 1989.
23. L o u d M., Winning the war by winning the peace: strategy for conflict and post-conflict in the 21st century. Fifteenth Annual Strategy Conference, Carlisle Barracks, Pennsylvania, April 13-15, 2004, December 2004.
24. Нацев, д-р З. и Начевски, д-р Р., Војна, мир и безбедност, Македонска ризница, Куманово, 2000.
25. Нацев, д-р Зоран, Доктрина и стратегија-основи, НИП “Ѓурѓа”, Скопје, 1998 година.
26. Нацев, д-р З., Едукативни проекции во одбраната, НИП „Ѓурѓа”, Скопје, 1995 година.
27. Нацев, д-р З., Петровски м-р Д., АРМ кон НАТО, Скопје, 2010 год.
28. Оцоколиќ, С., Стратегија супер сила на прагу 21 века, “ВИНЦ”, Београд 1991 година.

29. Палавршиќ, д-р Ј., На стражи мира, ЕПОХА, Загреб, 1963.
30. R o b i n s, S. Organizational Behavior, Prentice Hall, 2003.
31. Славески С., Националната безбедност на Република Македонија и евроатланските интеграции, Диги принт, Скопје, 2003 год.
32. Тодориќ С., Цивилно-војни односи, Војноиздавачки завод, Београд, 2004 год.
33. Хју П., Поим за глобална безбедност, Табернакул, Скопје, 2009.
34. C o o k, C. & Ph. Hunsaker. Management and Organizational Behaviour. McGraw-Hill Companies, Inc, Third edition, 2001.
35. Џ.Бејлис, Џ.Вирц, К.Греј и Е.Коен, Стратегија во современиот свет, 2007, превод од англиски јазик, 2009, Нампрес, Скопје.
36. Закон за управување со кризи, (Службен весник на РМ бр.29/5).
37. Бела книга за одбрана на Република Македонија, Министерство за одбрана, Скопје, 2005 год.
38. Национална концепција за безбедност и одбрана, (Службен весник на Република Македонија бр. 40/2003).
39. Прирачник за НАТО, НАТО, 2006.
40. План за организационата изградба и модернизација на вооружените сили до 2013 година, ГШ на АРМ.
41. Современа македонска одбрана, Министерство за одбрана на РМ, броеви 7/03 и 9/04.
42. Стратегиска концепција на НАТО-2010.
43. Стратегиски одбранбен преглед, МО, Скопје, 2004.
44. British Defence Doctrine, Joint Warfare Publications 0-01, 2th Edition, chapter 7, oct. 2001.
45. Концепција и доктрина за многунационални здружени оперативни сили CJTF (МСОС);

46. MC 327/2, NATO Military Policy for Crisis Response Operations; NATO Handbook;
47. Доктрина за здружени операции на сојузничките војски (АЈП – 01(А)).
48. P E A C E Support Operations – AJP-3.3.1
49. T h e North Atlantic Treaty, <http://www.nato.int/docu/handbook>
50. Internet: <http://www.un.org> - веб-сајт на ООН.

ПРИЛОЗИ:

Прилог бр.1

ПРЕГЛЕД

на ангажираниот персонал во мисијата ИСАФ од август 2002 година

Мисија	ISAF					Локација	Во состав
	ОФ	ПОФ	ПФВ	ЦЛ	ВКУПНО		
ИСАФ - 2 (2x3 месеци) август 2002 - февруари 2003	4	0	0	0	4	Кабул	Турски контингент
ИСАФ - 3 февруари 2003 август 2003	1	1	8		10	Кабул	Германски контингент
ИСАФ - 4 август 2003 февруари 2004	1	1	8		10	Кабул	Германски контингент
ИСАФ - 5 февруари 2004 август 2004	1	1	8		10	Кабул	Германски контингент
ИСАФ - 6 август 2004 февруари 2005	1	2	16		19	Кабул	Германски контингент
ИСАФ - 7 февруари 2005 август 2005	1	2	16		19	Кабул	Германски контингент
ИСАФ - 8 август 2005 февруари 2006	1	2	16		19	Кабул	Германски контингент
SEBRIG (штабни официери)					10	Кабул	Во состав на бригадата СЕЕБРИГ
ИСАФ - 9 февруари 2006 август 2006	2	3	16		21	Кабул	Германски контингент

ИСАФ - 10 август 2006 февруари 2007	2	3	16		21	Кабул	Германски контингент
ИСАФ мпч јуни 2006 јануари 2007 (1.ротација)	6	16	68		90	Кабул	Британски контингент
ИСАФ - А3 медицински тим август 2005 февруари 2006 (1. ротација)	1	1	1	1	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим февруари 2006 август 2006 (2. ротација)	0	2	1	1	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим август 2006 март 2007 (3 ротација)	1	1	0	2	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ мпч јануари 2007 јули 2007 (2.ротација)	7	19	100		126	Кабул	Британски контингент
ИСАФ – А3 медицински тим март 2007 август 2007 (4. ротација)	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница
ИСАФ мпч јули 2007 јануари 2008 (3.ротација)	7	19	100		126	Кабул	Британски контингент
ИСАФ - А3 медицин. тим август 2007 февруари 2008 (5. ротација)	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница

ОМЛТ-1 март 2008 септември 2008	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија, Шведска
ИСАФ мпч+3 штабни ОФ јануари 2008 јули-2008	10	22	98		130	Кабул	Британски контингент
ИСАФ - А3 медицински тим февруари 2008 август 2008	0	3	0	1	4		А-3 Чешка болница
ИСАФ мпч + 3 штабни ОФ јули 2008 јануари 2009	10	22	98		130	Кабул	Британски контингент
ИСАФ - А3 медицински тим август 2008 февруари 2009	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница
ОМЛТ-1 септември 2008 март 2009	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија, Шведска
ПРТ декември 2008 јуни 2009					6	Маимана	Норвешка
ИСАФ мпч + 3 штабни ОФ јануари 2009 јули 2009	9	29	115		153	Кабул	Британски контингент
ОМЛТ-2 јануари 2009 јули 2009	2	1			3	Кундуз	Германија, Шведска
ИСАФ - А3 медицински тим, март 2009 јули 2009	1	1	1	1	4		завршена мисија на 25.07.2009 година

ОМЛТ-1 март 2009 септември 2009	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија
ПРТ мај 2009 ноември 2009	3	2		1	6	Маимана	Норвешка
ИСАФ мпч + 5 штабни ОФ јули 2009 јануари 2010	13	31	108		152	Кабул	
ОМЛТ-2 јули 2009 јануари 2010	2	1			3	Кундуз	
ОМЛТ-1 септември 2009 март 2010	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија
ПРТ ноември 2009 - мај 2010	2	0		4	6	Маимана	Норвешка
ИСАФ мпч + 2 штабни ОФ јануари - јули 2010	11	39	102		152	Кабул	
ОМЛТ-2 јануари - јули 2010	2	1			3	Кундуз	Германија, Шведска
ОМЛТ-1 март 2010 септември 2010	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија
ФЕНИКС - со ВЕРМОНТ					79	Баграм, Гардез	САД
ПРТ мај 2010 ноември 2010					6	Маимана	Норвешка
ИСАФ мпч + 2 штабни ОФ јули 2010 јануари 2011	11	29	112		152	Кабул	

ОМЛТ-2 јули 2010 јануари 2011	1	1			2	Мазар е Шариф	Германија, Шведска
ОМЛТ-1 септември 2010 јануари 2011	2	1			3	Мазар е Шариф	Германија
ПРТ ноември 2010 мај 2011					6	Маимана	Норвешка
ИСАФ мпч + 2 штабни ОФ јануари - јули 2011	11	29	112		152	Кабул	
ОМЛТ-3 јануари - јули 2011	3	2			5	Мазар е Шариф	Германија, Шведска
ВКУПНО ВО ИСАФ					1676		

ПРЕГЛЕД
на ангажираниот персонал во мисијата ОМЛТ - 1 ИСАФ

Мисија	ОМЛТ-1 ISAF					Локација	Во состав
	ОФ	ПОФ	ПФВ	ЦЛ	ВКУПНО		
ОМЛТ-1 март 2008 септември 2008	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија, Шведска
ОМЛТ-1 септември 2008 март 2009	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија, Шведска
ОМЛТ-1 март 2009 септември 2009	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија
ОМЛТ-1 септември 2009 март 2010	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија
ОМЛТ-1 март 2010 септември 2010	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија
ОМЛТ-1 септември 2010 јануари 2011	1	1			2	Мазар Е-Шариф	Германија
ВКУПНО во ОМЛТ-1	6	6	0	0	12		

ПРЕГЛЕД

на ангажираниот персонал во мисијата А-3 ИСАФ од август 2002 година

Мисија	А-3 ISAF					Локација	Во состав
	ОФ	ПОФ	ПФВ	ЦЛ	ВКУПНО		
ИСАФ - А3 медицински тим август 2005 февруари 2006 (1. ротација)	1	1	1	1	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим февруари 2006 август 2006 (2. ротација)	0	2	1	1	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим август 2006 март 2007 (3. ротација)	1	1	0	2	4	Кабул	А-3 грчка полска болница
ИСАФ – А3 медицински тим март 2007 август 2007 (4. ротација)	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим август 2007 февруари 2008 (5. ротација)	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим февруари 2008 август 2008	0	3	0	1	4	Кабул	А-3 Чешка болница

ИСАФ - А3 медицински тим август 2008 февруари 2009	1	2	0	1	4	Кабул	А-3 чешка полска болница
ИСАФ - А3 медицински тим, март 2009 јули 2009	1	1	1	1	4	Кабул	завршена мисија на 25.07.2009 година
ВКУПНО ВО А-3 ИСАФ	6	14	3	9	32		

Прилог бр.4

ПРЕГЛЕД

на лица упатени во мисија во Авганистан заедно со Националната гарда на
Вермонт, САД

Мисија	Единица	вкупно	Локација	Во состав
Авганистан со НГ на Вермонт	Национален претставник	1	Баграм	86. ПББТ
	Штабни офицери	2	Баграм	86. ПББТ
	Тим за обезбедување-PSD	8	а.Баграм	86. ПББТ
	штабни офицери- ренџерски вод	2	Гардез	3-172/IN
	ренџерски вод	32	Раман Кхел	3-172/IN
	Штабни офицери вод на воена полиција	2	а.Баграм	1-172/CAV
	вод на воена полиција	32	а.Баграм	1-172/CAV
ВКУПНО		79	МИСИЈАТА Е ЗАВРШЕНА НА 24.11.2010	

ПРЕГЛЕД
на ангажираниот персонал во мисијата ПРТ ИСАФ

Мисија	ПРТ ISAF					Локација	Во состав
	ОФ	ПОФ	ПФВ	ЦЛ	ВКУПНО		
ПРТ декември 2008 јуни 2009					6	Маимана	Норвешка
ПРТ мај 2009 ноември 2009	3	2		1	6	Маимана	Норвешка
ПРТ ноември 2009 мај 2010	2			4	6	Маимана	Норвешка
ПРТ мај 2010 ноември 2010	3	2		1	6	Маимана	Норвешка
ВКУПНО во ПРТ					24		

ПРЕГЛЕД
на лица упатени во мисијата СЛОБОДА ЗА ИРАК

Мисија	Категорија				Локација	Контингент	Ротација
	ОФ	ПОФ	ПФВ	вкупно			
ИРАК - 1 јуни 2003 - декември 2003	6	5	21	32	Таџи, Багдад	USA 4.infantry division	1
ИРАК - 2 декември 2003 - јуни 2004	6	15	12	33	Таџи, Багдад	USA 4.infantry division/ 1.armoure d division	2
ИРАК - 3 јуни 2004 - декември 2004	6	16	11	33	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	3
ИРАК - 4 декември 2004 - јуни 2005	5	15	13	33	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	4
ИРАК - 5 јуни 2005 - декември 2005	7	20	8	35	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	5
ИРАК - 6 декември 2005 - јуни 2006	9	14	17	40	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	6
ИРАК - 7 јуни 2006 - декември 2006	11	25	4	40	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	7
ИРАК - 8 декември 2006 - јуни 2007	11	25	4	40	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	8
ИРАК - 9 јуни 2007 - декември 2007	9	25	4	38	Таџи, Багдад	USA 1.Cavallry division	9
декември 2007 - јуни 2008 - пСО				36			1
јуни 2008 - декември 2008 - пСО				36			2

јануари 2008 - јули 2008 - мпв				36			1
јули 2008 - декември 2008 - мпв				36			2
штабни офицери јануари 2008 - јули 2008	5			5			
штабни офицери јули 2008 - декември 2008	5			5			
ВКУПНО				478			
Мисијата е завршена во декември 2008 година							

Прилог бр.7

ПРЕГЛЕД

на персоналот упатен во Централната Команда во Тампа, Флорида

Мисија	USCENTCOM/ТАМПА			
	ОФ	ПОФ	ПФВ	вкупно
ИРАК - 1 јуни 2003 - декември 2003	2			2
ИРАК - 2 декември 2003 - јуни 2004	2			2
ИРАК - 3 и 4 јуни 2004 - јуни 2005	2			2
ИРАК - 5 и 6 јуни 2005 - јуни 2006	2			2
ИРАК - 7 и 8 јуни 2006 - јуни 2007	2			2
ИРАК - 9 и 10 јуни 2007 - јуни 2008	2			2
јуни 2008 - јуни 2009	2			2
јуни 2009-јуни 2010	1			1
ВКУПНО	15			15

ПРЕГЛЕД
на ангажираниот персонал во мисијата во БиХ

Мисија	EUFOR/САРАЕВО				
	ОФ	ПОФ	ПФВ	ЦЛ	вкупно
Хеликоптерски детачмент					
јули-2006-декември-2006	10	9	2		21
декември-2006-јуни-2007	11	9	1		21
јули-2007-декември-2007	10	9	2		21
јануари-2008-јули-2008	6	5	1		12
Вкупно	37	32	6	0	75
Мисијата е завршена во јули 2008 година					
АЛТЕА-медицински тим					
ноември-2006-мај-2007	3	4		2	9
мај-2007-ноември-2007	3	4		3	10
ноември-2007-мај-2008	3	4		3	10
мај-2008-ноември-2008	3	4		3	10
ноември-2008-мај-2009	3	4		3	10
мај-2009-ноември 2009	2	2	2	4	10
ноември-2009-мај-2010	3	5	1	1	10
мај-2010-ноември 2010	3	4	2	1	10
ноември-2010-мај-2011	3	5	1	1	10
Вкупно	26	36	6	21	89
правен советник во командата на ЕУФОР					
јуни-2007-декември-2007	1				1
декември-2007-јуни-2008	1				1
јуни-2008-декември-2008	1				1
декември-2008-јуни-2009	1				1

јуни-2009-декември 2009	1				1
декември 2009 - јуни 2010	1				1
јуни-2010-декември 2010	1				1
декември 2010 - јуни 2011	1				1
Вкупно	8				8
медицински техничар за превентивна медицина					
февруари-2008-август-2008		1			1
август-2008-февруари-2009		1			1
февруари-2009-август-2009		1			1
август-2009-февруари-2010		1			1
февруари-август 2010		1			1
август-2010-февруари-2011		1			1
февруари-август 2011		1			1
Вкупно		7			7
Вкупно во АЛТЕА	34	43	6	21	104
Вкупно БиХ	71	75	12	21	179

Прилог бр.9

ПРЕГЛЕД
на ангажираниот персонал во мисијата во Либан

Мисија	UNIFIL/ЛИБАН			
	ОФ	ПОФ	ПФВ	вкупно
мај-2007-мај-2008	1			1
мај-2008-мај-2009	1			1
мај-2009-мај-2010	1			1
мај-2010-мај-2011	1			1
Вкупно	4			4

ПРЕГЛЕД

за учество на АРМ во мисии надвор од територијата на Република
Македонија во 2011 година

Мисија	Единица	Број на луѓе во една ротација	Реон на ангажирање	Во чиј состав се ангажирани	Време на ротација	Време на траење на мисијата
1	2	3	4	5	6	7
ISAF-Авганистан	Најстар национален претставник	1	HQ-Кабул	Заедно со вооружените сили на Велика Британија	јануари и јули	
	воен полицаец	1	КАИА-аеродром		јануари и јули	6 месеци
	мпч	149	HQ-Кабул		јануари и јули	6 месеци
	штабни офицери	1	HQ-Кабул		јануари и јули	6 месеци
	ОМЛТ-3-3.бр/209 корпус на АНА	5	Мазар-е-Шариф	Германија Шведска Норвешка	јануари и јули	6 месеци
	PRT-Провинциски тим за реконструкција	6	Маимана	Норвешка	јуни и декември	6 месеци
ВКУПНО во мисијата ИСАФ		163				
АЛТЕА	медицински тим	10	Сараево	ЕУФОР	ноември и мај	6 месеци
	правен советник	1	Сараево	ЕУФОР	декември и јуни	6 месеци
	медицински техничар за превентивна медицина	1	Сараево	ЕУФОР	февруари и август	6 месеци

ВКУПНО во мисија АЛТЕА		12				
УНИФИЛ	Штабен офицер	1	Накура, Либан	ООН	мај	1 година
Вкупно во мисијата УНИФИЛ		1				
ВКУПНО ВО СИТЕ МИСИИ		176				
НСС-Координативен центар на земјата домаќин		13	Скопје, Петровци	Поддршка на НАТО		
ВКУПНО		189				

Прилог бр.11

ПРЕГЛЕД

на ангажираниот персонал во мисии надвор од Република Македонија

Мисија	ВКУПНО
ИРАК	493
Авганистан	1676
Босна и Херцеговина	179
Либан	4
ВКУПНО	2352